

LUCEAFĂRUL

ANUL VII — Nr. 7 (140) — 28 MARTIE 1964

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sâmbăta, la două săptămâni — 12 PAGINI — 1,50 lei

15 ANI DE LA ÎNFIINȚAREA UNIUNII SCRITORILOR

Acum 15 ani, în luna martie din anul 1949, scriitorii din Republica Populară Română s-au întrunit la prima lor conferință pe țară și au înființat Uniunea scriitorilor. A fost un eveniment literar firesc care a dat masei scriitorilor un caracter de unitate vie și puternică.

Încă în primele zile de la Eliberare, o seamă de scriitori virșnici — în frunte cu Mihail Sadoveanu — împreună cu o generație mai tânără, au început să activeze intens pentru o literatură progresistă. Nu fără luptă, imediat după 23 August 1944, activitatea vechii societăți a scriitorilor a fost înnoită de către scriitorii progresiști, îndrumați și sprijiniți de partidul comunist.

A urmat o perioadă a clarificării, o răspunsuri categoric la întrebarea: „Cu cine sînt?” pe care și-a pus-o fiecare scriitor — mai acut, firește, cei în vîrstă. Dar ritmul transformărilor revoluționare și idealurile Revoluției au fost de la început alături de frumoase și de corespunzătoare aspirațiilor unei scriitorimii, alina vreme umilită, că alegerea a fost totală, unanimă. Luptei clasei muncitoare i s-a alăturat astfel umăr la umăr întreaga armată de scriitori, virșnici și tineri, uniți prin același avînt și însușirile de același ideal.

Crearea Uniunii scriitorilor a însemnat astfel alcătuirea actului de naștere a unei comunități de ideal a scriitorilor de seamă din trecut și a tinerilor scriitori care s-au trezit cu zorii socialismului pe gene.

Pagini de istorie. De atunci, rîndurile noastre s-au înmulțit, sînt tot mai dese prin intrarea an cu an, a unor scriitori tot mai tineri, a unei generații, — a mai multor generații de tineri scriitori — căci generațiile lor, preluînd ritmul epocii, merg repede.

Ridicarea noilor generații de scriitori mi se pare unul din aspectele cele mai caracteristice și mai demne de reținut ale acestor 15 ani de cînd ființează Uniunea scriitorilor. Căci între una și alta este o strînsă legătură.

Apariția celor mai tinere contingente de scriitori a putut să se desfășoare cu atîta strălucire, datorită numai griii, îndrumării și sprijinului Partidului, numai preocupării permanente pentru descoperirea și educarea noilor talente. Întotdeauna, Partidul nu numai că a manifestat o mare încredere în tinerii scriitori, dar i-a prețuit și încurajat punînd în valoare fiecare succes cîștigat.

Acestei grii i s-au alăturat dragostea, munca de îndrumare, sfaturile scriitorilor cu experiență, nu numai în redacție, dar și în raporturile personale, prietenești și calde, în pofida anilor care-i despărțeau.

Raportul Uniunii scriitorilor, prezentat de tov. Mihail Beniuc în fața primului ei congres din iunie 1956, constată:

„Conferința scriitorilor din 1949 a avut rolul, mai cu seamă de a înmănușea forțele existente, de a atrage altele în luptă, de a promova tinere talente și de a fundamenta o organizație care să sprijine pe scriitori, material și moral, ajutîndu-i și îndrumîndu-i”.

Același raport spune mai departe: „...Că o deosebită grijă, mult mai mare ca în trecut, trebuie să acordăm scriitorilor tineri... recoltate bogate ale literaturii noastre de miine...”.

Această grijă nu-și are puncte de plecare la acel congres. Ea s-a manifestat amplu și multiplu și înainte. De aceea, acel miine, despre care vorbește raportul, a venit repede și a venit, după cum cu toții știm și cum o dovedesc paginile revistelor literare, cu cele mai bogate recolte.

La acea dată, își îndeplinea rolul și sarcina școlii de literatură la care tînărul din orice parte a țării, din orice cămin îndepărtat putea intra, pe baza unei lucrări literare, în stare să semnalizeze colțul crud al unui talent încă ascuns la facultatea de filologie funcționa o secție de literatură, în continuarea aceleiași școli.

La acea dată, revista „Tînărul scriitor” era la al 4-lea an de apariție, ca revistă-scoală pentru începători, iar revistele literare adoptaseră rubrica așa-zisă a Poetiei redacției, mijloc de îndrumare telegrafică, precum un marcaj turistic, printr-un loc greu de umblat. La acea dată, începuseră să funcționeze cercurile literare conduse de asemeni de scriitori încercați, — posturi de triaj și semnalizare a tinerelor talente. La acea dată, avusesse deja loc constituirea pe țară a tinerilor scriitori, din 1950, la care acest minunat tineret dezbătuse cu pricepere și curaj problemele literaturii. Au urmat apoi, precum se știe, asemenea constituiri în 1956, 1960...

În tot acest timp, s-au inițiat de către Uniune, de reviste și institutul de cultură, nenumărate concursuri pentru tinerii scriitori, nenumărate premii, s-au înființat Premiile de Stat pentru literatură ai căror lauri au ajuns să acopere frunțile unor scriitori tineri.

Uniunea scriitorilor s-a ținut de cuvîntul dat prin raportul sus citat. Revista „Luceafărul” în care apar aceste rînduri, și despre care eu, ca în afara redacției, pot spune tot binele, este ostăzi a tribună a tinerilor scriitori, prețuită și respectată de toți scriitorii, ca și de pasionații ei cititori.

Nu trebuie uitată, în această aducere aminte, nici colecția „Luceafărul”, prin care Partidul pune la dispoziția scriitorului, a poetului ce este la primul său cîntec, a primului ceas de extaz în fața frumuseții vieții, paginile unui întreg volum, — treaptă înălțată spre culmile cele mai înalte ale măiestriei.

Cenaclurile literare — tot mai multe și mai puternice, tot mai atent conduse de scriitori și critici cu experiență, — comisia de îndrumare ce funcționează pe lângă Uniunea scriitorilor, cele 60 de culegeri literare, apărute în regiunile țării, cu cele mai bune lucrări ale începătorilor locali, sînt alte dovezi de grija și sprijinul acordat de Uniune tinerilor scriitori. Rezultatul? E vizibil! În tot acest timp, zeci de tinere talente se atrîm în fiecare an; schimbul de miine e tot mai numeros și mai vrednic și-n această bogată manifestare, e un semn al vigoarei talentelor, un semn al noului pe care îl aduc în iureș, cu ei.

Ei știu foarte bine încotro merg; au conștiința de a fi membrii uneia și aceleiași familii scriitoricești unite, cîntăreți ai lumii noi, ai unei revoluții din care s-au născut și care îi crește încrederea în ei vine din siguranța frumuseții idealului pe care-l înalță. Ei știu totodată la fel de bine că talentul e doar temelie pe care numai munca susținută poate clădi edificiul artei adevărate, și ale căror romane, piese, nuvele, poezii devin cunoscute cititorilor din străinătate.

Sînt cuvinte care încunună, cum nu se poate mai strălucit, succesul tinerilor scriitori, dar și succesul Uniunii scriitorilor care i-a sprijinit.

Demostene BOTEZ

Fotografia:

ION MICLEA

Trase lebăda pe ape
Între trestii să se culce...

Dragoș VRINCEANU

La cot
cu această minune

Îmi plimb privirea,
peste țară,
cum se vedea mișcîndu-se munții.

Nici o platră nu stă pe loc.

Mă bucur că fiecare pas al meu
înainteză
la cot cu această minune.

Înimi cu zimț
împing înainte, ca mii și mii de șenile,
întînderile și încălțările.

Se mută țara,
sîlcioasă, arborescentă, mlîneră,

în altă eră.

Nichita STĂNESCU

Quadriga

Luț Mihail Eminescu

Sueră o quadrigă pe cîmpia
secundelor mele.
Are patru cai, are doi luptători.
Unul e cu ochii-n frunze, altul
cu ochii în tărîm.
Unul își ține inima încinte în cai,
altul și-o țirăște peste pietre, în urmă.
Unul strînge frînzile în mina dreaptă,
altul trîstețea în brațe.
Unul e nemîșcat, cu tîlnă vîlîd,
altul e nemîșcat cu amînlîrile.
Șueră o quadrigă pe cîmpia
secundelor mele.
Are patru cai negri, are doi luptători
Unul își ține viața în vultur,
altul își ține viața în roșile rostogolite, —
și caili aleargă pînă cînd sparg cu boturile
secunda
și aleargă-n afară, aleargă-n afară
și nu se mai vîd.

Ligia TOMȘA

Cireșul

A-nflorit cireșul de la gura mînei...
Oameni!
S-au obișnuit să-l spună „cireșul nostru”.
Fîlîcă-l știu și îl iubesc de mult —
De cînd, mic și frav,
Cu petalele frunzelor străvezi,
Îi crescuse de o palmă umbră-l rară
Îl știu și îl iubesc de mult —
De cînd furtunii cercau să-l încovoale
Și caili de țerni l se-nlîceau în trup.
Poate unul
L-a sprijinit cu-n arac
Să-l țină dreaptă adolescența,
Poate altul
L-a deslîșnit orizontul mic, de terburii amare
Să-l curgă mai dulce lumina în trunchi;
Dar toți l-au iubit nestăvîlita țîșnire spre cer
Și-nădîrjirea rădăcinilor în anotîmpuri.
Apoi, într-o zi,
Echilibrul de dimineață l-a găsit înflorit,
De parcă primăvara
Și-a sculurat tot carul de zîmbote-n crengile lui,
Și astăzi,
Cîte un minor coboară în adîncuri cu obrazul luminat
Din dreapta,
De soarele mic ai lămpii de carbid
Și din stînga,
De flacăra alb-a unei flori de cires
Aplîsă de-asupra înlîmii, ca o stea.

EMINESCU SI POEZIA DE MEDITATIE FILOZOFICA de Zoe Dumitrescu-Buşulenga ● ROMANIA IN HAINE DE LUCRU, - reportaj de Victor Vîntu ● OBSERVATII CU PRIVIRE LA SPECIFICUL CRITICII NOASTRE de M. Novicov ● CALATORIE IN BRAZILIA de M. Deac

Pricop, mort, era întins pe masa din sediul administrației „Științei” Anghel Saligny 2. Pavel, întors într-o doară de la manifestație că să vadă ce mai e nou cu difuzarea, îl descoperi, îndată, în camera mare, rece, luminată oblic de alături, din odăița lui Vanghele. Pavel rămase pironit lângă masă, nu mai intră la Vanghele; auzea de acolo glasuri încrucișate, în rapiditatea decontărilor. Pricop avea numai un picior întreg, celălalt, dreptul, era tăiat; pantalonul era îndoit la jumătate și prins cu un ac de siguranță pe care cădea slab și rar o rază de lumină electrică. Pe masă, chiar sub mina sa dreaptă, încercând să se sprijine, Pavel găsi două cărți grosolane, atinse, fără să vrea, capetele lor de sus, cele care-l sprâjniseră pe Pricop. Păstrau încă o căldură omească. „Trebuie să-l fi lovit rău la subsorii”, gândi prost Pavel, și rămase cu palma pe măciucile tari, neacoperite măcar cu o cipră.

— A murit de mult? întrebă fără glas. Ai murit de mult? Ai murit de mult?

Privirea alergă pe trupul mic și se fixă pe fața neagră, cit pumnul, nerasă. I se păru că respiră. Privirea cobori pe piept. Nemișcat. Sub cap era un teanc de zăre, pus ca o pernă — dracu' știe de ce. Văzu, pe zărul de deasupra, o „Științe” cu un titlu mare, cules cu litere negre: „Armata noastră...”. Apoi capul intrerupea titlul și doar la dreapta mai rămânea, de la ureche spre dreapta, restul titlului: „...teritoriul patriei”. Mîntea lui citi clar, în întregime: „Armata noastră curăță de hitleristi teritoriul patriei”.

Din cămăruța lui Vanghele glasurile veneau pină la Pricop — îndrăjite, grăbite, fierbinți.

— Patru sute de bucăți...
— Cît, mă?

— Patru sute...
— Fuși de-aici!

— Uite banii!

— Mîni!

Un hohot de ris peste care trecu un sîsîit autoritar:

— Ssst!

După care Vanghele, sovîind:

— Tovarăși... alături, știți... e un om!

Glasurile se potoliră brusc; continuară în șoapte rapide care ajunseră și ele în jurul celui mort:

— Două sute de bucăți!

— O sută treizeci și opt!

— De ce nu sută cincizeci?

— Douăsprezece am dat gratis... n-aveau bani!

Nu se auzeau decît banii zornîind, sîșitul lui Vanghele, poadea scriind sub picioarele celor care, probabil, se ridicau pe virfură să urmărească operația febrilă a decontărilor.

Cineva — cum apăruse? — că Pavel, timp de zece minute nu văzuse pe nimeni în jurul lui Pricop — îl trase de mîna:

— Tovarășe Crăciun!

Se întoarse. Era Dridea, cu ochii lucind, ștergîndu-și nasul cu podul palmei. „A răcit” gândi Pavel și pe banca de lingă perete, peste umărul puștului, descoperi o fată stînd cu coatele pe genunchi.

— Ai răcit... șopti Pavel către Dridea, un fior rece trecîndu-i prin trup, odată cu imaginea — rășărită deodată — a lui Bobe mergînd în picioarele goale pe ciment, în magazia lui Niculescu.

— N-am răcit... da', tovarășe Crăciun...

— De ce ai luat hainele?... întrebă Pavel, cu dorința neîmplinită de a se arăta rău cu puștîl.

— Nu le-am luat... bișgul puștîl.

— Cum nu le-ai luat?

— Alo, Județean, se auzi de dincolo vocea lui Vanghele, înd trîmîțîi scîrîl? Păi ce faci? Trebuie să înțelegem...

— Am vrut să vind „Știința” în haine noi... șopti, cu multă înălțare de el însuși, Dridea. Rid de noi că sintem jerpeliți. Pavel își întoarse fața spre Pricop.

— Atunci, în jumătate de oră... da' precis... strigă Vanghele; puse telefonul în furcă și toți din jur se îngrămădiră iar în jurul lui.

Dridea prinse privirea lui Pavel.

— Tovarășul a fost de acord... și arătă cu capul spre Pricop. Că l-am întrebata... înainte de... mi-a spus că am făcut bine... și după aia...

Pavel mîngîie încot capul chilug al lui Dridea. Era țepos și cald. Nu putea fi rău cu el.

— Am vindut o sută douăzeci de bucăți, la Sfințitul Gheorgheni... scinci Dridea.

— Ai răcit... spusese deslușit Pavel.

— T... ripostă puștîl și iar își șterse nasul.

— Băișta de ce n-ai luat?

— Niculescu a spus că n-avem nevoie, tot mucoșii rămînem... și sperînt repede că spusese un gând al dușmanului, Dridea tăcu. După o clipă șopti:

— Așa a spus...

Pavel mîngîie în neșire capul cald al uenicului. Ii descoperi percutanții

— Să te tunzi!

Dridea dădu din cap.

— Să te tunzi, auzi?

— Unde ai lăsat zărele? întrebă alături Vanghele.

— Pe masă...

— Le iei și le împarți disează pe Smîrdan...

Vanghele stînea lumina și toți, într-o singură răsufiere, în întineric, se mișcară spre camera mare, în care nu se deslușeau decît umbrele lui Dridea și Pavel; și peste ei, albul stîns al varului de pe vitrinele dinspre stradă.

— Unde-i tovarășa? întrebă Vanghele dintre distribuitori. A plecat?

— Aici! răspunde încet fata și banca scriții, în întineric.

— Aprinde unul o lumină!

Dar, deodată, trupul cuiva se lovi de masa pe care era întins Pricop, de unul din picioarele ei și toți îl auziră cum, ca să nu cadă, se sprîjini de trupul mort.

— Ce faci, mă? șopti Vanghele.

Nimeni nu mai încercă să aprindă lumina, ca și cum ar fi făcutul un sacrilegiu. Fiecare se descurcă în întineric, cu mișcări mărunte, să-și găsească un loc de unde să nu mai tulbure omul mort. Și toți tăcuseră, în așteptarea unei clipe a cărei desfurare le era cu neputință s-o întrevadă. De ce nimeni nu aprinde lumina? De ce nimeni nu spune un cuvînt? Împietriseră la gîndul că au inconjurat un mort, de-al nostru, necunoscut, dar al nostru. Pe care îl tulburaseră atîta timp cu zornîitul banilor, cu vorbele lor, cu grîjile lor încordate. Și atunci îi cereau iertare, prin această nemîșcare stîngace. Nici măcar

Vanghele, că om al casei, nu încercă să aprindă lumina, lăsînd totul să curgă așa, cu atât mai mult cu cît ei le spusese că „dincolo e un om”. Peste toți pluteau răsufierile, unele ale unor trupuri tinere, osoase, prost îmbrăcate, prost încălțate, cu frîgul bine intrat în oase, abia liniștite după strigătul lansat cu toată puterea în tot Bucureștii:

— Științe!

Cineva, în fața lui Pavel, foarte aproape, spusese deslușit:

— Le-am găsit, tovarășe Vanghele!

— Ce? șopti din colțul opus al camerei Vanghele, și schimbul de cuvinte peste omul mort mari enorm camera, pină la apariția unor lacrimi mari pe obrazul slab al lui Pavel.

— Zărele... Sînt aici, pe masă... le-am nimerit pe-nțineric...

Și le trase, cu o bucurie plină, limpede tuturor, o bucurie care depășea sentimentul tulburător dinainte. Era o bucurie a unui om viu, revenit repede pe pămînt, la administrația „Științei” din Anghel Saligny și care vrea să plece rapid în Smîrdan să strige iar:

— Luați Știința!

Nimeni nu riposta, pentru că toți erau vii și capabili să-l înțeleagă, în întineric, pe cel grăbit. Numai că în clipa cînd omul trase zărele de pe masă, zărele de sub capul lui Pricop, (așa stătea, ne mai sprîjindu-se pe nimic, căzu sec pe lemn, cunetul răspîndindu-se în întreg spațiul, enorm, descoperit prin ultimul schimb de cuvinte. Toți auziră cum omul viu pune mina, sperlat, pe capul celui mort, pentru a-l apăra, pentru a-l ocroti, pentru a-și cere iertare, pentru a amrtiza socul durerilor. Prin aceste zăre proaspete, trase cu atîta nepricoperire de pe catafalcul improvizat — Pricop le deveni tuturor viu, cunoscut, un distribuitor ca și ei, dar mai ales viu. Deodată, ca la un semn, răsună „Internaționala”. Începură vreo patru, îi urmară imediat alții, fără greutate, fără să încurce cuvintele, armonios, deplin înțeleși. Camera deveni mică. Pavel își șterse lacrimile cu mîneca hainei, una îl atînea totuși buzele și o gustă: ușoară, amară, necunoscută. Încercă să-l deslușească pe Pricop sub cîntec — „poate învie”, gândi copilărește. Lîngă el, îl auzi pe Dridea pițigîndu-și vocea, cîntînd fals, fals de tot. De lingă ușă, desprîne deodată glasul fetei — grav, adînc, prelungind cuvintele și intrînd mereu în dezaord cu ceilalți; căută să se potrivească cu acest glas, să intre

— Putea să-ți prindă piciorul!

— Sînt obișnuit cu camioanele, spuse ea, așezîndu-se normal, lîngă ei. De o lună nu trăiesc decît pe camioane.

— De unde vii?

— Din lagăr...

Și fata îl mîngîie deodată pe mina sîngă. O mîngîiere lungă, fără ochișuri, fără să se teamă de scîrîl de la picioarele lor. Printre trepidățiile mașinii, mîngîierea avea un fior continuu. Pavel nu retrase palma; degetele ei aveau ceva ciudat; nu erau degetele unei muncitoare. În nici un caz. Mai degrabă ale unei pianiste, gîndi încordat Pavel — deși în viața lui nu mîngîiasse degetele unei pianiste iar în ultimele luni nu avusesse lîngă el nici o femeie. Nu retrase palma.

Mașina cobora pe cheul Dimboviței, în orașul cufundat într-un camufliu enervat. Din cînd în cînd, din loc în loc, la cite o fereastră, la cite două ferestre, apăreau lumini limpezi; uneori, erau repede acoperite, alteori, de cele mai multe ori, rămîneau persistente, în așteptarea păcii care trebuia să vină, în primul rînd, cu o lumină uriașă în tot orașul. De pe malul celălalt, în dreptul Institutului antirabic, cite un sergent fluiera și urla:

— Lumina! Lumina la patru!

— Nu vreau! țipă un bărbat de la o fereastră. Mîngîierea fetei trecu prin acest țipăt.

La podul Elefteriei, aproape de arena Venus, profilată în întineric cu tribunele ei putrezite, camioneta coti la dreapta, pe bulevard, prin fața facultății de drept, spre Județean. Pavel ghici stătuile din fîrlede facultății, femeile acelea care-și țineau rochiile ca să le cadă în așa fel încît umerii să le rămîna veșnic goi, sau citatele în complicata limbă latină. Se oprise odată să citească cuvintele acelea celebre, din care nu înțelese nimic — le citi o dată, de două ori, pină portarul facultății îl îndepărtă brutal, lîngădu-l de guler. Îi rămase o nostalgie după latina aceasta, atît de apropiată de romîna, dar din care nu putuse înțelege nimic, cum nu putea înțelege gesturile statuiilor. Cîrjele în scîrîl începură să clănțăie, în trepidățiile mașinii. Instinctiv, Pavel încercă să-și retragă mina de sub palma fetei. Dar ea nu-l lăsă, ca și cum ar fi înțeles deplin gîndul aflat la capătul mișcării lui. Dinspre Cîșmigiu, aflat dincolo de

parc, fiindcă n-avea bani să-și cumpere un pian. A compus mai mult lieduri, nu simfonii... Să-ți cînt un lied de Wolf?

Erau sub castanii întunecați al bulevardului Ferdinand; la dreapta, se profilau coloanele ciudate ale unui templu grecesc.

— Nu vreau să-mi cînt nimic — hotărî Pavel.

— În lagăr am exersat și eu, tot timpul, pe stinghia patului. Dădeam la o parte salteaua...

— Ai fost în lagăr?

— Ți-am mai spus... dar nu erai supărat... cînd am urcat în mașină...

Cotră pe citeva străduțe încurcate. În noaptea înghețată, căzura din castanii părăsiți, ultimele castane, cine știe cum întîrziată după atîtea bombardamente. Sau era numai un pas al nopții.

— Și ce vrei de la mine?

— Nimic. Îmi place cu tine...

Pavel pășea încurcat, stringînd maxilarele. Fata își retrase mina — el nu ripostă. Nu avea chef de ea și ea înțelese să-l respecte, dar nu fără explicații.

— Crezi că nu-nțeleg? Ți pleacă un prieten pe front. Eu înțeleg. De ce crezi că nu-nțeleg?

— Pentru că vorbești prea mult — și, după citiva pași, Pavel se opri în fața unui bloc mărunț în trei etaje. Ea îl urmă, coborînd în coridorul de la subsol. Mirosea a varză, a murături puze bine, pentru la iarnă. Pereti erau igrășioși. Cit el bătu într-o ușă. Ea se rezemă de perete, simțindu-și răceala și umezeala urîșă. Bătăile lui enervate i se transmisera odată cu fmeziile igrășii.

— Nea Moga, nea Moga! șopti, tot mai tare Pavel. Tăcere. Dintr-o cămăruță alăturată, se auziră gemetele grele ale unor cameri care se iubeau.

— Nea Moga! strigă Pavel.

Se întoarse în întineric cu fața la ea — și îi simți răsufierea.

— Nu-i acesă? șopti ea inutil — întrebările inutile apărute cînd o femeie să față în față cu bărbatul dorit.

— Nu.

— Și ce faci?

Pavel o dădu deoparte, lipînd-o de peretele rece; trecu dintr-un pas, brutal, lovi o sticlă — un geam, o lampă, nu un

ADMINISTRAȚIA „ȘTIINȚEI”-ANGHEL SALIGNY 2

în ritmul lui; izbit și celălalt îl urmă. În același întineric, într-o disciplină stranie, pe care sufletele o realizează numai în timpul unui cîntec, fata fu lăsată să conducă corul, să-l dea cadența, să meargă în frunte. Refrenul îl reluă toți, parcă și mai puternic, pentru a acoperi necunoașterea ultimei strofe. O mașină, trînd lung afară, destrămă într-o secundă corul; se auzi deschiderea unei portiere, trîntirea ei. Pudici, ca surprinși într-o golițiune rușinoasă, toți tăcuseră. Pină în camera ajunse geamătul de afară, al unui bărbat care ia pe umeri o greutate; apoi, lîngă ușă, același, descărîcînd, cu un nou geamăt, scîrîl, și rezemîndu-l de vitrină. Geamul vibra, sub hîrșitul unui cul. Ușa se dădu de perete:

— Tovarășe Vanghele, l-am adus... strigă din prag o voce aspră. Da' ce, stați pe întineric?

Rapid, cineva aprîne lumina. Pavel nu avu puterea să privească la nimeni; îl văzu pe Pricop, cu o barbă mai neagră, mai densă decît cea observată la lumina becului din camera de alături. Capul apărea negru, barba inundase ochii. Cineva trînti cîrjele pe podea.

— Aveți, mă, grijă! bișgul Vanghele, uluit și el de lumina nouă, de barba lui Pricop, de noua înfățișare a clipei. Doi adușeri scîrîl în cameră. Alți trei îl ridicară pe Pricop de pe masă, să-l așeze în scîrîl.

Pavel fuși din cameră, fără cuvinte, în stradă. Dridea îl urmă din doi pași. Trecu de camioneta stopată în fața administrației, ajunse la colțul străzii. Dridea se ținea tăcut după el. Auzi pină aici așezarea scîrîlului în camionetă; se întoarse brusc, dus de un singur gînd, apărut din senin:

— Mă duc cu el la Județean!

Se opri în fața cabinei camionetei, puse un picior pe scară, se înțelese cu șoferul repede, acesta bucurîndu-se că se cunosc de la Apărarea Patriotică; sări în camionetă, sprîjindu-se de roată. Intinse brațele după Dridea, care trăgea tot timpul nasul. Îi ridică pe Dridea lîngă el. Puștîl îi spuse, în sfîrșit, într-o singură răsufiere:

— Eu i-am pus zărele sub cap...

Moturul porni, după ce bărbatul cu voce aspră urcă lîngă șofer. În clipa aceea, jos, auzi vocea fetei învîlîuită în aburul eșapamentului:

— Tovarășe, mă iei cu dumneata?

Nu întrebă nimic. Mecanic, intinse brațele și o ajută să se ridice. De fapt, ea, fără să mai aștepte, puse un picior pe roată care, ca dracu', se mișcă. Pavel trase fata cu putere, spre el, sincer speriat: roata putea să-i facă praf piciorul... Rochia ei se prinse într-un cui al parapetului de lemn, descoperîndu-i piciorul mai sus de genunchi; în noaptea, această neașteptată intimitate a feminității ei apărî albă, frumoasă, lîngă scîrîlul lui Pricop. Fără spăime sau false pudori, fata își desprîne rochia și își acoperi genunchiul. Părea un gest de mare obișnuită care-i displică însă lui Pavel. Camioneta porni. După citeva zeci de metri, șoferul frînă brusc, urlînd unuia de pe stradă:

— Vrei să te omor? Salvarea e vizavi! Idiotule!

Dridea își pierdu echilibrul și căzu pe scîrîl. Imediat, infiorat de necuvînta sa, se ridică și rămase drept și stîngaci, în picioare. Pavel se lovi de față, pîrul ei îl atînea obrazul, amîndoi rămăseră în picioare, la fel de înalți, egali, parcă la fel de puternici. După pornire, așezîndu-se pe marginea parapetului, simțînd din nou în tălpi trepidățiile roților, Pavel descoperi că fata e puternică, masivă, cu umeri mari:

dărîmăturile citorva blocuri, venea răceala unui sfîrșit puternic de octombrie, imposibil de reținut numai în arborii uscați. Capul alunecă deodată de pe scîrîl și toți trei văzură un ochi al lui Pricop, mai negru din pricina nopții. Din pricina bărbii. Din pricina aerului. Din pricina mîngîierii.

Schimbarea din el — după părerea Martei — se petrecuse la Județean. Ea rămînea în curte, cei doi și șoferul cîrînd scîrîl într-o marchiză a fostei case boierești; pe urmă, Pavel ieșise iar în curte, urmat de puști și intrase în ghereta paznicului, aflat lîngă poarta de fier masiv; de acolo, vorbise la telefon.

Ea auzise cum el întrebă de un tovarăș Moga, după care nu mai vorbise — ci ascultase încordat; atunci observase ea — prin geamul gheretei, ușor aburit — apariția pe față, în privirile lui, a crucii aceleia de fier, negre, reci. Trîntise telefonul și ieșise. Plecarea imediată și ea îl urmă, fără ca el s-o întrebă ceva, fără să-i spună un singur cuvînt puștîlului. Porni pe bulevard, spre Brătianu. Era frig, bătea un vînt aspru și încheieturile palmelor ei înghețară. Ar fi vrut să-i dea palmele, măcar degetele să le încălzească, dar, cu coada ochiului, observă că el și-a băgat bine mîinile în buzunari și nu le-ar fi scos pentru nimic în lume. Prin fața cinematografulor de pe Elisabeta, alerga un așis mare de film, desprîns de vînt cu furie de pe unul din panouri. Așiful venea spre ei, în salturi

Fragment de roman de RADU COSAȘU

și le căzu drept în față, învîlîindu-i prostocște, așa cum păseau. umăr la umăr. Era desenul unui cow-boy uriaș, legat cu o esarfă la gură, întinzînd un pistol spre orice călător. La o altă rafală de vînt, în secunda următoare, așiful fu aruncat pe bulevard, desprîndu-i și coborînd spre Cîșmigiu, în tîmbe. Marta zîmbi: cine reușise să-i apropie... La întretăierea cu Calea Victoriei, lîngă ruinele „Cărtii Romînești”, puștîl mai întrebă o dată dacă Pavel nu vine cu el la cîmîn.

— Nu. Mă duc la tovarășul Moga, acasă. Pleacă pe front, decă n-a și plecat. Pleacă și Calistrat...

— Păi cum? murmură băiatul, timid, ca să nu tulbure ener-varea cuvîntelor lui Pavel.

— Așa, bine... trag în noi, ne dezorganizează, ce știi tu? Du-te, ne vedem mîine...

Puștîl plecă mut, lovit. Fata îl privi pe Pavel stringînd bine ochii.

La Brătianu, după o tăcere lungă, pășînd mereu alături de el, îi spuse:

— Te-ai purtat urît cu băiatul... acum, la urmă.

Pavel tăcu. Un sergent fluiera aproape, în întineric, parcă pe la ministerul Agriculturii, și îl auziră pașii îndreptați spre ei. Ea se strîne lîngă umărul lui:

— N-am acte la mine, știi?

— Ei și? murmură Pavel. Sergentul se profila clar. Brusc, Pavel o cuprinse de umeri și o sărută, la nimereală, pe față. Trecură așa, îndrăgostiți, pe lîngă sergent. Acesta imită, prin vulgura țuguiată a buzelor — cunoscută în atîtea cinematografe de mahala — sunetul lung al unui sărut. Și îi lăsă să treacă. Pavel se dezlipi imediat. Fata îl strînse brațul și rămăseră unul lîngă altul. Trecură de statuia lui Rosetti, se apropiară de calea Moșilor.

— Aici pe stînga, nu e strada Polonă? întrebă ea. El nu răspunde. Am fost în '39, la numărul 36, m-a dus tata, la un mare profesor de pian, să vadă dacă am talent. N-am putut să cînt nimic. Mi-era frig, ca acum... era iarnă, avea o cameră mare, cu uși mari, pe sub care intra vîntul... Am încercat „Ecozelele”... „Ecozelele” de Beethoven. Le știi? Pavel tăcu, mîrînd pasul. Ea se ținu în pasul lui. Am să și te cînt... Acolo n-am putut, era frig, aveam 15 ani... Nu știam să înving o emoție... Profesorul m-a ascultat, și a spus că am talent. Mi-a sărutat degetele, deget cu deget, mi-aduc bine amînte... Știi cum am fugit?... Trecură prin parcul statuii lui Pache Protopopescu.

— Dacă-ăș avea acum un pian — chiar aici... țî-ăș cînta Ecozelele...

Se opri în fața unei bănci, ingenunche și, pe stinghie înghețate, imită, cu degetele ei lungi, jocul pe o claviatură albă, de sidet. Insoți gestul neașteptat, cu frecdonarea rapidă a unei melodii vesule, repede stînsă, printr-un hohot de ris; parcul tremură, mai puțin statuia neagră — în picioare, fals solemnă, a fostului primar al Capitalei. Pavel privi scena o clipă: „o nebulă!” și pași mai departe, spre Zece Mese, la Moga. Ea îl ajunse și îl luă din nou de braț.

— Să nu crezi că-s nebulă. Un compozitor german, nu prea cunoscut, poate n-ai auzit de el... Hugo Wolf... ai auzit de el?

— Ce vrei de la mine? ripostă Pavel, grăbindu-se.

— Hugo Wolf a exersat multă vreme pe o bancă, într-un

borcan, un borcan cu murături — caei imediat pe întregul coridor se răspîndi aroma amietoare a goșoșarilor în țepasionale.

— Care ești acolo? strigă bărbatul din camera sonorităților pasionale.

Îl urmă, tăcută, pină la brutărie, sus, pe bulevardul Pache, lîngă o biserică înaltă, alburie. În aer plutea mirosul piinii — clar, bun.

— Mă aștepti? întrebă, deodată, Pavel.

— Da — răspunde ea, cu aceeași spaimă ușoară, născută în întinericul coridorului, din igrășii și enervare, dar în care acum dospea hotărîrea lui neașteptată de a fi cu el.

Fata se ghemui pe scările bisericii, rezemîndu-se de peretele în scobitura căruia era pictat un sfinț lung și slab; stringîndu-și în jurul picioarelor pantalon vechi dat la Apărarea Patriotică, descoperi, printr-un joc simplu al imaginației, urmele citorva schipe pe fața sfințului. Îi lipseau un ochi, gîtul, fruntea îi era crăpată. Și totuși omul pictat rămăsese frumos, întreg — așa cum stătea în picioare, demn și senin. Ea se ghemui sub sandalele sfințului. Mirosul piinii o ametea. Fără nici o coerență se gîndi că Lebrun trebuie să fi ajuns la Marsilia și pune covoare pe puntea yachtului... O fată în rochie de muse-lină calcă pe ele și el îi sărută piciorul... Puștîl plînge pentru că tovarășii îl bat. „De ce îl bat?” se gîndi, stringîndu-și mai bine pantalonul mai ales la mînele... Să-l întreb, cînd se întoarse... și căzura iluzorie îi legă atîcî gîndurile: „Dar dacă se va întoarce iar supărat? Ce e cu Moga? Miine... după masă... trebuie să încep dînzarea... Prima zi... Dar dacă nu-mi va spune? Atunci de ce mi-a spus să-l aștept? Ce e cu Moga?... Număr pină la 10 — dacă nu vine pină la 10, înseamnă că vine supărat și Moga a plecat. Dacă... unul, doi, trei, patru...” Adormi — un somn scurt, înghețat. Cineva o cîntină. Tresări speriată. Nu era Pavel. „N-am acte”.

— Ridică-te te clipă, tovarășe... îi spuse blind, un bărbat.

— Ridică automat: apără al doilea, în care găleată în care pleșcia ușor o bidinea; se instală sub picioarele sfințului, pe locul ei, și trase o linie verticală, lungă, cu smoolă, pe gardul de beton al bisericii. Celălalt supraveghea.

— Și încă un i. Faciștii — cu doi de j.

— Lung cuvînt. Nu era de ajuns „jos”? Trei litere...

— „Jos” cine?

— Se înțelege...

Pavel strigă de la cițiva metri:

— Ce-ai făcut, mă băieți? Faciștii — nu faciștii. Unde-i s?

Cei doi coborîra de pe scările bisericii și veniră lîngă Pavel.

— S... și după aia c... n-ai învățat la școală?

— Nu... n-a avut cine...

Un ris plin, al celor trei, care o liniști. De-ai noștri. Și Pavel, Jos faciștii. Toate temerile îi treceau cu aceste două cuvînte, aspre, care numai liniște nu cereau.

Lucrurile luată o întorsătură neprevăzută. Bloc-notesul cu multe file albe, creionul bine ascuțit, o provizie substanțială de țigări — toate aceste unele profesionale fuseseră din vreme pregătite, în odăta liniștită, pentru o convorbire de cursă lungă. De mult voiam să stau de vorbă cu Constantin Sireteanu, despre care mi se spusese că „sile multe” și „asa cum vă întesează, mai de pe la începuturi, din vreme galenilor și a supor de chimner”. Dar abia ne-am strâns mințile și m-am trezit supus eu unul interviu.

- Ai mai fost la Hunedoara?
- Da. În ctiva rânduri.
- Și prin '46?
- Nu. Prima oară în 1949. Dar de ce?

— Eu de '46 v-am întrebat. Când căci n-ai fost atunci, e bine să mergeți întâi cu mine la furnal. Vă notați pe urmă.

— Într-adevăr, o întorsătură neprevăzută. Mai ales că nu înțelegeam ce legătură stabilește omul acesta între 1946 și nevoia — mai bine zis: obligația, judecând după tonul cuvintelor sale — de a merge acum, înainte de orice, la furnal. Mă gândeam să nu fie ceva „tahnicat” (de care se sperie orice condole).

— Putem merge și la furnal. Am mai fost însă. Știu că s-au modernizat... că nu mai seamănă cu cele din '46...

— Inseamnă că știți și povestea ghiftarilor.

Nu, povestea ghiftarilor n-o știam. După cum, întovărășindu-l spre furnale pe Sireteanu, nu bănuam că el este omul ultimei generații de ghiftari. În nici unul dintre dicționarele limbii romine, fie „contemporane”, fie „literare”, nu veți întâlni acest substantiv tragic, pe care Hunedoara renăscută s-a străduit și a reușit să-l epreze din dicționarul ei „Ultimul ghiftar” parcă aduce, ca rezonanță, cu „ultimul mohican”. În expresia din urmă se amestecă totdeauna puțină melancolie, puțină bravură și neputință donquijotescă; pe cînd „ultimul ghiftar” e fără activității prelungite și poartă, pur și simplu, sunetul grav al cătușei sfărâmate.

De departe și de aproape

Văzuți, concentrați, ne apropiem de furnale. De departe, e un deșeu metalic surprinzător, o alcătuire gigantică, în culorî dintre cele mai sobre și mohorâte, de la pământiu și măsliniu până la cafenii obosit și verzulit murdar — nuanțe tulburi, amestec de zăgură, de lut, de rugină, de praf. Ochiul deprins cu armonia interioară, cu sistematica liniilor și unghiurilor din construcțiile și agregatele industriale, va obosi în căutarea zadarnică a unei simetrii. Un uriaș arbore exotic, cu ramuri împărășite în toate direcțiile, încolățite, răscuțite și frinte, în jurul cărora s-ar strînge alte brațe vegetale ale împetușelor desigur de la tropice — și încă oșer o imagine mai ordonată, supusă unei simetrii hănuțice. Ultimul cit de contorsionat și de complicat e însă acest sălaj al focului și al mizeriei, din care țigănește, împede și pur în incandescența lui, metalul. În trunchiul de metal al furnalului se săvârșește una dintre cele mai puțin complicate reacții din chimia anorganică. Și totuși, pentru aceasta e

Mai rău ca la galere. Dar era prima generație de ghiftari din istoria Hunedoarei. În acei '46-48, cu o supă de chimen în stomac, trudea cu o înfocare nemeiincercată. Ceva mareț era în munca lor cumplită: șchieta de conștiință că sint ultima generație de ghiftari. Că peste un an sau peste o lună, minereu pe care îl încăreau cu ultimele lor puteri se va reintoarce în viața lor sub forma unor mecanisme, elberându-i. Asta le-o spuneau comunistii. Și ei într-adevăr au crezut că viața lor nu se va mai topi sus, sub răsunarea fierbinte și otrăvită a furnalului ca o lumbară lovită. Nu știu ce mai fi existat undeva, în afara Hunedoarei de la primele ei începuturi socialiste, niște atît de ciudată groapă: cu lopata de minereu în mină, ei își îngropau, la drept vorbind, propriul lor meserie.

Asta, cînd vezi furnalele de aproape... Căci de departe, munții metalici ai Hunedoarei au în ei ceva geologic, olimpiu, deasupra oamenilor și anilor. Și te înseală.

Un limonit, un castel și o fată

De pe o bandă transportoare, Sireteanu mi-a întins un bulgăre de minereu. O alcătuire din oxizi de fier și puțină argilă, frămînt roșcat-negricios. Un limonit. Bulgărele acesta sosise pe deasupra munților, cu funicularul, de la Telic. Poate, m-am gândit eu, sosise prea devreme, sau prea tîrziu. Poate că intriseară vreo două mii de ani — ce reprezintă, în definitiv, două mii de ani față de eternitatea leagănelui său geologic? Cu aproape ațiași ani în urmă, l-ar fi putut scoate la ziă mesterii lui Decebal, care aveau nevoie de fier să așeze Sarmisegetusa. Ceva mai tîrziu, l-ar fi găsit și l-ar fi trecut prin foc, într-o siava imperiului, vreun armurier roman, unul dintre aceia care și-au durat pierceții lor de o topi fierul, monumete: haldele de zăgură din pădurea orașului Hunedoara. Același bulgăre de limonit ar fi putut ajunge în cătușele în care au fost țerecătă Horia, Cloșca și Crișan sau în platoalele din mlina revoluționarilor de la 1848. Se spune că vreo ctiva sute de tone de metal hunedorean au intrat la construcția turnului Eiffel. De ctie ori n-ar fi putut intra în istorie, anonim, bulgărele de limonit? Dar l-a fost sortit să fie aruncat pe talerul orînduirii noastre.

Aici, în ținutul Hunedoarei, leagănelul fierului și al dacilor, fiecare bulgăre de minereu evocă sau prefigurează experiențe istorice. Munții Polana Rucăcl, din care se scoate, de mii de ani, minereul de fier, reprezintă coloana vertebrală a ținutului pădurenilor, de o frumusețe apăsătoare și sălbatică. Vegetațiile albe-negre ale celor mai bătrîni dintre păduri, ca și vorbirea lor arhaică, te poartă cu gîndul la daci, iar felul de viață al copiilor și nepoților lor, care trăiesc în blocurile moderne ale Hunedoarei și au preocupări la nivelul tehnicii mondiale, te proiectează în plină istorie contemporană. Căltătorind prin țara pădurenilor, urmind firul pirului Runcu, care în preajma Hunedoarei se drăuiește Cernei, am descoperit pe itinerarul limonitelor și sideritelor, în apropierea Telicului și a Gheharului, o altă coordonată istorică: cel mai vechi furnal din țară. M-am apropiat de el cu emoția resimțită lîngă un om de vîrstă matusalemică. A împlinit, în 1903, 150 de ani din ziua cînd s-a aprins în pîntecele lui întiul foc — și e păcat că această aniversare n-a atras atenția nici unui condei. Bătrînul de la Govășdia se ține încă bine pe picioarele lui, nu e chiar o ruină, în pofida vîrștel. Despre el se spune că ar fi topit, în tînețile lui, sutele de tone intrate și ele în ființa vestitului turn par-

ROMANIA ÎN HAUL DE LUCRU

CAPITOL DE ÎNCEPUT

nevoie de unul dintre cele mai complicate și mai gigantice peisaje zămislite de inteligența tehnică.

Văzută de aproape, imaginea se complică. Trăsăturile se diversifică, unghiurile, liniile, suprafețele metalice se înclăcesc mai mult. Văzută de departe, furnalul își păstrează imaginea de ansamblu, claritatea siluetei. De aproape, imaginea lui unitară dispăre, se împărșește. Surprinzătoare îngreunată se divide în subineregăuri: camera, suficientă, silozorii de minereu, coș și adosuri, mașini de furnat, gaze-metră, hale de turnare, căi ferate. Fiecare din avîng, orice lanț muntos e împușător. Dar parcă e mai împușător priveștiștea lui văzută, simțită de aproape, cînd fiecare metru și fiecare colț de stîncă se cuceresc cu piciorul. Iată ce pierde furnalul văzută de departe sau privit în fotografia panoramică, în care trăsăturile lui se stilizează, căpătînd, așa spune, o anumită convenționalitate — aceea a detașării de obiect. În astfel de fotografii, în care furnalul apare proiectat pe cer, deci pe ecranul infinitului, firește că și proporțiile sale sint diminuate, în absența unui termen de comparație.

De departe, e un uriaș increment. Unul lîngă celălalt, furnalele Hunedoarei par munții ei metalici. E în ei ceva geologic, deasupra oamenilor și a anilor. Respiră vespnicie. De aproape, e altceva. Au înimi. Trăiesc. Gîndurile ca niște atleți în plin efort. De aproape, te cufunzi ca într-o apă fără sîrșit, în suflarea lor profundă și fierbinte. Există zgomote industriale cu mult mai puternice, asurzitoare, ca în cazanerie; zgomote mai ascuțite și mai dramatice — ale aburului; zgomote mai sacadate — ale războaielor de țesut. Dar nici unul nu ține să se impune prin ația forță, calm și stăpînire. În orchestra industrială, furnalul are simbul de bas al timpanului, dacă n-ar fi mai corect spus că el înșiși este o orchestră. Amestec de vibrații răscuțite din fierăz, cărbone, aer, apă, metal. Urci de-a lungul furnalului și total parcă vibrează: kilometri de teavă, hectarele de plote metalice, treptele de sub picior, platformele de deasupra capului, balustrada de care te ții. Escaladezi un munte sonor.

Dacă oamenii ar fi dorit să copleze natură făcîndu-și un vulcan, el nu l-ar fi putut altfel imagina decît sub forma furnalului. Sărja este o lavă de fontă, obținută la ore fixe. Cu singura deosebire că ea nu erupă haotic, din vîrf, ci se disciplinează, într-o albă croită de om, la poalele muntelui. Dar truda omului începe din vîrf. Acolo unde se cascade uriașă, nesătoasă gură a furnalului. Acolo unde începe surprinzătoare călătoria a minereului către toate zărilor creației materiale din lumea modernă. Toți oamenii, înainte de a deveni oțelari sau miștrii, trec pragul școlii elementare. Înainte de a deveni ai sau trașagăntelci, orice conține țări și universalitate. Oțelul (mai întii fontă) trece pragul cel mai de sus al furnalului. Teoretic știam toate aceste lucruri chiar înainte de lungă și obositoare escaladă în tovărășia ultimului ghiftar. Dar aici la gura furnalului, nu mai fusesem niciodată. Viața furnalului, cum mă învățasem unii, era acolo, înă, lîngă albie pe care, disciplinată, se scurge lava. Picătura de apă care face să crească bobul de grîu, se naște însă undeva sus, în nori. Și iată, urcăm în nori.

Ștăteam la gura furnalului care înghitea un prînz sardanapalic. Știu eu ce înghitea în clipa aceea? Viitoare care, viitoare vapoare, viitoare furnale? Sireteanu a rupt tăcerea:

— Furnalistică adevărată aceea e, la încălzire.

Și iar a amuțit, urmînd benziile transportoare pe care aluneca minereul în gura furnalului. De jur împrejur, pe vasta platformă, era pustiu. Mecanisme își făceau datoria, și undeva, prin manipulatori mecanice și comenzi automatizate, oamenii din schimb își făceau și ei datoria, acțiunile-le. Nu hrăneau furnalul, aveau doar grijă ca el să fie hrănit. Acum furnalul se ghiftuiește singur. Cîndva, ei, oamenii, erau silții să-l ghiftuiescă. Ultimul ghiftar, Constantin Sireteanu, pentru asta mă adusese aici.

— Munți întregi am aruncat în furnalele aștea vechi. Cu minile. Cine n-a fost pe-aici în '46, nu poate să-și dea seama — începui eu calm și cu poac.

— Cu alte cuvinte: oricît îți săși povestiți cu amănunte, tot n-ai să înțelegi cum era aia să prăvălești cu minile munții în furnal. Iar dacă tu, în vremea noastră, n-ai să praci asta, nu e vina mea. Caută totuși de înțeleg. Aceștea erau gîndurile omului de lîngă mine, în timp ce își răcoalea amintirile.

Vasăzică, încărcat vagonetul cu minereu sau coș, uite de colo, de la vreo trei sute de metri. Îl împingea la cîntar, mai dădea cu lopata adosuri, și iar îl împingea spre gura furnalului. Nu ții-o deschideai nimeni. Ții-o deschideai singur, și iar grea ca poarta lui sfîntu' Petru. Dar vagonetul era și mai greu.

— Păi cit cîntărea?

— Depăndă. Vagonetul de coș — patru șute. Aia de minereu — dublu, opt sute.

— La vagonetii aștia le spuneai „ghifta”?

— Nu. Ghifta era ceva mai mult: un meniu, un strat de încălzitură, alcătuit din patru vagonete de minereu și patru vagonete de coș. Făceam vreo 32-34 de ghifta într-un schimb. Ațta făceam noi, o echipă de opt oameni.

Mi-am notat în bloc-notes definiția matematică a ghiftiei: 4 vagon. X 400 kg coș + 4 vagon. X 800 kg minereu. Pentru un ghiftar a fi însă deplin înțelesă, aceste definiții trebuie să l se adauge și izvorul etimologic al cuvîntului. „Ghifta” a intrat în vocabularul hunedorean în secolul trecut, adusă de mesterii nemți. Nu însemna în nomenclatura nici mecanism, nici vagonet, nici măcar o muncă omeanescă, oricît de silnică ar fi fost ea. Ghift era ceea ce pătrunde în oameni, trepat, cu fiecare vagonet răsturnat în furnal: otrăv, venin. Iată de ce „ultimul ghiftar” are o cu totul altă rezonanță decît „ultimul mohican”.

— Și cînd țigeanu dinăuntru gazele, pe gură, ce făceați?

— Era nenorocire. Odată te amețeau și cădeai jos. De-aia, uite ce făceam: cînd deschideam capetul, aruncam înăuntru o lopată de mangal. Trebuia să te ferești — se făcea așa, o mică explozie, dar în schimb gazele ardeau. Altfel intrau în tine și-ți ardea singele sau, cum zic doctorii, carbonul atacă fluiditatea. Cînd ieșea de la lucru, nu știai ce te durea mai rău: capul de ațtea gaze, picioarele de atîta umbrelt, sau brațele de atîta împins?

Iarna — a mai adăogat el — era greu, fiindcă sus te frigea gerul și înghetau șinele și roțile vagonetelor. Dar vara era și mai rău — toată fierăria furnalului se înceinga ca un grătar și te încăleca praful.

Se-nțelege de ce prima înfăptuire săvîrșită în Hunedoara, în anul cînd ea a devenit proprietate a întregului popor, a fost mecanizarea vechilor furnale. Așa a dispărut, fără întoarce și fără regret, unul din cumplitele moduri de a ciștiga o plină. Ascultînd povestea fostului ghiftar, devenit cu timpul maistrul la încărcarea mecanizată a accelerași furnale în care prăvălise cu brațele munții de minereu, ascultînd povestea omului specializat, apoi, în străinătate, și înțelegînd astfel ce salt surprinzător înregistrase viața lui — mi-a venit ideea alcătuirii unui „mic dicționar de profesii”, unele dispărute și multe altele apărute în ultimii douăzeci de ani.

— Și ghiftarii cellați?

— Mai toți au rămas în combinat. Au făcut școli. Sint maiștri, ingineri. Cine a fost ghiftar, n-a avut nevoie să i se facă prea multă propagandă pentru tehnica nouă. Numai unul singur, din ctii fi în ea minte, a spus-o pe un alt drum. Așa a fost el totdeauna, de cînd lucra în echipă cu mine, băiat bun... dar cu lipsuri. S-a făcut scriitor. Cred că-l cunoașteți: Nicuță Țăneș.

Și pentru prima oară de cînd l-am cunoscut, Sireteanu ride:

— Nu știu, costumul ăla malagamba l-o mai fi păstrînd?

Ia te uită: Nicuță. Puțin își închipuie ct minereu de experiență personală, cristalizată în stare pură, a avîrșit el în gura furnalului său literar pentru a scoate sărja (în sens strict furnalistic) numită „Derbedeii”. Uite ce făcea Nicuță prin '46 (citit din carte): „Minereu se încără să lopata. Curciorul e înalt. Ridicîl lopata încărcată cu minereu și în aștea de om. Tremură în carne. Ridicîl lopata încărcată cu minereu și în aștea de om. Tremură în carne pe tine. Sculpti în palmă, ridici iar lopata. Intră lopeți multe întru-un car. Ții se roșește și ții se bătoarește podul palmelor. Te doare mijlocul. Te doare vinele gîndului. Pe urmă trebuie să împingi carul în cărcac de la grămadă de minereu pînă la gura furnalului. Pui umărul. Te opintiești. Mai rău ca la galere”.

zian. Prin fața furnalului, a căruî frunte de piatră poate fi confundată de departe cu a unui castel ardeleanesc, trace o gîină îngustă de cale ferată. Străbunicii furnalelor moderne de astăzi urmărește, cu o anumite nostalgie, drumul vagonetelor cu minereu, omagînd tinerețea siderurgică: „La răsăritu-ți falcic / Se închină-ai meu apus”. I-am privit mai îndepărtat apusul, am pătruns în niște hale cu zăme de fier fără șeamuri, m-am strecurat în gura lui întunecosă, calcată, părăsită de Hafistos. Lîngă roți stîna de cărbămidă obosită, al zidurilor scab imburuienite, își petrec vacanța niște gîste. Bătrînul de la Govășdia mi-a părut un pensionar retras la țară, în mijlocul naturii.

Istorie, pretutindeni istorie în acest leagăn al fierului și al dacilor. Nu voi îndrăzni să încalc o lege nescrișă, cînd se scrie despre Hunedoara: de a trece podul aruncat peste pîrișaul Zlaști și de a pătrunde în atîi de frecventat castel al Corvinilor. Figuratî în texte sumbre și ostentativ misterioase pe mai toate afișele turistice, masiva construcție a fost multă vreme luată drept simbol al Hunedoarei și al întregii Transilvanii. Rămîne un simbol, al unei heraldice și unele marginalii legendare. Interesantă pe plan psihologic este diversitatea de a reacțiunea a sensibilității noastre contemporane. I-am urmărit odată pe vizitatorii castelului. Oamenii cam de aceeași formație, excursioniști dintr-o întreprindere. Unii, hîrșămente se topeau privind turnurile și turnulețele, foșoarele, treptele tocite și bolțile ogivale. La alții, am surprins un soi de admirare rece, mohorită, ca o boală interioară cu umbrelă din acest cuib de Illicei; parcă și țigina personală trufia medievală înzidită. Castelul, în însuși o contradicție, în structura sa arhitectonică și plastică. Imense ziduri ca de cumplită temniță din Insula Dracului fac unghi cu altele, viu zugrăvite în rimburiile de culoare ale costumului de arcehin; profuzii renașcentiste și baroce, surprinzător aplicate structuri goice. Iar dacă te retrăgi ctiva pași, coteșplînd castelul în rama Hunedoarei moderne, începă aceași senzație pe care, în magazia unui teatru, ți-ar da-o decurul din „Vlaicu Vodă”, sprijînit de cel din „Cetatea de foc”. Nu există, cred, un singur operator de film care să fi rezistat tentației de a surprinde panorama industrială a Hunedoarei printre crenelurile castelului, vizibil încadrate în prim plan. După cum, oricine a trecut vreodată prin seminarul de materialism istoric și economie politică, meditează aici, cu voluptatea intelectuală a asocierii de idei concrete, la acțiunea de berbecă a nollor forțe de producție asupra porților rugnite, anacronice, ale relațiilor de producție feudale. Altfel spus, din fierul maseșășilor hunedorean s-au făcăt hîrșețele care au săpat la temelii lumea Corvinilor. Fără ce acștia din urmă s-o bînăușcă. Senzibiens este documentul din 1861, care fixează modul de salarizare a personalului de la castel. În afară de hani și de bucată, medievalii acștia — începînd cu inspectorul general Franciscus Hodary și sfîșîind cu o oarecare Iovan, vizitiu — primeau și o anumită cantitate de fier. Fier? Era cașul troian adus în cetate de meseriașii care vor deveni, din generație în generație, tot mai îndrăzneți, pînă cînd strășneții lor vor fi ocupat confortabilele fotolii din consiliile de administrație ale industriei siderurgice capitaliste.

Cu vreo ctiva ani în urmă, cînd am pășit pentru întia oară pe poduțel de deasupra Zlaștilor, m-a călăuzit prin castel o fată blondă, subțirețică, cu tenul acela străveziu și palid al oamenilor trăgîi în locuri ferite de soare. M-a purtat peste tot, picurîndu-mi dulcea otrăvă care acționează apoi multă vreme în conștiință, mai ales în nopțile tenebroase de toamnă, cu plol dezolante, covaș carbonizați și tot felul de suspecte zgomote amplificate.

Mi-a arătat o trapă. „Se spune — parcă adă și astăzi vocea felului — că pe aici se cobora într-un tunel care a legat, cîndva, castelul nostru de cel din Deva”. M-a dus într-un turn, în camera domnițelor. Se spune că de la această fereastră priveau ele cu o curiozitate plină de cruzime zbatelile prizonierilor dați pradă fîlăreț sălbatic, în curțilea interioară de la temelii turnului; apoi, se mai spune, ficioarele urcau în capeli, și simțurile lor, răscolite de voluptatea masacrului, se purificau în extazul plis al suflătelui tinzînd spre dumnezeire. Mi-a descifrat de

Adrian Muștiu

Anul douăzeci

E poezie pragul meu cel mai iacit

Prin care îmi adaug încă o treaptă.

E poezie lumina ce-l scoate pămîntul rupt de plug

În încolțirea razei din spic; ori chip ce-avîntă

În ei lumină nouă de om și de putere.

Un măr se face creangă labre zăpez, ulit,

Strada-continuuarea în jos a unei stele.

An douăzeci, o vîrstă de-ocum dramatic umi

Și semn de flor, de plozie, de lideră, de vis.

Închipuim în turnuri și arbori uși spre ctie

Planete ca-ntr-o mare ce-n pragul s-a deschis

Și lucrurile toate se-nlocr spre locu-n care

Privirea mea de-o clipă în vis doar le-a ulit.

O luntre-mi prelungește brații adînc în mare,

În trunchi mă ogîndește un fierăstrău rotat.

Și străzile umite mă nasc, mă cresc în stome.

Iar arborii s-apleacă, lîngă inimă, grei,

Nu ne-am născut nici prea tîrziu, nici prea devreme,

Ștăm drepti în ani ce munți îndrășniți, în stel.

Frunza

Vîrstă mea s-a încrustat în inele

Odată cu vîrștele pădurii în trunchi de copac.

Frunzele moarte nu mai pot să-mi înșele

Înălțările... Crengile-n jur mă desfac.

La ora asta-n munți s-oduce cîntec

Și eșbi prefigurate în crîng uș dans perechi,

Eu las în lul ca niște piei de șarpe

Rugăni lăunțice, străvechi.

Și întorcînd privirea, ca un melai, abstruă,

Eu simt că trec prin arbori și că doar la un semn

Schele în trunchi și-ar livi o țeracștă

Și s-ar zidi orașe în cerul meu de lemn.

Pădurea, ștu, mă cheamă și astăzi să-mi împartă,

În fiecare trunchi, esențele-i tari.

Asemeni unor urme pe-o cântă și o poartă

Să le atîngi în mine, fierbîlți și să treszari;

pe un zid o inscripție mușlimană: „Apă aveți, dar suflăi — nu”. Se spune că este epilogul unei îngrozitoare istorii, dintre acelea — care au umplut veacurile următoare de ecol cruzimilor feudale. Niște prizonieri țurci au fost puși să sape în piatră o fîntînă, cu promisiunea că vor fi eliberați, în clipa cînd vor da de apă. După 15 ani de trudă, ei au dat de apă, dar fîgdă-ăla n-a fost ținută. Ce ură și deznădejde în cuvintele inscrișe: „Apă aveți, dar...”

Se spune... Se spune... Cte poezii au se spun la umbra acestor ziduri! Poate nu atît toate aceste istorii m-au impresionat atunci, cît pasiunea și convingerea fetet blonde și subțirice. Ghidul din ea, omul care avea obligația elementară de a cere pentru vizitator documentul istoric de tubulare, „se spune”, se lupta din răsputeri cu romantismul vîrștel. Mă înșeam — nu numai al vîrștel. Al structuri el sufletești, al întregii ei experiențe de viață. Era fata pazuicului castelului. Se nascuse și copilărise aici. Istoriile acestea i-au ținut loc de basme. Care alt copil a mai avut, ca ea, un castel al lui, un castel adevărat? Amestec de legendă și realitate. Sub bolțile de catedrală ale odăii ei, era nu știu cum ciudată prezența mobiliei „Comlemn” și a aparatului de radio Record. Pe masă, deasupra manualului „Istoria Romîniei”, trona un craniu. M-am surprins, hamletian, cu el în mină. O sumbră gaură în occipital m-a uimit. Și atunci fata, pe tonul cel mai firesc din lume, de parcă ea însăși ar fi asistat la scenă, mi-a spus că omul fusese asasinat în nu știu care veac, chiar în preajma acestui oădi, aprins-o năpranznic lovitură. Dacă așa fi întrebat-o, să zicem, despre o gaură din fața de masă, mi-ar fi răspuns, cu aceeași veridicitate, că și-o uită cinea țigara aprinsă. Studia în ceasurile libere manualul, intenționînd să intre la facultatea de istorie din Cluj, pentru a se reintoarce custode în propriul ei castel. N-am mai revăzut-o, dar n-am nici un motiv să mă îndoiesc de împlinirea acestui vis.

Să recapitulăm. Un bulgăre de limonit te proiectează, instantaneu, către izvoarele istoriei noastre. Niște halde de zăgură atestă vechimea unui meșșug. Un jurnal părăsit deschide, brusc, compusul raportului dintre meșșugul de odinioară și măiestria siderurgiei practice la nivel mondial. Un castel, un document și o fată romantică sint priie de meditație sensibilității noastre contemporane. Așa ne-am deprins să înregistrăm ecourile istoriei: prin raportări îndepărtate și evocări de epoci. Generațiile de dinainte noastră au traversat decenii care, prin rugina felului de viață, semănau izbitor, Astăzi, pentru aceste generații, istorie însemna căva mișc, nespus de lung în timpul lor de fier, decît documentul omeanic, viu, intruchipat de Constantin Sireteanu? Generații de-a rîndul se răztau robi al furnalelor și, în fiecare tîneție, ei se prăpădeau ca robi. La vîrșta de 17 ani, un tînar se angajează ca ghiftar, pîrînd că viața lui nu se deosebește prin nimic de a altor generații anterioare. Dar iată că nu trec dect vreo ctiva ani și robul furnalului devine, sub proprii săi ochi și ai țării întregi, stăpînul furnalului. Viața ne face să parafrazăm: nu numai valoarea nu așteaptă anulul anilor, dar nici istoria! Că este așa, că decenii și secole n-au adus ceea ce revoluția socialistică a adus în anumiți douăzeci de ani — într-un răstimp care nu echivalază nici măcar vîrșta unei singure generații — Hunedoara o atestă. O atestă, simbolic, pentru ansamblul Romîniei în halde de lucru.

6 piramide Keops

N-am stat, asemenea unui confrate, „400 de zile în orașul fiicărilor”. Prin revederi am urmărit, am simțit Hunedoara crescînd. Dar tocmă aceste succesive revederi mi-au gravat cu pregnanță în memorie momentele hotărîtoare ale dezvoltării — prilej de neînțelegte surprize în fața trăsăturilor, mereu altele; ca într-un manual de dialectică, ilustrat. De fiecare dată, ceva izbitor de nou. Ultima oară, cartierul acesta din jurul gării — escadără de blocuri pastelate — nu exista. Nu exista nici furnalul de 1000 m. c., cel mai masiv dintre munții metalici care zălmășesc orizonturile hunedorene. O uliță desfundată, înămolită a murit. S-a nîmțuit, în leagăn de asfalt, alta pe locul ei. Vechi și nou. Dialiectic.

Din trei orașe succesive s-a făcut unul singur, cu o populație de zece ori mai numerosă decît la început. Cînd „la început”? Cînd Sireteanu avea 17 ani și umbra în galenii. Pe atunci, rugina furnalelor era unul și același material cu cel din care era construită viața tîngitorului ardelenesc de fier, decît documentul omeanic, viu, intruchipat de Constantin Sireteanu? Generații de-a rîndul se răztau robi al furnalelor și, în fiecare tîneție, ei se prăpădeau ca robi. La vîrșta de 17 ani, un tînar se angajează ca ghiftar, pîrînd că viața lui nu se deosebește prin nimic de a altor generații anterioare. Dar iată că nu trec dect vreo ctiva ani și robul furnalului devine, sub proprii săi ochi și ai țării întregi, stăpînul furnalului. Viața ne face să parafrazăm: nu numai valoarea nu așteaptă anulul anilor, dar nici istoria! Că este așa, că decenii și secole n-au adus ceea ce revoluția socialistică a adus în anumiți douăzeci de ani — într-un răstimp care nu echivalază nici măcar vîrșta unei singure generații — Hunedoara o atestă. O atestă, simbolic, pentru ansamblul Romîniei în halde de lucru.

N-am stat, asemenea unui confrate, „400 de zile în orașul fiicărilor”. Prin revederi am urmărit, am simțit Hunedoara crescînd. Dar tocmă aceste succesive revederi mi-au gravat cu pregnanță în memorie momentele hotărîtoare ale dezvoltării — prilej de neînțelegte surprize în fața trăsăturilor, mereu altele; ca într-un manual de dialectică, ilustrat. De fiecare dată, ceva izbitor de nou. Ultima oară, cartierul acesta din jurul gării — escadără de blocuri pastelate — nu exista. Nu exista nici furnalul de 1000 m. c., cel mai masiv dintre munții metalici care zălmășesc orizonturile hunedorene. O uliță desfundată, înămolită a murit. S-a nîmțuit, în leagăn de asfalt, alta pe locul ei. Vechi și nou. Dialiectic.

Din trei orașe succesive s-a făcut unul singur, cu o populație de zece ori mai numerosă decît la început. Cînd „la început”? Cînd Sireteanu avea

planșeta fără margini a cerului hunedorean. Linile abia schitate, provizorii, ale începutului au devenit viguroase, apăsată, fiind peisajului limpezime și măreție.

Cine s-ar încumeta să descrie peisajul industrial hunedorean? Temelie de oțel a tot ceea ce producem, marea oțelărie ce și-a adăugat în anii noștri aproape o sută de obiective industriale și social-culturale. Hunedoara dă astfel măsura deplină a înșușii noului peisaj al țării. Fel și fel de cifre și comparații, nu lipsite adesea de ingeniozitate, încearcă să redea dimensiunile, imaginea Hunedorei contemporane. Cantitatea de pământ excavat în ultimul deceniu este echivalentă cu șase piramide ca a lui Keops. Treizeci de orașe ca Hunedoara pot fi aprovizionate cu ajutorul energiei electrice consumate de combinat. De nu știu câte ori ar înconjuța globul pământesc acea linie de cale ferată ce s-ar putea construi din oțelul fabricat aici. Dar dintre toate, cel mai semnificativ fapt rămâne următorul: în numai circa 15 zile se realizează acum întreaga producție de oțel din 1948. Cu alte cuvinte, Hunedoara dă astăzi de 24 de ori mai mult oțel. Sau, în relație matematică:

Hunedoara 1963 = 24 Hunedoare 1948 !

La o bere între bărbați

După-amiază de vară. Zăpușeală. Pe o vreme ca asta, în Hunedoara e aproape obligatoriu să te duci să bei o halbă rece pe terasa de la „Corvinul”. În preț de cuprinsă și priveliște. În vale. Combinatul, prin toate furnalele și coșurile sale, răsuflă ca un plămînuț. În spate, pe dealul Chizidului, pădurea de stejari respiră și ea, prin plămînuț ei verde. Alături, pe terasă, masă mare — bucuria lui Garmarus Stău în jurul bănelor niște bărbot cu fete bronzate, de vîrste foarte apropiate, cam la vreo 35—40 de ani; mușchii le sînt tineri, puternici, așa cum se lasă ghiciti sub cămășile subțiri, de vară. Cînd dai peste o astfel de masă la „Corvinul”, pregătește-te să ascuți amintiri. Ciudat, poate, la oameni atîț de tineri. Dar aceste amintiri se deapănă altfel decît după tipicul bătrînesc, declarîndu-se citeodată așa:

— No, c-o fo' ieri unu' obraznic cu Stanciu. D-apoi că tune-l, c-o fo' vînit cu pretenzii de domn. Că mi l-o răpezit Stanciu: „Ascultă tu, pruncule, cînd sosit-am eu în Hunedoara, purtam numa' niște opinci. D-apoi că întîi mi-am bătut capu' să știu a fierbe oțelul, și numa' apoi m-am rădicat în pretenzii”.

De scînteia asta a fost nevoie: de opincile lui Aurel Stanciu, unul dintre cei mai vestiți și mai stimabili hunedoreni. „No, că nu numa' Stanciu o vînit în opinci” — zice un altul și focul se întîeste. Ei toți își amintesc cum au venit, de la ce-au început și ce le-a fost mai greu. Mai cu seamă dacă nu ești localnic și te-ai nimerit cu habla la masa lor, grațiaz le place să-ți arate cît de „prunci” au fost ei odinioară și cum au pornit-o de la lopată, și cum le era frică de focul din cuploare, ca de flăcările ladului, a căror imagine o aduseseră cu ei, de prin satele lor, o dată cu opincile și cu lădița de lemn. Meșterii de astăzi, stăpîni pe toate tainele metalului, mai toți de vîrsta aceasta, au o biografie asemănătoare. Unii, în anii aceia de început, se săturaseră de mămăliga amară mîncată la chibaur. Alții, utemiși, răspunseră chemării organizației de tineret. Veniseră și din aceia care mirosiseră că ar fi rost de „împușcat loveaua”. Prima lor unealtă și-o amintesc foarte bine: o lopată, o roabă, un tîrnăcop. Pe atunci, unii dintre ei, sîpînd în noroiul pînă la brîu, dormind în barăci de cîte optzeci de paturi, ascultau cu oarecare neîncredere țărănească ceea ce li se spunea prin ședințele învățate în fumalul gros și aspru de țigară țefină. Cum că ei vor deveni meșterii furnalului la ale cărui funduși săpau în noroiul pînă la brîu și că vor avea apartamentul lor cu baie în Omé, oraș pe ale cărui schele, pe atunci, lor le crăpau palmele de ger.

Oricît de particularizată ar fi amintirea fiecăruia, aci, povestită de față cu toți, ea e recunoscută imediat. Povestete unul despre primul scropesc soț pe șantier și care, dintr-o dată, a dat o întrebuintare mai calificată totu' zeci de brațe. E întrerupt: „No dară că țî-oi spune eu ție, șogore, cum o fo' cu scropescul”. Sau, senzația produsă în 1961 de macaraua Derrick, colos de 80 de metri și care ridică, o dată, 40 de tone. Și fiecare are cîte ceva de adăugat, fiindcă din trei hunedoreni, doi au purtat salopeta albastră de brigadier și, înainte de sîdere, au învățat să construiască. Pe atunci, unii dintre ei știau destul de vag că portretul din sediul organizației îl reprezintă așa cum aveau s-o afle abia mai tîrziu, la seminările învățămîntului de partid, pe autorul teoriei plus-valorii. Dar mai ales una dintre întîmplări, închizînd în ea tot sufletul și toată naivitatea lor de-atunci, a fost urmărirea, o deosebită atenție, deși, era limpede, toți cei din jurul mesei o cunoșteau. Cîc în ajunul aprinderii focului la furnalul numărul 5, un brigadier s-a prezentat la comitetul de partid. Descoperise, îl destăinuie el cu o voce tînăci secretarului, firul unui sabotaj. Ce fel de sabotaj? Noaptea, în dormitor, îl auzise pe doi șușotind între ei că a doua zi va da... foc la furnal. Chiar așa: că se va da foc, dar, că, din păcate, nu putuse afla numele făptușilor. Secretarul era un om cu humor și i-a spus: „Și tu, măi frate, și tu ești unul dintre ei”.

Amintiri. Cei care le istoricesc sînt oameni tineri, în plină putere creatoare. De aceea, parcă n-ar fi ale lor aceste amintiri, ci ale unei alte generații, într-afel de îndepărtate ne par ele față de orizontul hunedorean de astăzi. Cînci spreco-douăzeci de ani s-au scurs abia, dar iată că istoria Hunedorei noi impune de pe acum o anumită periodicare. Întîia ei pagină, întîia perspectivă, a fost deschisă îndată după Eliberare, cînd partidul, urmînd învățătura leninistă, a pus cu toată țărnia sarcina istorică de dezvoltare a industriei grele — temelia temelior. Cu cită clar-viziune se spunea în Raportul politic al Comitetului Central la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej: „Refacerea industriei actuale și folosirea integrală a capacității de producție sînt problemele de bază ale reconstrucției generale a țării și rezolvarea lor constituie punctul de plecare pentru dezvoltarea industrială a Romîniei”. Și ca totdeauna, realitatea a confirmat marea înțelepciune a partidului. O confirmă, din perspectiva celor două decenii, dezvoltarea armonioasă, proporțională, a întregii economii naționale, ritmul ei de creștere, continuu ascendent.

Era slab, pe atunci, pulsul inimii de oțel a țării. Abia auzit. O inimă slăbită de război și, mai ales, supusă unor rafinate sabotaje. Ca să fie pline, era nevoie de oțel. Oțel și pline — așa s-ar putea numi acel prim și eroic capitol hunedorean. Pentru temeliiile țării era nevoie însă de mult mai multă forță și oțel decît dădea renăscută Hunedoara chiar la capacitatea ei maximă. Așa au început marile construcții din epoca salopetelor albastre și a schelelor. Cel mai mare furnal... Cel mai mare cuplor... Dinamica aceasta industrială se cheamă socialism în acțiune. De aceea, ne gîndim la Hunedoara ca la o sinteză a experienței și a puterii creatoare a întregului popor. Nu numai fiindcă aici s-au contopit, pentru a naște marea cetate a industriei noastre grele, betonul, lemnul, cărțile, plinea, bocancii, marmura, din atîtea colțuri ale țării. Nu numai pentru asta; ci și fiindcă, în decursul marilor act constructiv (și prin acest act) s-a călîit, călîind oțelul, o nouă generație a clasei muncitoare.

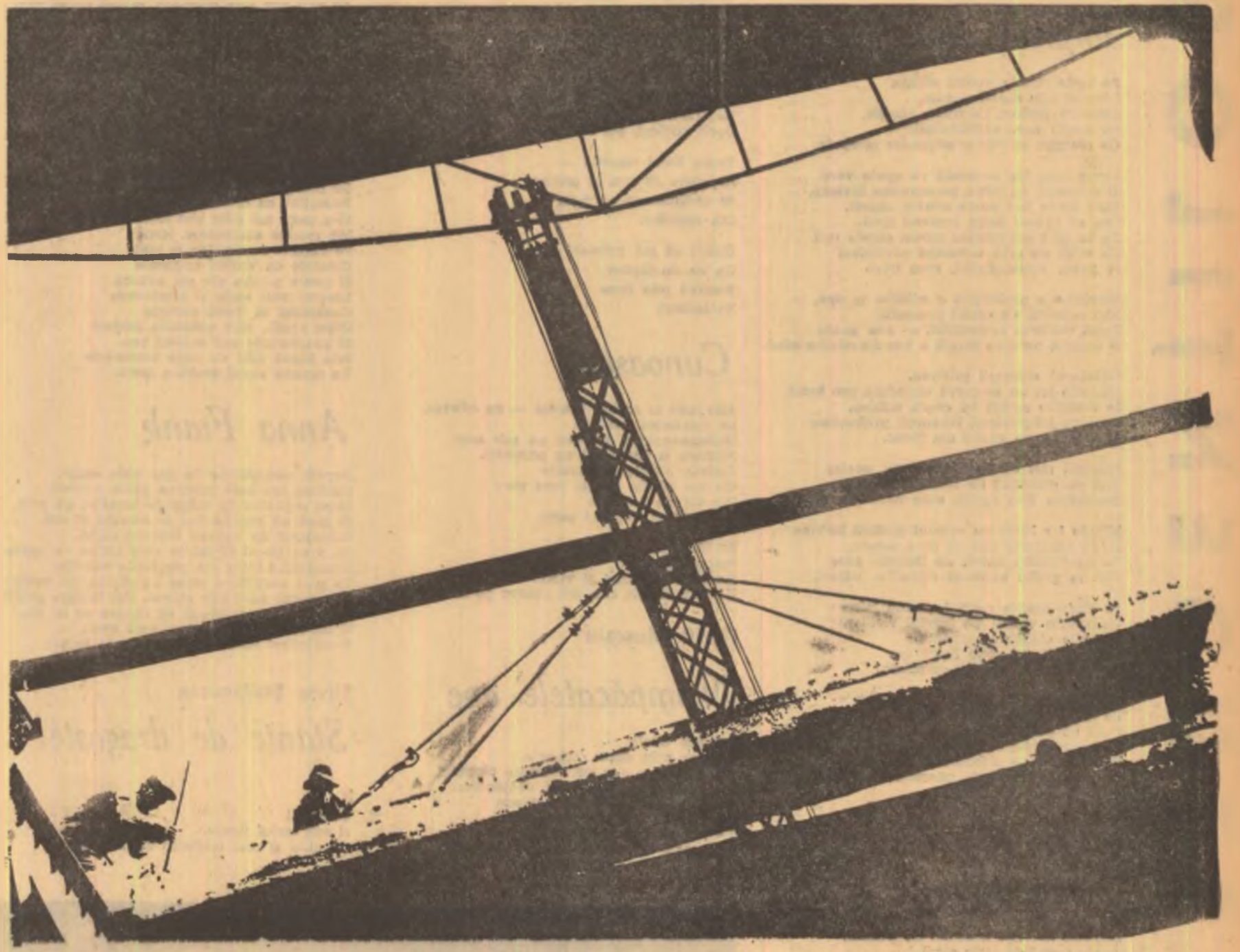
Băieții de odinioară s-au pomenit bărbați cu răspunderi și cu sentimentul acut al istoriei. Peste 20 000 de oameni s-au calificat aici: populația unui oraș! Maturizarea generației a început să se simtă la toți indicii, considerabil crescuți în anii șezănelor. Un capitol din istoria noii Hunedorei ar trebui consacrat creșterii unui indice special: de glîndire, de maturitate tehnică în lupta pentru atingeria performanțelor mondiale. Indicii acesta — de conștiință, de cultură, de pasiune, e poate cel mai greu de măsurat cu instrumentul cifrei.

Magnetism hunedorean

Nu surprinde, la o cetate a metalului cum este Hunedoara, manifestarea unor proprietăți magnetice. Mă refer, însă, la un altfel de magnetism decît cel luat în accepția clasică — la magnetismul spiritual. Despre cîteva dintre liniile de forță

*) Poate, la apariția acestor rînduri, numărul „piramidelor” hunedorene să și ajungă la saptă. E vorba de argint viu a cîtoror experiment o realitate dinamică. Autorul se simte obligat să-l prevină pe cititor, deși se subînțelege, asupra materialului „mis-căru” din care sînt plămîdite paginile ce-l sînt în față.

Nu s-a luat în calcul vîntul pe hîrtie cernăla cu care școlitorul eroului meu — și iată, modelul viu, cu identitate preciză, scoate la iveală trăsături inedite, în mereu proaspătă impresură de viață. Stau săl de vorbă cu un om din inima Deltei. Iar în acest timp, inginerul pe care l-am întâlnit ieri la Bicaș, e chemat la Argeș; montorul de la Onesti ajunge pe șantierul Combinatului siderurgic de la Galați. Ciudat și plăcut sentiment: scriu cartea, fiind conștient că, simultan, cineva redactează „erata” ei. O redactează eroii și peisajele în plină prefacere ale Romîniei în haine de lucru.

Se înalță noi construcții — Fotografii: ION MCLEA

ale acestui magnetism stimulator de pasiuni, de prietenii, de tradiții, ne mai rămîne să vorbim.

Am cunoscut o dată peisajul coccu-chimic. Înainte de a fi servit la prînzul pentagruicel al furnalelor, cărbunele V811 Jiului este supus unei acțiuni de inno-bilare, prefăcut în cocs. Operația se săvîrșește în gigantice agregate, dintre care întîi, mașina de garzare cîntărește peste trei sute de tone, seamănă izbitor cu o secțiune dintr-un transatlantic. Înghite lacomă vagoane de cărbune, îl bătucește, îl comprimă, pînă cînd masa de băgări devine un paralelipiped compact: o uriașă cărămidă neagră, avînd o lungime de doisprezece metri și o lățime de patru. Imaginați-vă cît de uriaș este cuplorul coccu-chimic, dacă încap în el, în cele 47 de camere prelungi, tot atîtea cărămizi, — cîntăreind, fiecare, vreo 18 tone — numite de specialiști: „pîlci”. Peste o jumătate de zi rămîn acești pîlci în ambianța mai mult decît călduroasă a camerelor încălzite la 1 900 de grade, după care, prinzînd noi și nebanuîți peste calorica, ei sînt decretați cocs. Ne aflăm, așadar, în lumea marilor proporții, a uriașelor cantități, a temperaturilor înalte. În contrast, parcă, apar subtilitate, rafinate varietate ale unui impresionant număr

Reportaj de VICTOR VINTU

de reacții chimice. Nașterea cocului e întovărășită și urmată de apariția unui curcubeu de produse chimice. Surpriză pentru omul nevizitat: cetatea oțelului, Hunedoara, este în același timp o cetate a chimiei. Mil de vagoane, anual, se răspîndesc de aici în toate colțurile țării, și nici unul dintre aceste vagoane nu conține o bucăciță de fier. Hunedoara produce pline, într-un sens foarte apropiat de cel exact al acestui cuvînt. Nu numai prin metalul intrat în construcția mașinilor agricole, ci și prin sulfatul de amoniu — îngrășămint chimic de înaltă productivitate. Hunedoara ne și îmbracă, fiindcă în substanța firului de reion intră sulf. Pînă și de hainele noastre groase, puse vara la păstrare, are Hunedoara grijă: naftalină. Hunedoara, la nevoie, ne și vindecă. Din gama produsilor săi chimici, unii se întrebuintează în industria farmaceutică. Prin vasele porți ale uzinei coccu-chimice, cărbunele, sub atîtea neobișnute înfățișări, pătrunde în viața țării.

Cu zgîrcirea m-a lăsat să întrevăd curcubeul de minuni, cu prevedere și pondere tehnică — ca să nu iasă de sub condiție vreo năzdrăvănie — inginerul David Vladimir. El e de părere că se abuzează, uneori, de poezie și că e mai cuminte să te comporți sobru față de indicii și parametri. Explică-mi la un om angajat pe diftetele și unsoiri imprevizibilele poteci ale tehnicii noi. Zice:

— În materie de cărbuni, aiînt încă atîtea semne de întrebare... Cîne știe ce urăitoare... chimică s-a apucat asupra leagănelui lui David Vladimir, sortindu-l de mic încă, prin înșăși biografia lui, cărbunelui. Fîndcă s-a născut în inima cărbunelui. La Lupeni. Tot acolo, a lucrat o vreme la prepararea cărbunelui, după care s-a avîntat spre tehnică cu o îndrăjire de miner. Și a devenit inginer. Zece ani au trecut de la sozirea lui în Hunedoara, deceniu care-l situează astăzi printre cei mai cunoscuți și stimabili cetățeni ai acestui oraș. Povestindu-mi, zîmbesc unor amintiri. La început, era să dea bir cu fugiții. „Lucrasem pînă atunci în Capitală, la Institutul de cercetări chimice și, să fiu sincer, cînd m-am dat jos aici din tren, m-am demoralizat. Era un noroi pînă la genunchi. Orașul întreg era răvășit de construcții. Mi-a venit să fug. Înapoi la ICECHIM, acasă la Lupeni, oriunde. Am făcut cîteva cereri de lichidare. Și, după cum vedeți, nu s-au aprobat. Pe ultima am retras-o eu, cu mina mea. Se infiltrase coccu-chimia în mine”. Magnetism hunedorean!

Substanță magnetică, într-un fel asemănătoare, cuprinde și povestea lui Alexandru Junie, pe care l-am cunoscut într-un alt colț al Hunedorei, la laminorul „850”. De curînd am auzit că Junie ar fi fost ridicat într-o altă muncă — îmi pare că de activist, n-am reținut bine — dar cînd l-am cunoscut era prim-laminorist. Frumos bărbat. Înalt de aproape doi metri, suplu și mușchulos, cu o aură de baschetbalist. Brunet, ochi mari și blîzi, buze sănătoase, roșii și groase, despre

care nu există scrieri pe lumea asta să nu adauge: „trădînd bunătatea”. M-a izbîțit la el mîndria pentru meseria lui, dar, cum mi-am dat apoi seama, sentimentul e destul de răspîndit printre laminoriștii hunedoreni. Ei și-au botezat laminarele „vioara întîia”, fiindcă, după unii, dau naștere celor mai valoroase produse din cetate, te metalului, produselor finite. După alții „vioara întîia” provine din faptul că, în disputata întrecere dintre sectoarele Hunedorei, colectivul de la „850” se află cu destulă statornicie pe primul loc. Doar din metalul laminatelor dobîndite de el peste plan în anul 1963, se pot fabrica 2 180 de tractoare. Să fiți printre cei care țîn în mina lor o astfel de vioară, e o mindirie.

Povestea lui Junie, cum a ajuns el laminorist, țîne însă de un magnetism de familie. Alexandru este un copil al Hunedorei, prin tot: prin naștere, prin educație, prin fel de-a gîndi. Bătrînul său, pensionar, a lucrat aproape o jumătate de veac la vechiul laminor. Băiatul, trecînd prin școala profesională, s-a făcut strungar în fier. Mecanica îi plăcut cu deosebire, iar asta l-a îndemnat s-o cunoască pe toate fețele, cu o nerăbdare tinerescă. A lucrat și ca lăcătuș, și ca soțer, și la blumîng, și la cocserie, și-și amintesc că un cărat de la București niște piese pentru furnalul de 700, la volanul „Tatrel”. Pe bătrîn, laminorist veteran, l-a atras ca un magnet șantierul „850”. Nu lucra, firește, dar se amesteca adesea printre montori, cu regretul vădit de a nu mai fi tînăr. Singele apă nu se face. Alîta l-a îndemnat și l-a „prelucrat” pe Alexandru, încît acesta a înțeles că familia Junie nu poate lipsi din viața celui mai modern laminor.

— Primul care m-a calificat pe mine a fost el, tata. El m-a învățat, acasă, toate secretele. Și totuși, din cîte mi-am dat seama, n-a fost rău deloc că am trecut întîi prin alte meserii. Vezi dumneata, laminorul are complexitatea lui. Îți impune să fii polyvalent. Trebuie să simți mănăstia, să le auzi, să le știi pe dinăuntru — ceea ce pe mine m-a ajutat calificarea mea de lăcătuș. Apoi, lupta noastră cu secunde... O singură secundă în plus sau în minus la laminarea unui blum „cîntărește” peste 50 de kilograme. El bine, că și cîștigă secunda, ai nevoie de manipulari rapide, instantanee. Depinde cum stai la capitolul reflexelor. Pe mine șoferia, orientarea la volan m-a ajutat să-mi dezvolt reflexele.

De la tată la fiu: tradiție magnetică. Dar în cetatea metalului, munca, cu ale ei consecințe magnetice, se manifestă în modalități dintre cele mai imprevizibile. Povestea Viorel Neagu, manevrant principal la blumîng:

— Eu, unul, m-am căsătorit mai aparte. Ziarul regional a publicat odă niște fotografii de siderurgii evidențiat în întrecere. Era și-a mea printre ele. Am primit pe urmă scrisoarea unei fete. Mi-a plăcut scrisoarea. I-am răspuns. Pe urmă, mi-a trimis fotografia ei, și mi-a plăcut și fata. Și pe urmă, ne-am cunoscut mai bine. Avem acum căminul nostru.

În acest oraș, pe platforma oțelăriei sau pe terasa de la „Corvinul”, există un subiect de discuție predilect care, o dată deschis de către cineva, polarizează curiozitatea și atenția concentrată a tuturor celor de față. Rostesc, într-un grup, cuvîntul magic „Galați”. Spune-le că ai fost de curînd pe malul Dunării, pe acea vîitoare moșie siderurgică de la confluența marelui fluviu cu Siretul. Și n-ai să mai scapi. Orice hunedorean știe destule amănunte despre viitorul gigant, cea de-a treia cetate de foc a țării, și cea mai mare. Dar tot te va întrebă: ce s-a mai construit? cum merg lucrările pe șantier? cum stai eu cu calificarea? Un părinte venit să întreb de situația școlară a copilului său, n-ar fi mai interesat și mal grîjului. Și ce părinți sînt aceștia! Ei dăruiesc, și sînt pregătiți s-o facă într-o tot mai mare măsură în viitorul ani. Ceea ce au mai bun, mal tralnic și mal dinamic în el.

Metă. Experiență. Cadre.

Trei coordonate care fixează nu un oarecare proces tehnico-economic, ci un raport socialist de continuitate a generațiilor. Se relevă prin el orizontul de acțiune și de glîndire al Hunedorei mature, a cărei prezență se resimte pretîndînd, începînd cu vîitoarea flîmă a Galaților și sfîrșînd cu, hai să spunem, palma de oțel a ultimei sape din cel mai pierdut cătun.

La propriu și la figurat, Hunedoara este capitolul de început al Romîniei în haine de lucru.

(Din volumul „Romînia în haine de lucru”, în pregătire la E.P.L.).

Ești ca o baltă de pe care s-a luptat, îngrămădînd și piatră și fier la disperare. Alîi de sus sub cerul de toc înșelînt. Ardeți soptînd că flacăra nu doare.

Ce s-a-nîmplat, ce-absurdă întrebare. De dincolo de ani te-a săgetat? Și un bărbat vîlnadu-te-a pleioare. Murind așa, n-ai genunchi te-a apăsă.

Desecîntee

Dorul clar, dorul precis, timpul lungă de via, timp de lină foc în stăgă. Primăvara îl ajunge.

Vrăjitoare burulană, fierbi în gușa ta de cămă. Macul pînă sare dracul. Ca prin somn să treacă leacul.

Leac întins, de suferință, pînă la scară de ploaie. Ca s-o urc și să mă-nscur în lina de la suruc.

Lina deasă-n patru ție. Cu aurul din codițe, să-l cuprind cu firicelul. Ca să-mi dăruie inelul.

Burulană vrăjitoare, mestecă-l cu ce mă doare. Cu frunză de lărbă creată. Norocul să-mi sară-n față.

Cu-o frunză dată în patru, cu-o lîmă de la altu. Să-l lege mersul vederii. La-neopulul primăverii.

Cu pîrul căzut pe spate, cu lăptile fermecate. Presimțesc pe undeva. Că se uită dragostea.

Ochi albaștri, răspunde! Prin năsoarea din peret.

Ioana Bantaș Tubitul s-a întors din Nord

Deschideți toate porțile! Căci iată, cerul de ziuă asupra mea se-arată!

(Pînă în Nord căldorii tubitul să se privească în stelele toate și să-și aște în ele răsrîrit un chip întreg, asemenea firii sale.

O și înfîrșie în pîrul de grîu al Stelei Pelare și-o clipă teama îmi relează vîdăduțul).

Investimatați-mă în căb! Căci astăzi în strălucire îmi întrecu rivala!

O, Stea Polară, de loc și zidii în manii de fier și-amenul cavbilor de-î răsrînged în ochii tăi, lucețăr de l-ai fi răsrîrit, e-ar fi întors, lublul, la mine, pe pămînt căci fiecare om se-nlocare la cea mai frumoasă răsrîngere a sa.

În lătur, poștari din fața porții, Lăsați vîdăduțul să-mi cîntărească țeta!

Frumosul meu, nu-mi povestii iubirea ta de-o zi și nu-mi arăta statura strălînd din lîmă ta.

Îngăduie să-mi răcolesc cu umărul tău fruntea și înfășoară-mă în umbră ta și nu apînă cu bucuria-mi, cerul.

Zboruri de noapte

Calcă în lărbă desenează cu ochii pe cer soade și pîvări căldătoare. (La un semn al meu, aceste forme de abur vor începe să zboare)

Fun iepuri să umbre pe gîtul prelung al Dragonului și pești tranc în limpezimea Carului Mare. Fac să răsară grîu pe pleptul lui Antares și lîngă dunele roșii de zăpădă din Pegas imaginez umbre de sate.

Vreau să plutesc pe cer chipurile lucrurilor toate, pentru că le iubesc și pentru că aici-un lucru nu seamănă cu altul

Spun vîntului să-mi treacă prin păr sușul de zbor al unui albatros și în vîdăduț răsare un chip al meu nespus de frumos. Plutește ușor către ziuă și mă țîne legată de el cu nevăzute corzi.

Pustiu ar fi tot cerul fără jocurile mele, fără fruntea-mi înflorînd scaldată, fără pîrul meu în care vin să se lubească sorii albaștri ai nopții.

Anghel Dumbrăveanu

Ora de eleștar

Ea era pură ca un vin de marție și gura ei ca o garoafă de parfume. Visea învîrșită, rotunjind cuvîntele. Sîrvea și curca ca plamele, iar ochii mari erau deschiși mai mult în ea și se mirau descoperînd pămîntul.

Și iată-acum, în fața ei bărbatul, puternic și înalt ca un copac. Dar blînd și cu privire alintată. Și ea, ciudat, nici nu se teme, ci-l aptopie. C-un rîs copilăros și încurcat. De parcă-o vreo să-ntrebe cum îl cheamă și ce povești aduce-n sin și-n care țară. Voiește să ajungă și ce fluvii. A spînceat cu umerii și brațul.

Ea era pură ca un vin de marție, dar parcă-o ora de cleslar în care intrase în lumina bărbatului frumos. Ultime vorbele piralelor — ci alte voci. Îi răscoleau mijlocul și pieptul amăgii... Ea îl privea cum sta în față-l tulburat și pentru-nlîta oară auzea. Cum singurei erau deschiși în palme și în temple și-o alungă spre cerul mingiilor necunoscute.

Și parcă arșii mari o pîrjoleau și lumec întrecă se roșea pe sinii ei. Cu sunete nepăzîntee, tulburător de-nalt.

Petru Popescu

Descoperire

Cînd au pornit uneltele să saps, Nebănuind afund nimic, Cu o epavă despicînd din ape A strălucit un cub antic.

Și tîrnăcopul, singerînd țărînd, Bărbatul căzu îngră pieto, Îngăduind secundei să rămlă. Mai îndelung, ca un fior.

Întîmplător, uitatele secrete. Lopele nepăzîntee le-au sărăpua. Sula trecut, dîr și nepătruns. Ca un oncaș încrînconat de seie.

Sula statura zeului bolnăv, Cu gestul fără dogăle rîmas. Pe întineric timpul o-nemancă — Barbar deslănțu — la nas.

Dar ce arată, nu putem pricepe, Înțînă mlînd spre alt drum, Și nici privirea nu putem să-l prîndem. Cu ochii noștri de acum.

Cimitirul Eroilor

Căzută săpăda în stoluri. Azi noaptea, pe cîmpuri subțiri, Cu albe-le pîdări lovite. Aduce în noi amîntri...

Urîtă lu ziuă aceea, Cînd clamele negre se-au dus. Privirile noastre închise. Cîmpiei năncă nu l-au spus.

Șiam că e ultima oară. Din lăncul nostru război, Și gloanții veni de departe. Să-noapte și astăzi în noi.

Doar steagul deasupra rămîne Și noi în adăc, glînditori, Tovarăși, în viață e, totuși, Frumos. Citeodată, să mori.

Valentin Timofte

Impresii de la Bicaz

Pe unde ciutele purtau mirate. Fără să știu de ce și cum. Semnele pădurii pe frunte săpate, iar brazii erau sălbăticiuni, Ce alergau cu virsta pășunilor în spate;

Acum e-un lac pe-acele ca apele verzi, Și orizontul își mină pe-apropoie lăstunul, Cind arele trec peste mine-n zăpezi, Sau se opresc lângă craterul lunii, De la fund mă privesc numai aștele reci Ca ochii de cerb urmărind povimiiși Și pașii, apăsându-și-i, cind treci.

Barajul e o prelungire a miinilor în ape, — Aici oamenii au arcul prezentat După modelul orizontului, — sau poate O amforă pe care mușii o trec din mână-n mână.

Stelele-mi cutreera privirea, Cărdările lor nu se pierd niciodată sub brazi, În amintire mușii își caută zădăra, De cind izvoarele-și încercară prăbușirea Și strigăteau pe silanca din Bicaz.

Prietenii mei cu oprit minutaru apelor Aici pe cadavru de iarbă lunecător, Secundele fără sprijin s-au năruit în gol.

Minile lor lunecă-n somnul pădurii bătrine Și de atingerile lor, ca de-o secure, Se desfructuă codrii de liniștie pure, Aici în graul verde-al căderilor adânci.

Se desenează-n arcuții pentru mine Geometria vromii pe lemnul visător, Finitale clădită-n serpentine Rodesc o apă nouă lângă car Cu arborii crescăuți în adâncime.

Mergeam sub conul pinilor de fum, Pe unde ciutele purtau mirate Fără să știu de ce și cum, Semnele pădurii pe frunte săpate, iar brazii erau sălbăticiuni, Ce alergau cu virsta pășunilor în spate.

Paul Cioricu

Întimpinare

Oriunde am lipi urechea de pământ, Apele s-auz ca niște copii Care vorbesc visând, Numai de față cu cerul apele-s absoarte, Iar setea de-a adăpa Ele o cunosc numai sub arșta buzelor noastre.

Atunci, să începem aici o fiftină — Pământul va fi mereu mai umed Cu fiecare zăcănt de mină, De ce să așteptăm undele într-o vale abruptă Unde ar plînge izvoarele A reproș, istovite de lupă, Că atîl de tirziu au găsit oamenii, soarele ?

Hai să le deschidem pe drum cîte-un ochi, Să în tălăzăm cu pulă abastu, Să le-aruncăm peste adîncul lor chip Cîte-o lună de om Și de astru.

Sentiment de zbor

O pasare turbură înaltimile, Din ritmul zborului O pană Rămîne în urma aripel, Legănîndu-și spre pământ reanunțarea.

Dar pasărea intră mai adînc în văzduh Astupînd pana cu depărtări Și nepăsare, Pasărea, purtală De o mie de pene Se face tot mai albastră de-nălțime.

Ana Mișlea

Moment

Scăpărau izvoarele stele în jocul copilăriei, altele stele, clișii ochi de ciută erau înecați de apele-nvolburate.

Atunci, potumbeli-și strecurau penajul alb printre degotele mele și cînd zburau, îmi păreau lumina pierdută...

Atunci, îmi dăruiam în fiecare joc născocirile adunate pe pinza de zmeu. Și zîmbeau preluțind cu priviri de foc copiii din sufletul meu.

Gheorghe Anca

Generații

Cu un război mondial Ești mai bătrîn decît mine, Mai tînar ai fost cu un război Decît bunicul, știi bine.

Te-au bătut tunurile — Ai schije de fum în privire, Ai amărăciune pe față, Din amintire.

Începi să mă privești Ca un flu ciudat Trezind prin lume Neînarmat.

Cunoaștere

Sînt roșii în ramuri metele — de adevăr, Le cutremură vîntul, Însingurîndu-se. Eu trec pe sub măr Puternic și îndurerat ca pământul.

Trăiesc tristețe și bucurie Cu cai căzuți, cu cei care vin; Din tot ce fac, mie Îmi dătoare cel mai puțin.

Pe tinerii eroi vîltori — Fulgere line Întra ojal și piina și viori Îl voi cunoaște cum mă cunosc pe mine.

Florin Muscalu

Neîmpăcatele ape

Bătrînul acela Trecuse prin două războaie, Poate de ani, sau de corneale plîngului, Începușe spre pământ să se-nodăce... Primăverile timpurii îl necăjeau Cînd apele îl furau din pământ, Și-ar fi sărit la hotar cu toporul, Dar apele totdeauna țugeau lunecînd...

APUS DE SOARE PE DUNĂRE — Fotografia: SORIN DAN

Azi apele-î cauță să se-mpace cu el, Să nu-î mai fure pământul vecinul cu sapele, Dar bătrînul a plecat de-un an Să caute apele...

Iordan Popescu

Examene

Ultim ascult, mi-s brațele deschise, Să strîngă arborii cei albi și mingițeroa Pădurilor cu cetina în vise. Și-n toate mă ridic și-n toate sînt. Mă readuc examenele, iară Pe culmile cu liniștea în vînt.

Caștelele cu vîntul argintat Și poate printre ele am ascuns Sărutul felei mele și candoarea Cuvîntului în inimă pătruns.

Ultim ascult... mi-s gîndurile împelzi Și concentrate ard același șes. Prin brazii albi ca niște sentimente Va răsuena ecoul nostru-n mers.

Anna Frank

Zăpezi, singurătate de ger abia căzută, Umililor îmi bate privirea peste simțuri. Și-mi regăsesc în colțul de amintiri un scut Și cred că sînt cu tine în cameră și sînt înconjurat de veghea inițialul sîrului. Ag vreau să-mi fiu tabilită cînd zăria se sparg, Îmăgurind țărîna din plepturile noastre. Te port ascunsă-n mine ca marea un cântec. Nici pomii nu-ți știu chipul, nici lungile poteci Nici pasărea ce-avajă să zboare nu le știe, Și totuși treci, cu mine-o dată treci. Și-nălțăcînt mi-e chipul cu inima la vie.

Silvia Ștefănescu

Stanțe de dragoste

Te-ntorci și ești lărași floare. Cu albe și reci fulgerări de ninsoare,

Îți scuturi în loamnă lumina. Și lărași sînt ledere-n roșu sulg, Îmbrățișîndu-ți tulplana...

Poate pe-aci va fi trecut — o umbră tînară și un sîrut — sau poate înseamnă mai mult. Poate numai stătea să-î fi știut cîntecul tînar, adînc și fîcut...

În precăma somnului tîru, gîndul s-a despletit, tînar — ca o fată cu ochii albaștri.

Cînd mă gîndesc la tine sînt ca un scutim fîcșit în plină toamnă, și mă mir și cîc de tînară pot să fiu uneori...

Te-am așteptat

Te-am așteptat, pădure în vasta mea lăcoare cu inima pe masă, aburînd. Te-am așteptat cu vin și cu putere, te-am așteptat — pădure de molli.

Te-am așteptat, lumină și căldură, în cadrul toamnei mele întelag Și te-am visat și abur și fîptură, și vînt în crîng și ploaie peste șes.

Te-am așteptat — pădure de mesteceni. Voleai să vii, aveam să te alung. Te-am așteptat în inima luminii, pe care-am dezghioțat-o îndelung.

Grigore Albu

Sonet din drum

Bogat se desășoară înaintea Pămîntu pentru care lăcrimară Din seară-n zori, din zori și pînă-n seară Străbunii mei pîrînte cu pîrînte.

Ca și cuprînd în palma mea fierbinte Un bulgăre și încă unul lăra Pămîntul pentru care lăcrimară Atîți loai și Ane incante.

Sîntim cu grije bulgării de gînduri Și puberec le-o rîspesc în vînturi Cu toșnetul țărînelor fecunde.

Pe undeva, rămas în amintire, O fi vrea loc cu cruci de frasin scunde... Spre ele puberec să se înlire.

Arcașul de pe faleză

Îți scaldă în umbrele serii Săgeata și arcuțul iutis și face cînd marea îl cheama Spre-al apelor cîmp necuprîns.

Puhul de valuri l-ar smulge Să-l poarte departe în larg; Dar hoardele-albastre de valuri Vînt, de faleză se sparg.

Rămîna arcașul de străjă Cădărilor zvelte de azl. Oricit l-ar striga largul mării Departe va sta de țalaz.

Cînd seara adună spre mare Perechiile din oraș, Apusul se schimbă în zîmbet Pe obrăzul sever de arcaș.

Mihai Rădulescu

Scara

Pe piciorul unui zid Fluțurile a-averzîl. Scara, șîrbă, cînd și cînd, Pare îndolă-n timp și glîd, O tulpînă fără floare Pare o înfîșă mină Distr-un umăr de țărîna Spre lumină.

Trezire

Ca folle de manifest-puzeriele Chemării plutesc pe străzi. Sleg pări să fi cînd urci din somn spre soare Surprîz, cîntînd trei schije bune: Nina, Ploaia din semîn, Dimineața care ne trebuie. Scrisă într-o manieră simplă, cu notații spontane și pregnante, proza a-această conține o tînd de lirism, care nu diminuează precizia observației, veridicitatea situațiilor, finețea reacțiilor psihologice, „În prozator foarte bine format” — l-a delinit Eugen Barbu, sintetizînd aprecierile făcute în cadrul debutelor.

Agenda cinaclului N. Labiş

În ședința a 40-a, Mihai Pelin (nume întîlnit acum cîțiva ani alături de versuri care vîdăcu o anumită candoare și duioșie) a oferit vechilor cunoșcuți o surpriză, citînd trei schije bune: Nina, Ploaia din semîn, Dimineața care ne trebuie. Scrisă într-o manieră simplă, cu notații spontane și pregnante, proza a-această conține o tînd de lirism, care nu diminuează precizia observației, veridicitatea situațiilor, finețea reacțiilor psihologice, „În prozator foarte bine format” — l-a delinit Eugen Barbu, sintetizînd aprecierile făcute în cadrul debutelor.

Poeziile Gabrielei Melinescu, citite în aceeași ședință, (Balada lui Griga, Cercul, Iluminare, Scurtă baladă, Limpede familie, Alabastru de Voronet, Noptile Șeherezadei) indică o largire a problematicei umane, o aprofundare a mijloacelor artistice. Dincolo de „cîntecul adolescenței”, poeta se apropie acum de teme mai dificile, act care impune eroului liric un „sufiu deosebit”, sulfu care în cazul de față pare a se afla încă într-un stadiu inițial. Aspirînd către el, versurile citite conțin, după cum observă Dragoș Vrînceanu, „multă culoare, emoție, — serpuind scurți, nespectaculoși, spre un final revelator; o poezie conștientă, fără a cădea în abstracționism.”

„Din tot ce-î solicită atenția, autoarea extrage semnificația poetică cea mai revelatoare” (Grigore Hașiu). Poezia a-această „evoluează spre o notă mai dramatică, spre descoperirea unei lumi mai puternice” (Ion Gheorghe). „Forța de a „liriciză” epicul, remarcabilă deja, va fi cu atît mai mare cu cît poeta nu va

Ion Mustață

Urme

Mă poartă luntrea-n legănată ușoare, pe apele copilăriei mele, trec pe sub sălcii galbene de soare, unde cîndva mi-am fîrînt castele.

Pe fundul apei necopce, cînd e lund, apelele se clătină-n nisipuri, de-mulț le-a smuls năpranica furtună și-adînc le-a-nîșpi cu prova grea în timpuri.

S-au șters al obiceiului levmăne, cu peblivani bețivi, contrabandistă, într-un desen uitat, cu gesturi line, danșează o cadîncă cu ochii triști.

Pe la Ghecol, cînd cade asfîlțuțu, pescarii via din bolta plîi de pește, și din carimbul cîmpei școl cuțlîțu, Și tale somnii vil, lipovenești, Și dau de dușcă un pahar cu votcă, să sperie singurătatea grea. ...A clipocit o viață lângă lotcă și-a tremurat subțire, sus o stea.

Ion Niculescu

Pledoarie pentru tinerețe

Era în clipa marelui solistîșu pe-aci în vînt de pace repetat, că declară că celîți vîră spre fîrful mării curbat; și ne izbucim cu hohote de ris ca-ntr-o bătăie-aeriană cu zăpadă... Veneam adolescenți, adolescenți, ca-nol orășe, albă, prima strădă. Ne înfîlăm și-n constelții prin răspunderi ca trecătorii întîlni pe o stradă — să ne izbim cu hohote de ris ca-ntr-o bătăie-aeriană cu zăpadă !

Ion Budescu

Aripi de martie

M-am născut într-o primăvară cu martie, rece muslînd sub vîntul cu zodi cîndate bîntuind peste cîmpuri pe care zăceam ultimele aripi ale zăpezilor descompuse : poate că păsări de pradă și moarte își mistuiau războințele trupuri frîne și stăruiau cu explozii de cenuși nelășți pentru țărîni luraț într-o mană de culoarea vîntului. O, amîi mei cu sacrele rotii pe creștelei băci, melodioaselor tufe de răchii învîrșem să le strivesc între dinți mîdălele amare pînă mă înfiora sălcicul gust al cîmpiei.

Drumul alb

Buldozerele smulg pereții abruptii sub brațul lor aerian și crud și îndolte stîncile cu umeri ruși abia atunci se pare că surd.

Două brigăzi ne înfîlăm în zori într-o erupție de strigăte îmbrățișate pînă ce drumul alb alunecă în nori ca o prelungă strîngere de mină.

Ion Budescu

Aripi de martie

M-am născut într-o primăvară cu martie, rece muslînd sub vîntul cu zodi cîndate bîntuind peste cîmpuri pe care zăceam ultimele aripi ale zăpezilor descompuse : poate că păsări de pradă și moarte își mistuiau războințele trupuri frîne și stăruiau cu explozii de cenuși nelășți pentru țărîni luraț într-o mană de culoarea vîntului. O, amîi mei cu sacrele rotii pe creștelei băci, melodioaselor tufe de răchii învîrșem să le strivesc între dinți mîdălele amare pînă mă înfiora sălcicul gust al cîmpiei.

O, drumuri, nepotolite drumuri ale vîrșelor noastre, iată ne bucură ceasul reveniților azăzi, ne bucură o clipă tîmniții pereți ai odăii, apol toate ne par cunoscutele adevăruri și ridem; iată mușcăm din obruzii plîni cuvinle de seară și ridem cu dinți gîndișoi ca-ntr-o veche familie de comuniști.

Atară încă alegăre umede drumuri de martie lînsse de piol vineții, de plecări și de-nnoareși, lunecă-n curbe, sticloase umede drumuri spre sud regăsindu-mi halucinate aduceri amîntele...

În mîntie și-amozile a-aceia cu smîrcuri de spaimă și multime venită acolo și-altece chipuri ca niște medalii de-aramă roșogolite în mine. Erau și bărbăți și femei, pămîntii și pieșii în mișcările lor peste plăguri, tăcuți, nesfîrșiți în cămăși mohorâte ca piele șerpilor pe care-au jucat și cu ris nămări ploaie toamna.

Bătea și un martie aspru splîndile colto, cu sîrme-alurînd între stîlpi lîngă drum — telegrafuțul pămîntului proaspăt arat.

O, drumuri, nepotolite drumuri ale vîrșelor noastre, iată sîntem ați de-mpreună acum și ne bucură semele caului, veștile, ploaia din geom și gîndul că mine va fi să plecăm răsăvîndu-ne odăile de gulerul trenului. Numai vîntul de-alară mai sună medăile de giud, chipul meu depărtat cu umbră prelungă a ochilor mari mistuindu-se în cea mai intensă culoare-a pămîntului...

O, drumuri, nepotolite drumuri ale vîrșelor noastre, iată sîntem ați de-mpreună acum și ne bucură semele caului, veștile, ploaia din geom și gîndul că mine va fi să plecăm răsăvîndu-ne odăile de gulerul trenului. Numai vîntul de-alară mai sună medăile de giud, chipul meu depărtat cu umbră prelungă a ochilor mari mistuindu-se în cea mai intensă culoare-a pămîntului...

O, drumuri, nepotolite drumuri ale vîrșelor noastre, iată sîntem ați de-mpreună acum și ne bucură semele caului, veștile, ploaia din geom și gîndul că mine va fi să plecăm răsăvîndu-ne odăile de gulerul trenului. Numai vîntul de-alară mai sună medăile de giud, chipul meu depărtat cu umbră prelungă a ochilor mari mistuindu-se în cea mai intensă culoare-a pămîntului...

O, drumuri, nepotolite drumuri ale vîrșelor noastre, iată sîntem ați de-mpreună acum și ne bucură semele caului, veștile, ploaia din geom și gîndul că mine va fi să plecăm răsăvîndu-ne odăile de gulerul trenului. Numai vîntul de-alară mai sună medăile de giud, chipul meu depărtat cu umbră prelungă a ochilor mari mistuindu-se în cea mai intensă culoare-a pămîntului...

recurge în mod repetat la aceleași procedee, cu cit evită tentația unor manierisme” (Niculae Stoian).

Cea de-a 41-a ședință a prieluit întîlnirea cu alți doi poeți și a demonstrat încă o dată că poezia ocupă primul loc în inima participanților la cenaclu.

Tîndrui poet constănețean Vasile Petre Fati a citit versuri, închinăte îndeeșide adolescenței, caracterizate printr-o rezană prozopline și sinceritate. Au fost remarcate poeziile „Adolescență”, „Adio copilărie”, „Santier iarna” sau „Bravul soldat Svejk”, atrăgîndu-se atenția asupra pericolului pe care-l prezintă o anumită „volatilizare” a substanței poetice, autorul fiind îndemnat să se îndrepte spre larguri mai fertile pentru talentul său umanîm apreciat.

Cu totul altul a fost aspectul celei de a doua părți a ședinței, avînd ca protagonist pe volubilul nostru cenaclist, Adrian Păunescu, care a citit cîteva poeme mai ample: „Geneza”, „Esențe”, „Românje lăuse”.

Discuțiile au fost de la început lurtu-nose, mai ales ca urmare a intervenției exagerat polemice, neconstructive pe atunci a lui Ion Gheorghe.

De fapt, silabicîntele sesizate de Ion Gheorghe au fost ulterior subliniate de majoritatea vorbîtorilor și în mod deosebit de Gellu Naum, Al. Andrișoiu și Dragoș Vrînceanu. Acela, ca și alți vorbîtorii (Eugen Barbu, Barbu Căoculescu, Niculae Stoian, etc.) au evidențiat însă și unele elemente de poezie autentică, îndrăzneală, pe linia eforturilor de maturizare ale tîndrului poet.

Pretînd asemenea realizări, toți vorbîtorii l-au cerut lui Adrian Păunescu să mediteze mai serios asupra consistenței poeziei sale, nu o dată lipsită de colanete de susținere ale unor idei poetice viguroase, viciată uneori de un metaforism grațuit și teribilist.

Discuția s-a dovedit utilă, în ciuda unor exagerări care au și primit cuvenita replică.

Fanaft Dobre : O succesiune cam monotonă de versuri, ca un fel de prezentare buază pe același mecanism : „Bătrînul aprîn pe niscuri un rug / și tot ceru-î rubin și opal / Aurora re-avarsă culori din belșug / pe virfuri de deal / Pe cărarea de munte, apar umbre lungi călătoare, / purtînd pe umeri securi scilpitoare. / Înalt pisc al aurorii umane / pișește-n coloaune... / O, dimineață !”, Sau : „Soarele rîde, aplecîndu-și obrazul pe timpale muntilor, / oamenii cîntă, întorși cu rumegușul stelar pe bolțile frunților”. Sînt și unele metafore mai reușite, dar se pierd în caracterul general stereotip.

Eugenia Popa : Atmosferă idilică : „Zori au navalit în grădina, / învalundu-mi tereastră, alungînd pînă la vis, / Cîrîul s-a prefăcut în lumină, / Privighitoarea cîntînd l-a deschis”. Prea multe „culori”, „parlururi”, „flori” etc. Căliștile de curvitate ale versurilor sînt amenajate de această factură, minoră în ciuda „viscolului” sau a dimensiunilor „imense” : „Dar rînd pe rînd, / lurturile lumii reintoare în gînd, / viscolite de-nalți flori / se prefăcrau în harpe și-n imense „flori”. Există un susur poetic, dar imaginele sînt în ger o cunoscută : „Crescuti apoi de-a valma cu arborii și via / Lăsdî în anolimpuri noi roșii de alune, / Rîvneam ades aripa cu care ciocirîia / Își măsura sursul între azur și mină”. Să mai așteptăm !

A. Măntulescu : Pistele au mai fost cîntate în versuri, dar la d-ta e prea multă naivitate : „Motanel iubit și drag / chiar asnoaptele te-am văsat, / vai ce ingrozitor / și atît de-apăsător !” Finalul e ceva mai luminos : „Și acum, ca să tîrîm, / Îți doresc o piscuță / și drăguță și micuță !” Dar să admitem că poezia a fost scrisă pentru cei mici. Nici rîndurile adresate celor mari nu sînt înșă de alt nivel : „E primăvară-sfără / și sufletu-mi tresaltă / de-o bucurie mare / ce n-are-aseminare”. Fără teamă de a greși putem spune că poezia nu se află în nici un caz aici.

Cornel Rimnicanu : Interesantă nu s-a părut „Distanța”, pe care o transcriem : „Distanța / e un leu domestic / din jurul dimensiunilor / Îl leu acesta l-am înblînzit / în arenele gîndurilor, / ale palmelor, ale sudorilor / Te distanțete / și-au scuturat de pe fețe / năframele lor trufase, acum, / și au coborît cu mi se joace / pe genușii / Distanța, / acest potrivnic îmbrutat al omului, / îi sărută astăzi mina, / ca un nepotol cumințe”. Poate că ar fi trebuit, pentru întărirea ideii poetice, să se sugereze, pe linia noțiunea respectivă, și imaginea concretă a luptei cu distanțele. Oricum, începutul este promițător.

R. A. Strîmbu : Sînt unele exagerări disgrațioase : „Cu ochii tăi mi-e dat deci să mă lupt, / din buza ta de carne, roșă, să mă-nfrupt. / Să te sîrut ? Mi-e dat acum iniția oară / Să schimb cavoul pe-o pulpă de vînare, / De nu mă-norez, gîtu n-oi avea putere / Să lupț cu și cu marea cu-o gură de miutare”. Un asemenea lexic cere multă măiestrie.

Constantin Prut : Linia este corectă, cu unele timide îndrăzneli lingvistice : „Cîmpul s-a străt-c-un ceas mai dezveze, / Ciocirîiile pare de foc în chinidii / Un flutier înimile începe să chema, / Vîzduhul s-a spart înblînzit de copii” etc. Prea multe jocuri comune : „Se aștepta ca murgii să trape, / În zori pluteau în limpezile ape, / Pe ramuri florii. Au mină astăzi stele / Că ramurile albe se aplecua cu ele, / De mie iubeam miresana albă, fină, / Și zumzetul acela de albina” etc. N-are rost să mă descoperim asemenea imagini.

J. Bonjineanu : Poezia nu se măsoară după durata de timp în care a fost scrisă. Chiar dacă va trebui să mai consumăm multe alte nopți albe, nu te puteu sfătui decît s-o faci, deoarece nu este cazul să spunem un „nu” răspicat. Mai curînd un „poate”...

Mihu Dragomir

FLORI DE ZĂPADĂ

Țin minte că ninsese foarte mult în iarna aceea, câteva zile mașinile n-au putut intra în vale, la schele. Mai țin minte că tot în iarna aceea am primit cameră la blocuri, în Bălteni, am primit amindoi aceeași cameră, așa cum îl rugasem de altfel pe Predescu, șeful nostru de echipă. Și mai țin minte că în aceeași seară Bobiță a descoperit caiul cel din deal, înflorit tocmai atunci, în ianuarie.

Era grozav să privești caiul acela, să stai așa cu mințile virite în buzurălele pufoaicei, înnebunit de frig, să stai și să privești florile lui, roșițele. Bătea zăpada cu picioarele, să te încălzești, și priveai florile caiului și puteai sta astfel ceasuri întregi, mai ales când se întuneca, seara.

Atunci, seara, la lumina flăcării, florile păreau roșii ca singele și sclipeau în noapte, de-adevăratele.

Ne obișnuisem să venim la caiul asta mai în fiecare seară, după ce ieșeam din tură. Tura noastră se sfârșea la șapte iar autobuzul către Bălteni pleca abia pe la opt, aveam timp. Ne duceam la pomul nostru, îi priveam mindrețea de podoabă, apoi Bobiță spunea, după o vreme:

— Noapte bună, caisule.

Și plecam.

În stație la autobuz era un bufet — acum e unul mare, zidit, cu neon înăuntru — pe atunci era doar o baracă, abia începuse exploatarea Țiclenilor, intram în bufet și ceream câte o cană de vin fier. Era bun vinul acela, fierbinte de-ți opărea buzele și cu scorțoasă în el. Era bun după muncă, te încălzea și parcă și oamenii de la mese vorbeau altfel, însă cu dragoste. Uneori beam câte două pahare, ba și trei câteodată, dar după ce beam trei, și dădeam o fugă pînă la pomul nostru, îi priveam nițel și Bobiță spunea încă o dată:

— Noapte bună, caisule.

Abia după toată treaba asta ne suiam în autobuz și plecam la Bălteni, la blocuri.

...Cum zic, a nins al dracului de mult în iarna aceea, iar după vreo patru zile de nins într-una, mașinile n-au mai putut intra la schele și asta era rău. Am format brigăzi, pe echipe, și trage-i, nene, la lopată, toată ziua, de parcă eram salahori și nu muncitori la sondă. Trebuiau desfundate drumurile din vale, trebuiau desfundate neapărat, tractoarele cu plug de la Tg. Jiu porniseră ele către noi, nu-l vorbă, dar cine știe când poateră să ajungă? Colac peste pupăză, cantina noastră era instalată chiar în mijlocul schelelor — lucru cu cap de altfel, să fie aproape de muncitori — el, dar ce te faci acum, cu zăpada? Așa că juma' de zi lucrăm sub schelă, pe jos care va să zică, împrăștiind zăpada.

Eram mereu împreună și Bobiță, care e mai mare decît mine și mai voinic, îmi dădea ghes:

— Hai, hai, voinice, ce, te lași?

Ce să mă las? Îmi țesese aburul din gură ca la locomotivă, îmi curgeau lacrimile și îmi simțeam flaneaua udă sub pufoaică dar n-avem încotro, erau sute de oameni acolo, pe vale, care munceau la fel, nu puteam să mă fac de ris.

Intra-una din zile, lângă noi aștia din echipa lui Predescu, a apărut un mormoloc de fată atât de umflată de cite își pusese pe ea, încît părea un butoi. Trăgea la zăpadă la cot cu noi și am rău noi la început de ea, da' pe urmă ne-am luat seama, că fata asta nu se juca cu lopata de fel. O chema Eugenia și lucra la cantină. Acolo i se spunea Gena. La prinz s-a nimerit să ne servească tocmai pe noi doi și, fiindcă riseseam de ea, nu a vrut să ne dea supliment.

Țin minte că în seara acelei zile, ajunși acasă, la blocuri, în camera noastră, după ce ne-am întins ciorapii pe calorifer să se usuce, ne-am așezat fiecare în patul său și am început să o vorbim de rău, s-o birfim cum s-ar zice. Bobiță a pus prinoare că a doua zi o sărută și că peste o săptămînă

se culcă cu ea. A zis că o sărută la cantină, acolo, în vîzului tuturor.

A doua zi a sărutat-o, într-adevăr, iar ea i-a spart în cap o farfurie cu supă și i-a tras și două palme. L-au dus la director așa cum se afla, buimac și cu tăieții atîrnînd în păr, și era să o încurce și pe linie de U.T.M. S-au potolît numai după ce a intervenit fata însăși pe jîngă Predescu, rugîndu-l să-l lase pe seama ei și spunînd că dacă el, Bobiță, mai face vreuna, îi toarnă în cap și felul doi, nu numai supă.

De atunci am început să o privim cu totul altfel pe Gena.

Intr-o seară s-au făcut pregătiri de dans la cantină. S-au tras mesele pe lingă pereti și s-a adus magnetofonul de la club. Noi stăteam pe lingă mese, fumam și ne simțeam prost, că eram îmbrăcați în costume noi, iar pantofii, noi și ei, scrișiau și aluneceau. Și iată că Gena asta se ivește de nu știu unde și mă invită la dans!

Frumoasă era, doamnă! Avea o rochie neagră, de catifea, strînsă pe corp și niște pantofiori mici, la fel de negri, și mi-a plăcut atunci grozav că nu purta tocuri. Deși era scundă, nu avea tocuri de fel — de aia lungi, ascuțiți, din care nu-mi plăceau mie deloc.

Era foarte caldă, îi simțeam pielea arzînd sub rochie și parcă mi-era milă că o țineam în brațele mele butucănoase, obișnuite mai mult cu țevi și unelte și nu cu femei. O loveam mereu pe picioare, iar ea îmi spunea că dansez foarte bine și cu strîngem din dinți.

N-a trecut mult — sau o fi trecut, cine mai știe? — și m-am pomenit cu Bobiță bătîndu-mă pe umăr. Ce era să fac? Era doar prietenul meu, așa că i-am dat fata și l-am lăsat acolo, să danseze el! Eu m-am dus să fumez. După ce am terminat țigara, însă, m-am dus și l-am bătut eu pe umăr și uite-asa, toată seara, Gena a dansat numai cu noi doi.

A fost, cum s-ar zice, un fel de împacare, iar seara, cu Bobiță, întîlnși amindoi în patul ne întrecem fiecare s-o lăudăm, că ce fată bună și frumoasă e.

De atunci, făceam ce făceam și ne vedeam citei-trei, în fiecare zi. Ba uneori mergea cu noi seara la bufet și bea și ea vin fierț cu scorțoasă. I se îmbujorau obraji de vin și pica de frumoasă, iar noi nu știam de ce simțeam atît de amețiți: din cauza vinului, sau din pricina ei!

Bobiță a început, primul, să se radă în fiecare

Desen de C. BACIU

dimineață, apoi am început și eu să mă rad. Devenisem atenți și cu îmbrăcămintea noastră, ne prostisem, ce mai!

Ninsorea aceea năpraznică s-a potolît, tractoarele cu pluguri de la Tg. Jiu s-au întors înapoi — la noi, la Țicleni, au rămas cîteva, pentru orice eventualitate — și în una din seriile acelea am înțeles amindoi, și eu și Bobiță, că nu mai puteam continua așa. Gena trebuia să aleagă într-un fel: ori unul, ori altul. Noi eram prieteni, nu puteam, deci, alege, ea era datoare să facă asta.

Lîngă birourile direcției se deschisese un magazin nou. Găscii acolo tot ce vroiai. Acum e un complex întreg de magazine cîci s-au făcut blocuri de locuit și în Țicleni — pe atunci însă, cu magazinul acela abia începea construcția noului oraș. Într-o zi ne-am nimerit cu Gena în magazin. Îi

plăcuse fetei un medalion și se tot uita la el. Era un medalion leftin, din metal aurit, în formă de inimă. Inima se deschidea ca o carte și înăuntru puteai așeza o fotografie. Grozav îi plăcea fetei medalionul!

Noi doi am scos banii, jumatate-jumatate, și i-l-am luat. Ce s-a mai bucurat! L-a pus la gît, peste salopetă și a alergat el, așa, la cantină, să-l arate fetelor.

...Eram, amindoi, îndrăgostiți de-a binelea în iarna aceea, iar uneori îmi părea rău că se nimerise să fiu prieten cu Bobiță. Poate că și lui îi părea rău că e prieten cu mine, nu știu, n-am aflat-o niciodată.

Ne-am făcut fiecare cite o fotografie, micuță, iar Bobiță, care e mai mare și mai îndrăzneț decît mine, i-le-a dat, ca amintire, vezi doamnă, Gena

le-a primit bucuroasă. (Bobiță mi-a spus că atunci cînd i-a dat pozele, ea l-a sărutat pe obraji. Pe atunci credeam și m-a durut asta. Acum însă, nu mai cred).

...S-au mai făcut pregătiri de dans, într-o seară, de data asta s-a organizat și bufet, iar noi trei ne-am așezat la o masă. Gena purta aceeași rochie neagră și purta medalionul pe piept. Muream de curiozitate să aflu pe a cui poză o băgase ea în medalion, dar mi-era rușine să o întreb de-a dreptul, iar lui Bobiță îi era și lui rușine, îi citeam asta deslușit, pe chip.

Am vorbit noi vrute și nevrute, am și dansat de cîteva ori, iar Gena se bucura din fiecare fleac și se vedea de la o poștă că se simțea bine cu noi acolo. Chestiunea era: cu care din noi se simțea ea bine?

Intr-o vreme, nu știu ce l-a venit că și-a scos medalionul de la gît, Vorbea într-una și se juca cu el printre degete. Apoi l-a pus pe masă. N-am mai putut răbda: l-am luat și am vrut să-l deschid. Ea a tresărit:

— Nu-l deschide! — a zis și, în aceeași clipă, Bobiță mi-a smuls înțimioara din mîină.

Era cald în sala de mese, mie însă mi s-a făcut frig deodată. Am spus că mă duc pînă afară și i-am lăsat acolo pe amindoi. Probabil fusesem cam nelalocul meu, căci fata s-a uitat la mine cu ochii mari, mirată întrucîtva și tristă.

M-am îmbrăcat în hol și am ieșit. Bătea un vînt afurisit și-mi strecură zăpada pe sus, prin deschizătura paltoului, la gît. Am înjurat în gînd costumul cel nou, și paltoul, căci cu mult mai bine m-aș fi simțit acum în pufoaica mea de serviciu, murdără, mirosind a țitel, dar caldă.

Întreaga vale părea că arde. Flăcările țevilor de gaz, flăcările acelea care ardeau zi și noapte, urcau pînă sus la cer. Și atunci, deodată, mi-am amintit că una din flăcările astea, ale pămîntului, încălzea florile pomului nostru, de care și eu și Bobiță uitasem cu desăvîrsire. Mai trăiau oare, s-au gerat iernii învinșese totuși minunea aceea singurată?

Am început să fug către deal, fără să (în seama că zăpada îmi intră în pantofii cei noi, am fugit mult, din toate puterile, și, sus, ajuns în sfîrșit gîlind și cu ochii înecați în lacrimi, am găsit florile noastre, roșii în noapte, și ele trăiau și erau mai frumoase ca oricînd.

M-am liniștit pe dată și mi-a părut bine că se întimplase astfel, căci, într-un fel, trebuia să se întimplă așa, Alegea Gena nu mai avea importanță acum, de vreme ce florile de aici, florile prieteniei mele cu Bobiță, trăiau. Aproape că mă bucuram pentru el.

Măm trezit cu Bobiță alături. Gîlîia și el. L-am întreat ce i-a venit, de ce a lăsat-o singură, acolo; el însă nu mi-a răspuns. A stat mult timp astfel, cu ochii la mîrgelele singeriei ale pomului și abia mult mai tîrziu, în timp ce fumam amindoi, mi-a spus că nu seafia nimic în medalionul acela, că era gol, așa cum i-l cumpărasem noi. A doua zi chiar, Gena și-a cerut transferul.

...Acum nu mai simțeam la schele, lucrăm amindoi la Ploiești, într-un laborator. Viața ne-a purtat într-o parte și alta. Am făcut și școală.

Pe aici oamenii nu cred că a putut fi așa ceva, adică nu vor să creadă că poate exista un pom care să înflorească iarna. Mătașe, subalternul meu, a fost într-o delegație la Țicleni chiar în iarna asta. Zice că a căutat pomul cu pricina, dar nu l-a găsit. Eu cred însă altceva, cred că s-a stins flacăra aceea care îl încălzea îndeaproape.

În orice caz, uneori, seara, mergînd cu Bobiță către casă — simțem insurați acum și locuim în același bloc — îl întreb:

— Bobiță, cum făceai tu atunci, la Țicleni?

El mă privește lung — întotdeauna mă privește lung — fața lui se strînge parcă într-un zîmbet ciudat și răspunde încet:

— Noapte bună, caisule...

Horia Pătrașcu

Gabriela Mellnescu

Limpede familie

Un sat de văduve aproape...
Miserii-aceia-n casă cu lăsat
cu haina dată fiului cel mare
tulburător, mirosul de bărbat.
Și-acele dragi soții au linii bruste
pe lingă simbel, pe lingă priviri,
și mină călă aprigă, ocărîndu-l
cu bărbătești și aspre sîri.
Și-acele dragi femei iubesc pămîntul,
disprețuind neodîlnitul plaur
și nu incaps-a treia mîină
în cercul verighelelor de aur.
Alta timp, alta vreme cîi
miserii-aceia-n casă cu lăsat
cu haina dată fiului cel mare
tulburător, mirosul de bărbat.

Trenuri paralele

La gît cum stăm ca-ntr-o fotografie...
Tu cine ești și unde mergi...
Aruncă-mi floarea din perdale mie.
Tu rîzi sau mi se pare doar
că s-au mișcat corurile pe buze...
Îți scriu numele mic pe geamuri, clar,
ca-n prima oră de calligrafie.
La geam cum stăm ca-ntr-o fotografie

între copertile caietelor păstrate,
Cu părul ud de aburi a rămas
în locașteptările o fată.

Iluminare

Și aerul descoperă coloane,
pe care nu cresc frunzele de laur.
Desprînși de umbra lor erau
bărbății, gol din minele de aur.
Strigă, tremură de dor,
alabastrul de dor,
Și cu ris aici zugrăvit,
pensulele-au amețit.
Dinți albi, opriți în hohot, —
alabastrul în alb lopit.
Mai departe se-ntrepuce
cerul verii, nestîrește...
Măgisterul nemăvăzută
ca lăvruț s-a pierdut.
Ceru-n ochiul drept lipsește...

Balada lui Griga

Griga dragu' l...
Purta clopu-mpodobit
cu pană și cu mîrgele
și în străzii trei ojele,
face-m-aș vîlă pe ele...
I-au murit picioarele
cînd răsări soarele,
drumurile le-a ulțat,
horle cu stat...
I-au murit trupul în deal
și-n sat ropotul de cal...
Ochii și sprincenele
l-au aplacat genele...
Numai inima, săraca,
a rămas și cînd a nins
în pădure loc nestins.

Albastrul de Voroneț

Măgisterul cu ochi albastru,
înșel înfăcîntat...
Pe obraz subțire placid,
alabastrul cutremurat.
Poate-n flu i s-a născut
și-a primit din sat soile...
Strigă, tremură de dor,
alabastrul de dor,
Și cu ris aici zugrăvit,
pensulele-au amețit.
Dinți albi, opriți în hohot, —
alabastrul în alb lopit.
Mai departe se-ntrepuce
cerul verii, nestîrește...
Măgisterul nemăvăzută
ca lăvruț s-a pierdut.
Ceru-n ochiul drept lipsește...

Derinița

Briul roșu, roșu strîns
pe un mijloc de femeie,
Hora mijlocu-și deschide.
— Zi-l, iar, perinița, zi-l!
Sărutarea cu umire.
Fete amețite-n joc
și viori cu gît subțire.
Rogu-mă flăcăie în,
dama, să nu te-oprești vreodată,
să rămîni tristă-n drum
vreo fată nesărutată...
— Zi-l, iar, perinița, zi-l...
Brațe umeri mi-î frîng,
Sărutaj-mi, sărutaj-mi
aprinceana și ochiul stîng...

CUM A FUNCȚIONAT SUBSEMNAȚUL CU UN CAP DE BOEM

— Fugi de-aici că nu s-au mai ținut ședințe acolo de un an de zile.
— Azi se ține.
— Da' ce cap ai tu pe umeri? Iar ai început? (Știa ea, săraca, dintr-o experiență îndelungată, ce pacoste era cu schimbarea capetelor. Pînă la urmă însă, de dragul artei, m-a lăsat).
— Mă sui în autobuz și mă opresc drept la barul „Katanga”, zis și „Unic”.
— Un covac etnei stete.
— Sosește coniacul. Sorb.

— Maestre, nu cumva ți-a căzută pe drum vreo stea-două? (Se uită cam verde — chartreuse la mine). Din pahar, adaug.

— Ce umor subtil aveți, tovarășe scriitor!

Și rîde. Era sincer băiatul. Dacă am umor subtil, de ce nu mi-o fi țesîndu-mi foiletonul? Încep să mă gîndesc la foileton, cînd, deodată, zăresc o sticlă de vermut alb.

— Un vermut imaculat, tinere!

...Așa, va să zică, un foileton despre scriitorul-boem... Un foileton, două foiletoane. Un pahar, două pahare... Nu, nu asta am vrut să spun... Parcă poși să scrii în condițiile astea de bar?

Drept care m-am ridicat, am plătit (cîd tocmai făcusem un imprumut la fondul literar) și m-am dus întins la „Melody”. Ca atmosferă de lucru e cu totul altceva: muzică, fum, antren, 12% remiză...

— Un cocteil cu multe „elemente”, ca să țasă foiletonul mai bogat.

Dar tot n-a ieșit.

La ora 4 (nu 16, patru dimineața) ajung și acasă... Nevastă-mea, la ușă, dar nu cu mîna, ca în caricaturile din „Urzica”, ci cu o valiză în mîină.

— Eu plec.

— Unde, dragă? La ora asta?

— La mama.

— Pofim, vine omul de la o ședință de lucru, scrie și un foileton, adică nu-l scrie, da' și mîine-l o zi, și dumnea, în loc să-l primești cum se cuvine, îl primești cum... cum... nu se cuvine.

După cum știți și dumneavoastră, eu sînt scriitor. Unii spun că pînă m-am făcut băiat mare aveam și talent. Dar din-a critici și decît să-i citești pe critici mai bine să scrii. Să scrii ce-ți trece prin cap. Ei, aici e buba! (scuzați metafora cam uzată). Cîte pot trece prin capul unui om? Cel mult 5-6 subiecte pe an (nu pînă la socoteală și anii bisecți, că avem destui ani monosecți). Să zicem că prin capul meu, fiind mai bine înzestrat de natura mamă decît al lui... (nu dau nume, că se află), pot trece, cu toată bunăvoința, 7-8 subiecte! (O să spuneti că-i cam pușin, dar gîndiți-vă numai ce subiecte!) Dacă mai pui însă la socoteală și „comenzile” de la diferitele redacții, îți vine să te iei cu mîinile de cap.

Nu mai departe ieri sună telefonul:

— Alo, tovarășu Nicuță Tănase?

— Da. Cine mă deranjează?

— Revista „Lucașărul”. Am vrea să ne scrii un foileton satiric despre atitudinea boemă a unor scriitori (Pe mine m-au găsit!).

— Mulțumesc de atenție, zic, dar nu mă pricep. Eu sînt scriitor neboem: am nevastă, copil, cartea la cantina fondului literar, am și...

— Știm, știm. Tocmai de asta e vorba: ai talent satiric și de aceea am apelat...

— Dacă am talent, de ce n-o spuneți în scris? (Asta, ca să știe și cititorii, e ceea ce se numește o „piță”, model „literar”, tip „telefon”). Imi pare rău, dar nu-mi trece nimic prin cap.

— Încearcă, tovarășe Nicuță...

— Dar ce, nu mai sînt scriitori satirici? Nu-i nimic dacă o să țasă foiletonul mai slab decît l-aș fi scris eu...

— Păcat, zice „smecherul” de la „Lucașărul”, tocmai ne gîndeam ca în numărul următor să scriem o cronică literară despre foiletonul d-tale... (Poși să rezisti în fața unor rugămînti atît de insistente? Nu glăsuiește poetul: „Capul ce se pleacă, sabia nu-l ține!”)

— Bine, bine, zic. Treaba dumneavoastră. Eu nu țin la cronică. În orice caz, am să mă mai gîndesc. Salut. Pac. (Asta nu înseamnă cap pe dos, ci că am închis foiletonul).

— Dacă nu-ți schimbi capul, plec chiar în clipa asta!

— Bine, doamnă, dar un creator creează și eu... nu pot... și, la urma urmei, de ce să schimb un cap atît de lung, care nu provoacă nici o durere de sine, cu unul care trebuie să se frîmînte tot timpul, să scrie. Adică (cacofonie neprevăzută) capul nu scrie, dar gîndește...

— Ori eu, ori capul!

Stai și convinge-o că un scriitor nu e un oarecare, că trebuie să intre în atmosferă, să mediteze... În sfîrșit, și-a amînat plecarea, că nu avea bilete rezervate dinainte și risca să plece cu personalul, iar eu m-am culcat, rugînd-o să mă scoale cît mai devreme, ca să mă pot apuca de lucru.

M-a sculat prima oară la 8, a doua oară la 9,30, a treia oară la 12. Și uite-asa, cu noaptea-n cap, m-am apucat de lucru. Am luat stiloul („Mont Blanc” de 36 lei), l-am umplut cu cerneală, l-am șters bine cu sugatava (fără aluzii!), mi-am pus o hirtie albă în față, m-am îmbrăcat și am plecat la „Ambasador”. O vorbă, un pahar, o birjă, o aluță, un cancan... Mă rog, ca un intelectual ce se respectă. Foiletonul parcă-parcă se-nchea. Ca să mai iau pușin aer, am trecut apoi vizavi, la „Lido”. Alte figuri, altă atmosferă, să te tot inspiri. De acolo, m-am dus cuminte spre casă. Nu, nu. m-ați înțeles greșit? Casa scriitorilor, nu casa mea, că eu acasă n-am bufet. Adică am, dar nu cu băutura alcoolice.

Pe drum îmi aduc aminte de foileton: bună idee, imi zic, dar despre ce trebuia să scriu? Ei bine, nici pînă în clipa asta, cînd stau și-l aștept pe nea Nicu (ca-a trimis nevastă-mea după el) să-mi aducă nu știu ce alt cap, cîci al unuia Nicuță Tănase (unde am mai auzit numele asta?), nu-mi amintesc despre ce trebuia să scriu.

Poate aveți dumneavoastră vreo idee...

NICUȚA TĂNASE

P. S. Denarece, nu știm din ce motive, tovarășul Nicuță Tănase nu ne-a adus foiletonul promis, am fost nevoiți să-l vizitez pe nea Nicu, frizerul, de la care am împrumutat capul lui Nicuță Tănase, ca să pot scrie cele de mai sus.

Tineretea fără bătrânețe a lui Shakespeare

„Am fost la Shakespeare. Arată splendid! Cu toate că împlinesc în primăvara asta 400 de ani, nu mi dai nici 40. Mai mult: ai sîc și o bătrînețe, azi, cel mai promițător talent al dramaturgiei engleze...”

Așa s-ar putea rezuma impresiile, scrise, ale celor care au vizitat „Royal Shakespeare Theatre” (Teatrul Shakespeare) acasă, în orașul Stratford de pe râul navigabil Avon; și tot așa, ale noastre, ale celor care am asistat de curînd la spectacolele acestei trupe, în turneu la București: Regele Lear și Comedia erorilor. O tragedie și o comedie, care atestă — în două spectacole excelente — vitalitatea operii lui Shakespeare, veșnicia ei teatrală și în același timp, vitalitatea și tinerețea Teatrului!

Reținem, ca la aceste spectacole, am avut revelația nu atât a prezentului, ci a viitorului căruia îi e scris teatrul. Revelația profundă intuții a lui Lenin, care a scris că într-o zi Teatrul va lua locul Templului. Într-adevăr, atât în Comedia erorilor (mai apropiată de ritmul și viciulina serbărilor divonisnice), cât și în Regele Lear (vecin cu izvoarele „sacre” ale tragediei atenele), spectacolele companiei engleze și-au destăinuit un solemn sens liturgic, al unei „liturghii” — firește — profane, atee. Sentimentul acesta ni l-au transmis actorii — de la cel mai mărunț la Paul Scofield — regia, cadrul plastic, costumele.

Paul Scofield e un actor de mare clasă. Toată de aceea, temelia creației sale o constituie virtuozitatea, desăvîșirea pregătirii tehnice și menținerea acesteia în un stadiu de perfecțiune. Vocea lui, bunădăstă, încă amintită, nu știu de ce, pe aceea a lui Mordvinov, e un violoncel la care cântă în Casals al teatrului... Casals care exersează ore întregi, în fiecare zi!

Cel mai pretios (nu spun: important, nici decisiv) elogiu adus artei lui Scofield nu l-am citit în cronici sau în recomandările programului, ci l-am auzit din gura unui colego a artistului, Irene Worth (amirabila interpretă a lui Gertrude, cu o voce și un umblat scenic inimitabile): „Pentru mine e o mare cinste să joc alături de Paul Scofield. Mă aflu aici pentru că datorită lui!”

Un mare, foarte mare regizor: Peter Brook. Și un remarcabil scenograf și desenator de costume. Ca simplu gînditor: nobetea decorului și a costumului trebuie obținută din nobetea măștii: brut: plastic, araz (GR) pentru liniștea creatoare a interpretului. În aceste costume, actorii englezi n-au avut nici o clipă atenția abilității de la rigiditate, vestimentară, în care își păstrează linia, intactă, de-a lungul întregului spectacol.

Dintre multiplele remarci care s-au făcut și se vor mai face în legătură cu măiestria lui Peter Brook, mă opresc la două, pentru încredințarea din final, minute în știe. Alci, Peter Brook a știut să riște, dar și să câștige...

Moment A.T.M. La înfîlțirea organizată de A.T.M. între actorii lui „Royal Shakespeare Theatre” și oamenii de teatru din Capitală, cineva a avut ideea — distructivă și delicioasă — de a juca, pe loc, o scenă din Comedia erorilor într-o distribuție mixtă: cu inteligenta și sprințoasă Diana Riggs în Adriana, cu Paul Savin în Domnițoarea George Carabin în Antypholis... Omogenitate, haz pînă la lacrimi. Aplauze la... salon desebis! Tinerețea actorilor, braț la braț cu tinerețea lui Shakespeare...

Silviu Gal

RADU MAIER (Cluj)
PORTRET (detaliu-ulei)

Balet

Aripa fremătătoare a baletului romantic părea că și-a încetinit zborul el visător. Lipsit, în a doua jumătate a secolului XIX, de grația desăvîșită a unei Maria Tagliioni sau Carlotta Grisi, baletul „alb” nu și mai regăsește mesajul lui poetic, vulturile lui își pierd puritatea de cristal și, înăbușite de rugina manierismului, se înscriu în spațiul curmînt, virtuozose și lipsite de har. Sîcetele baletului italian, Virginia Zucchi, Cornalba, împrișnă o lumină schietătoare, dar nu tot atât de poetică. Reprezentanții în care uneori apăreau pe scenă elefanți și cai gonese încaflabil visului, totuși baletul italian domină acest sfîrșit de secol, dacă nu prin rafinamentul și sensibilitatea concepției, în orice caz prin vitalitate.

Spre sfîrșitul secolului XIX, centrul de gravitație al dansului se va muta, cu o strălucire nouă, și asupra artei coreografice.

Două mari evenimente artistice, situate la poli opuși ai modalității de creație, vor marca de la început izvoarele unei contradicții, care nu și-a găsit o rezolvare definitivă, în balet, nici pînă astăzi: dansul inovator al Isadorei Duncan și Baletete rusești ale lui Diaghilev. Isadora Duncan, americana genială, îndrăznește, în pofida unei vadivii încărcate de glorie și autoritate, să aducă pe scenele lumii un dans revoluționar, în care orice regulă clasică este abolită. Acopterea cu voaluri ușoare, asemenea unei statui grecești, dansa cu picioarele goale, interpretînd singură lungi poeme plastice, pe muzică de Chopin, Brahms, Beethoven, Gluck și Wagner, Plecînd de la studiul mișcărilor de dans imprimate pe vasele și frescele antichității, evoluțiile sale simple și armonioase evocau publicului secolului XX „vîrsta de aur”, în care artificii, canoane fixe și convenții nu înăbușiseră firescul. Reflecția lui Baudelaire („dansul poate revela tot ceea ce muzica ascunde”) găsește în Isadora un exponent ideal. Puritatea de muzică, de improvizație corepundență plastică și poetică de o negalabilă forță de sugestie. Dansa fără decoruri — folosea fundaluri de scenă cu draperii ample, din care silueta ei înfășurată în voaluri albe se detașa luminoasă. În „Orfeu” de Gluck, apărea pe un fundal gri, scaldată într-o lumină violetă, înaintînd încet, un Orfeu copleșit de tristețe, cu expresia concentrată, fără gesturi declamatorii iar cînd muzica întona chemarea repetată: „Euridice! Euridice!”, făptura ei de o expresivitate inimitabilă se pleca asupra mortului invizibil, cu gesturi încărcate de tandrețe dezolată. În final, aducînd zelei omagiu unei pieșonide exaltate, brațele sale, pierdute, fremătău de bucurie, dădău luzia perfectă a orfandei vaselor sacre și ghîrînd de sacrificiu. Temerara dansatoare a stîrnit discuții aprinse în lumea oamenilor de artă și a publicului larg, a avut dusmani, dar și partizani înfocați. Indiferent de opinii, este cert că baletul contemporan a suferit influența ei coarșitoare și că „duncanismul” subzistă și astăzi.

Al doilea mare eveniment artistic în viața dansului din secolul XX a fost marcat de Baletete rusești, sub conducerea lui Diaghilev. Succesul primului spectacol (la Paris, în 1909) a fost imens și următoarele evoluții nu l-au desmintit. Pretențiosul public francez a fost cucerit de unitatea spectacolului, de perfecția tehnică și disciplina tuturor dansatorilor, de concepția îndrăzneală a decorurilor și costumelor lui Benois și Bakst. Tehnica uluitoare a lui Nijinski — dansatorul cu anatomia gleznelor ca de pasăre — Karsavina, Ana Pavlova, Fokin, Bolm, Mordkin, dădău întregului aur operii desăvîșite. Rînd pe rînd, „Pavilionul Armidei”, „Printul Igor”, „Pasărea de foc”, „Șeherezada”, „Carnavalul”, „Petrușca”, „Spectru de la Rose” cuceresc Parisul, Londra, Roma

și Madridul. Diaghilev, neobosit inovator, solicită baletului mereu altceva, „Sacre de Printemps”, „După-amiaza unui faun”, „Parada”, „La Boutique fantastique” se înscriu sub semnul unor modalități diferite, deconcertante. Încercînd toate curiozitățile artistice în plină eferveșcență după primul război mondial, el lipsește trupa de un an, viziunea pîrînd a fi singura constantă. A apelat la concursul artiștilor mari moderni, dintre care au lipseau Cocteau, Picasso, De Falla, Poulenc, Auric, Prokofiev, Hindemith, Braque, Deraun sau Utrillo. Moartea acestui mare animator, în 1929, a dus la destrămarea trupei, dar mulți dansatori, formați de el, un Lifar sau un Balanchine, azi celebri, îl continuă opera.

Tabloul coreografic al secolului XX continuă să fie frîmțat de întrebări, de căutările celei mai diverse.

Credincios tradiției sale glorioase, baletul sovietic și-a păstrat tinuta clasică, îmbogățindu-se cu noi nuanțe și adaptînd la rigorile lui un folclor deosebit de bogat și de divers. Tendințele moderne s-au axat pe o temeinică pregătire clasică și în „Adagio” din baletul „Spartacus”, pe care am avut recent ocazia să-l vedem transmis prin televiziune de la Moscova, Maia Plisețkaia se mișcă la fel de sigur și expresiv ca într-un adagio pur clasic. Astfel stăfeta glorioasă a Anei Pavlova sau a Karsavinei a fost preluată de marile poete ale dansului, Galina Ulanova și Maia Plisețkaia.

În ceea ce privește Occidentul, coregrafia, ca o creație alt fenomen de cultură și artă, a cunoscut în ultimele decenii cele mai diverse orientări și curente. Mă voi mărgini să arăt, pe scurt, cele mai caracteristice tendințe. Una dintre ele constă în păstrarea dansului clasic, academic. În baletete regulate de Serge Lifar și George Balanchine, doi dintre marii coreografi contemporani, se păstrează o riguroasă pregătire clasică. Căutările lui S. Lifar se înscriu sub semnul celei mai mari variații. În „Icar”, încearcă formula balet fără muzică, în „Bolero” și „Amorul vrăjitor” stilizează dansuri spaniole, în „Suite en blanc” aduce pe scenă o suită de dansuri, fără libret sau intrișă în „Jean de Zar-rissa” încearcă o sinteză a expresionismului german cu stilul pur academic etc. El este exponentul unui „neo-clasicism”, deschis tuturor inovațiilor (elemente de sport, circ, cinema etc.) dar, așa cum este intitulată, formula sa se sprijină pe dansul clasic. Balanchine, format de asemenea la școala lui Diaghilev, este exponentul unui așa-zis balet „abstract”. El montează mari suite simfonice, în care caută muzicii un echivalent plastic în liniile pure ale dansului clasic, eliminînd orice indiciu emoțional, creînd savante variații de virtuozitate.

La cîșlălat pol al baletului se află curentul expresionist. Revendicîndu-se din Isadora Duncan și Dalozero, teoreticienii acestui curent, Rudolf Laban și Mary Wigman aruncă peste bord totă moștenirea baletului clasic. Dar unde este luminozitatea dansurilor Isadorei? Echilibrul clasic și armonia mișcărilor sînt sacrificate expresiei, exacerbate, anxioase, uneori frîzînd macabru. Dansul de elevație și întreaga calligrafie elegantă a mișcărilor clasice fac loc mișcărilor neliniștite, ființa omească pare copleșită de întrebări fără răspuns, neputincioasă de multe ori în fața unui univers încărcat de tenebre. Majoritatea dansurilor create de Mary Wigman se desfășoară fără muzică, uneori pe ritmul puternic al bateriilor sau pe lovituri de gong.

André Lewinson, cunoscutul critic coreografic francez, refuză să recunoască expresionismului german orice contiguită cu arta și-l consideră un dilettantism penibil, operă de megalomanie și grandiloventă. Alți critici remarcă totuși contribuția adusă de expresionism baletului, prin patosul întrebărilor, prin nouățile în tehnica punerii în scenă, folosirea măștilor, a unui elerion cu funcție dramatică etc.

Lipsa de școală, de pregătire tehnică serioasă n-au permis Baletelor Suedeze să aibă o viață lungă (1920—1925), deși suedezii au apelat la Cocteau, Blaise Cendrars, Fernand Léger, Chirico, Picabia, Jean Hugo și Grupul celor Sase, Căuțînd nou, adeseori cel de scandal, au avut, ca și expresionismul german, un merit mai ales prin îndrăzneala puricilor în scenă și inspirația din folclorul nordic. Aceste două mari tendințe — clasicism și expresionism — se regăseșc în structura intimă a tuturor operelor coreografice occidentale, indiferent de denumirea dată: constructivism, existențialism, prag-

matism, abstractism, instantaneism, suprarealism etc. Expresionismul a exercitat o influență mai puternică în America decît în Europa și Marta Graham, elevă a lui Mary Wigman, repurtază la New York, în noiembrie 1963, un mare succes.

În Anglia, cu „Sadler's Wells Ballet”, s-a creat o școală națională de valoare, axată și pe stilul clasic și pe cel modern. Se remarcă îndeosebi coregrafia lui Fred Asthon, dansatoarele Margot Fonteyn, Moira Shearer, Violetta Elvin, iar Statele Unite, manifestînd oscilația și adeseori fuziunea între clasicism și expresionism, creează cu „New York City Ballet” o serie de spectacole, dintre care „Jinx”, „Age of Anxiety”, „Cage” sînt socotite printre cele mai reprezentative ale epocii.

În continuă căutare, baletul contemporan prezintă o varietate uluitoare în tematică și tehnică. Deschis tuturor inovațiilor, el împrumută elemente de sport, film, music-hall, circ, stepp, pantomimă sau dans orientat: de la simfoniele abstracte, vizuale, ale lui Balanchine, la paroxisumul expresionist al lui Wigman; de la coreografia redînd gesturile uzuale ale muncitorilor lucrînd la construcția de căi ferate americane („Union Pacific”), la poemul încărcat de romanticism și psihanaliză „Annabel Lee”, după Edgar Poe; de la „Abel et ses frères”, care vorbește despre nenorocirile războiului, la spectacolele lui Merce Cunningham, cu „Changeling” în care dansatorii încearcă să exprime absența temei, dînd, vot, senzația vidului și a dezorientării.

Mari întrebări ale epocii, nemulțumiri, neliniștea, revolta, deruta, angostia ori speranța se înfîlesc în acta coreografică a secolului XX, încercînd-o de un patetism pe care nu l-a cunoscut nicînd.

Terpsichora secolului nostru aduce mesajul său omeniilor nu numai în imaculatul teatru, dar și în haina nevoasului; lingă aripa delicată și visătoare a lebedei, miințele pot crea o poezie tulburătoare și emoționantă a gesturilor etern omenești.

Tea Preda

ȘEHERAZADA

și cele 1001 efecte tari

PRIMUL SPECTATOR: Noroc! Sint vesel și satisfăcut: viu de filmul „Șeherezada”!

Supră!... Dar ce ai, te vîd cum îndăpuz?

AL DOILEA SPECTATOR: Din aceleasi motive: viu de la „Șeherezada”...

PRIMUL: Să nu-mi spui că n-o i-ai văcut.

AL DOILEA: Mă mult chiar: m-a enecat.

PRIMUL: Cum, domnule, vrei să zici că n-o e colosal? Superpanoramă, stereofonic, supercolor?

AL DOILEA: N-am nimic împotriva panoramicii și nici a sonorizării stereofonice; de altfel muzica m-a plăcut...

PRIMUL: Iă nu slăbiți-mă voi, ôștia, mofturoșii. Pentru mine, e mai simplu: unul e cu unu lae doi! Este un film istoric? Este!

AL DOILEA: De ce istoric, tînărșe? Fîindcă pomenește o dată de Carol cel Mare și de mai multe ori de Harun al Rashid? Fîindcă înșși căpetenia solilor francezi, cavalerul Renaud, este bătut în viața mare a Bagdadului cu bicul, cu un hot de cai? Fîindcă o mină de oameni, pe pînînt străin, yuue pe juță o armată de arabi, la ei acasă? Păi trebuia asta n-ai izbîntit s-o faci nici cruciatii în toate cele 8 cruciate ale lor, de mai Harun? De altfel, Harun cel Drept n-a murit, conform istoriei, ca Charles Boyer în filmul Povestea unui huc!

PRIMUL: Bine, bine, cu n-us tare la istoric, am spus așa într-o doară. Nu poți însă tăgădui că vezi în filmul priveștii frumoase din Bagdad și împrînjim!

AL DOILEA: Vrei să zici o vală de la poalele Prîncilor, o ripă stearpă din cine știe ce colț al Frontei sau al Spaniei, unde se fîmizează ierftin. Bagdadul era „făcu” în studiu, cu n-pu-nu-nu pictate ca fundel panoramice... Cîi despre „oaze” aceea unde cad istoricii Renaud și tîbîta sa, cred că ai observat palmierii fabricați din muccova și din carton? Nu, nimic nu o adeveră în filmul acesta...

PRIMUL: Dar costumele? Costumele n-us frumoase?

AL DOILEA: Hai să zicem că sînt, cu toate că se vede că eu mai folosînt încă la cîteva filme de vîntă ôștia... Dar a propos de costume, trebuie să recunosc că doamna Anna Karina — „Șeherezada” — m-a înuit cu toaletele pe care și le-a schimbat: una pentru beduinii care o răpesc, alta pentru prezentarea la Calif înrîi mai era dansul și prost îndrumat baletul!, încă mai pentru condamnarea la moarte și încă mai după condamnarea la moarte, una pentru luța în puslu, alta pentru soarea la oază, pentru rîpșea din serai, pentru salul

Spectacole - Arte

Dezvoltarea tinerilor actori

DIN TEATRUL „LUCIA STURDZA BULANDRA”

Intruic tineretului alcătușele o mare parte din colectivul teatrului „Lucia Sturdza Bulandra”, problema dezvoltării lui complexe se pune cu deosebită acuitate mai ales că, la o analiză amănunțită, tinerii actori prezintă unele deficiențe care în de dezvoltare nu totdeauna armonioasă și firească.

În teatrul nostru, conducerea ca și frunșii scenei, regretăm pe Lucia Sturdza Bulandra și Jules Cazaban, actorii Beate Fedranov, Clody Bertola, N. Sterian, Șt. Ciubotărașu, Fory Elteric, G. Măruță sau V. Ronea, alți prin exemplul măiestriei lor, cit și printro muncă de educație, au contribuit la desăvîșirea calităților artistice ale tinerilor. Cu toate acestea, mulți tineri actori din colectivul nostru se resimt de pe urma unei dezvoltări întimpătoare. De o asemenea stare de lucruri sînt răspunzătorii în primul rînd actorii înșiși, dar și regizorii și conducerea teatrului.

E o sarcină grea pentru cei care îndrumă destinele unei instituții de artă cu un colectiv numeros să urmărească dezvoltarea fiecărui actor în parte, stagiune de stagiume. Totuși, prin alcătușirea unui repertoriu de perspectivă, care să țină seama atît de stilul teatrului cit și de componența colectivului, s-ar fi putut evita în bună parte distribuțiile întimpătoare, s-ar fi putut realiza repartizarea forțelor actoricești în roluri cit mai diverse, evitîndu-se repetarea acelororași mijloace artistice, care duc la sablonizare. De asemenea, s-ar fi putut urmări creșterea actorului, dezvoltarea talentului său pe coordonate multiple. Totodată cunoașterea din timp a rolurilor pe care le va interpreta, oferă actorului posibilitatea studierii și a adîncirii lui și, implicit, descoperirea celor mai adecvate mijloace de expresie artistică, asigurînd rîgăzul pentru o documentare amplă în privința piesei, a autorului, a epocii, alți de necesare formării aceluia tip de actor intelectual caracteristic vremii noastre.

O mare răspundere în dezvoltarea actorului tînăr revine și regizorului. Nu de puține ori însă, unii dintre regizorii noștri, urmărînd strict succesul spectacolului lui, se complac în a alcătui distribuții stas, care cuprînd mereu aceiași actori, verificați în genul respectiv de roluri. În felul acesta, o seamă de talente sînt neglijate, iar altele, jucînd mereu același gen de roluri, ajung la manierism.

Cum în colectivele mari există mai mulți regizori — de vîrstă, concepții și metode artistice diferite — se întîmplă să întîlnim la actorii tineri un amalgam de stiluri de interpretare, după regizorii care le-au întîlnit în mai des și le-au imprimat pecetea personalității lor.

În teatrul nostru constatăm că, pe lîngă talente deosebite, care s-au dezvoltat complex și armonios, unele, desfrecat distribuite, dar strict pe roluri de același tip, au tendința de a se unilateraliza, iar altele au urmat o cale sinuoasă și dificilă, au trecut prin perioade de criză, calitățile lor fiind rar și întîmplător valorificate. În această situație s-a aflat actrița de talentul Ginevra Petrini. Aproape ignorat a stat timp de cinci ani un actor atît de deosebit ca George Oancea și au fost minimalizate timp de zece ani calitățile artistice ale Anei Negreanu. Nici Mircea Bașta n-a avut prea des prilejul să-și dea măsura talentului. Dar Mihaela Juvara, Ion Mălăeș, Dumitru Omotrei? Exemplele se pot înmulți.

Dezvoltarea inegală a unora dintre actorii tineri mai prezintă și un alt aspect foarte delicat și demn de luat în seamă. Este natural ca, parcurgînd momente în

care li se pare că aștepti zădărnice „o ocazie rară”, să căzi pradă unor frîmîntări, unor neliniști care nu mai sînt creatoare, care duc la sentimentul inutilității. Această stare de spirit este dăunătoare unor tineri care au îmbrățișat cu entuziasm și optimism profesia și care, datorită unor neglijențe sau unei împrăjurări cu totul speciale, ajung să se considere nefolositori.

Un alt impediment în dezvoltarea unora dintre actorii tineri de la teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, poate fi uneori metoda de lucru regizorală care impune interpretului un punct de vedere rigid, împingîndu-l la pasivitate, la evitarea căutărilor, la inițiativa personale. Între actor și regizor nu se stabilesc, în asemenea situații, relații de colaborare, schimburi de păreri.

Alteori, tinerii au lucrat în spectacole sub îndrumarea unor regizori care nu știu ce să ceară actorului, ori nu cunosc în profunzime mijloacele de expresie specifice artei acestuia. În unele cazuri, ei consideră chiar neesențială munca cu actorul, axîndu-se spectacolul pe așa-zise inovații de regie și acordînd importanță mai mult aspectului tehnic și mai puțin elementului uman.

Ar fi greșit să se creadă, după cele spuse pînă acum, că răspunderea dezvoltării actorului cade numai pe umerii altora. Prin fel în care își organizează munca artistică, prin interesul și pasiunea cu care realizează chiar și cel mai mic și mai neînsemnat dintre roluri, prin conștințiozitatea și probitatea cu care îl joacă apoi seară de seară, prin receptivitatea ascuțită față de fenomenul artistic în general, prin participare intensă la viața socială, printro nestăvilită sete de cunoaștere, printro permanentă dorință de înnoire a mijloacelor sale actoricești, actorul poate și trebuie să fie propriul său educador.

Atîta vreme înșă cit tînărul actor se va mulțumi cu talentul și mijloacele de expresie pe care le posedă, cit timp se va complăce într-o stare de infatuare sau într-o atitudine de geniu neînțeleș, manifestînd indiferență sau invidie față de creațiile colegilor de breasla, fiind străin de fenomenul cultural, cită vreme își va face meseria fără pasiune și dăruire, cu sentimentul unei o-

bligații funcționarești, nici un rol din nici un repertoriu și nici bunăvoința vreunui regizor nu vor reuși să facă din el un artist care să răspundă înalțelor exigențe ale artei noastre realist-socialiste.

Una din trăsăturile definitorii ale artistului din vremea noastră este aceea de a fi un contemporan pe toate planurile. Calitățile personale trebuie c permanent cizelate, perfecționate, adaptate cerințelor epocii și ale publicului de azi din ce în ce mai exigent. Spectatorul nostru se mai mulțumeste să vadă apărînd pe scenă actori numai cu glas, numai cu temperament ori numai cu sensibilitate; el așteaptă să întîlnească pe scenă personalități complexe și complete.

Actorul este dator să gîndească

cu, să privească cu seriozitate viața și omul, să se preocupe intens de dezvoltarea sa multilaterală; un actor contemporan nu se judecă numai după „gen”, ci și după bogăția sa spirituală, după pregătirea intelectuală, căclă proștia și incultura se dau de gol de la primele replici.

Că un artist adevărat trebuie să răspundă tuturor acestor decizionale, o dovedește cu prisosință exemplul unor tineri din teatrul nostru, care, printro muncă asiduă de autoperfecționare, și-au îmbogățit mijloacele de expresie, și-au sporit măiestria și vin astăzi pe scenă cu o personalitate definită. Cu greu s-ar putea uita apariția Ileanei Predescu în O-felia, ori adevăratele giuvaeruri artistice realizate de ea în „Cum vă place”, în „Cezar și Cleopatra” sau „Orestia”. La fel interperările remarcabile ale lui Octavian Cotescu în „Piine și trandafiri”, în „Menajeria de sticlă” sau „Război și pace”, grija lui de a fi mereu nou în fiecare din roluri. Talentul Răduțică Tăpăla-gă a fost din prim aplaudat la fiecare din aparițiile actriței pe scena teatrului nostru. Victor Rebenigiu exprimă pregnant trăsătura actorului de azi, la care simplitatea nu se confundă cu simplismul, iar sobrietatea jocului nu devine monotonie și platitudine, ci concentrare și expresivitate reținută.

Înflorirea citorva indiv „alfăți din această generație nu înseamnă încă un ansamblu omogen, cită vreme o altă parte a colectivului mai plutește în incertitudinile artisticului.

Conducerea teatrului și-a propus ca, printro efort colectiv bine organizat și dirijat, să realizeze un ansamblu unitar și armonios. În primul rînd, se urmărește alcătuirea repertoriului de perspectivă stabil, a cărui lipsă s-a resimțit atât de des în activitatea teatrului. Acest repertoriu presupune nu numai să întrezire dezvoltarea colectivului actoricești, ci și împărțirea în așa fel a sarcinilor, încît fiecare regizor, mîntînd pișe cit mai diferite, să poată progresa, să-și poată îmbunătăți necineta metodele și concepția artistică. Cunoașterea din vreme a pieselor pe care le vor pune în scenă va permite regizorilor adîncirea spectacolului, găsirea celor mai ferice modalități de expresie. Spectacolul va fi astfel scutit de căutările grăbite și sterile, de repetițiile prelungite, de amînările atît de incomode și supărătoare. În asemenea condiții, poate că și actorii tineri ar veni întodeauna la repeliții cu textul învățat și și-ar pregăti rolul și în afara scenei.

Se preconizează, de asemenea, așa numita regie colectivă, în care un spectacol nu trebuie să fie materializarea fanteziei unui singur om, ci elaborarea științifico-artistică a unui „stat major de concepție”. Aceasta nu înseamnă înăbușirea viziunii personale a regizorului, ci integrarea ei într-un stil propriu teatrului nostru.

Dezvoltarea artei interpretative se va face nu numai prin distribuții judicioase, ci și printro activitate intelectual-artistică organizată în cadrul colectivului. Actorii își vor desăvîșii măiestria în afara scenei, dar tot în cadrul teatrului, prin studii profesionale suplimentare (pantomimă, dans, dicțiune, exerciții de glas, dezvoltare a fanteziei etc.), prin activități culturale dintre cele mai diverse, (protecții de filme, conferințe, vizitări de expoziții, întîlniri cu alți artiști), prin participările și interesele lor în presa de specialitate ori în cîmpul creației literare (schimb de păreri cu dramaturgii critici, poeți, compozitori, conferințe de presă etc.).

Gh. Ghiulescu

In continuarea discuțiilor despre critică, publicăm articolele de față, propunându-ne a da, în numerele viitoare, noi materiale privind probleme ale dezvoltării literaturii și criticii noastre literare, în cei douăzeci de ani care au trecut de la Eliberarea patriei.

Critica e o ramură a științei literare; dar e și o parte a literaturii — o artă a cuvintului. Ca atare, este posibilă și o teorie și o critică — domenii până acum prea puțin cercetate. Se pare însă că rolul mereu crescând al criticii în ansamblul vieții literare obligă la eforturi pentru umplerea acestei lacune. Pe de o parte, lucrările de critică literară se dovedesc a fi de o mare varietate: există aici diverse specii (recenzie, cronică, studiu de sinteză, tipuri și modalități). Pe de altă parte, critica este și țărâmul unde se înfruntă direct pozițiile ideologice contrare, iar experiența câștigată până acum se cere fructificată prin sinteze și sistematizări. Iată de ce, pentru a se defini măcar cîteva din trăsăturile criticii noastre literare, e necesar să pornim de la probleme mai generale, critica marxist-leninistă fiind totuși o parte a unui întreg.

Vom începe prin a afirma — ca o ipoteză de lucru — că actul critic presupune cu necesitate două operațiuni fundamentale: reconstituirea cu mijloace științifice a operei analizate și, apoi, stabilirea unei judecăți de valoare. S-a mai spus că dacă literatura e o reflectare a vieții, critica e o reflectare a literaturii. Unii critici — mă gândesc în primul rînd la G. Călinescu — și-au câștigat un impunător prestigiu tocmai prin înscușința de a concentra — ca într-un recipient — esența artistică a operei asupra căreia își propun să se pronunțe. În m. prin ce procedează se realizează această sinteză, care ne pare uneori miraculoasă? Răspunsul la întrebare depășește limitele cercetării de față. Ne vom mulțumi să afirmăm că aici intervine mai ales talentul, care e al criticului dar și al artistului. Căci în cazul lui G. Călinescu, omul de știință e dublat de scriitorul de mare talent.

De bună seamă, aprecierea critică nu poate fi împărțită în mod mecanic în cele două zone: pînă aici e reconstituire, de aici încolo începe judecata de valoare. Adeseori prima e încorporată în cea de-a doua, dar, indiferent de procedeu, pentru a fi convingătoare, aprecierea critică trebuie să ne dea senzația că prin ea am cunoscut și opera. O atare problemă, repetăm, depinde mai ales de talent, dar ogîndind opera, și criticul selectează; reconstituirea nu e scop în sine (atunci cînd e, critica devine minoră), ci se face în vederea unei demonstrații, talentul fiind întotdeauna în slujba unei cauze. (Despre literatură se pot scrie articole și studii interesante și din alte unghiuri de vedere decît cel de ordinul valorificării, ele însă nu vor aparține criticii, tot așa cum o carte în care se relatează întâmplări semnificative poate prezenta interes politic și cultural, fără să aparțină literaturii artistice).

Conținutul ideologic al criticii literare se manifestă din olin în cealaltă latură a actului critic — judecata de valoare. Pentru că aceasta presupune existența unor criterii de apreciere, iar sistemul lor reflectă întotdeauna, mai mult sau mai puțin nemijlocit, un sistem de vederi politice, morale, sociale, estetice, reflectă o anumită concepție asupra vieții și artei, deci o anumită poziție de clasă. În consecință, trăsăturile specifice ale criticii marxist-leniniste trebuie căutate în această zonă. Aportul principal al marxism-leninismului în acest sector al activității spirituale e constată în ceea ce a înarmat critica literară cu un sistem de criterii de apreciere obiective, transformînd-o într-o știință.

În ultimul timp se fac încercări tot mai numeroase de a se da o interpretare cit mai științifică unui fenomen, deslușind de rîspîndit în critica din trecut, și anume estetismului său — cum i se mai spune — autonomismului (de la teoria „autonomiei esteticeului”). În unele din aceste încercări se porneste de la o clasificare oarecum simplificatoare: în timp ce sociologia vulgară neglijau specificul estetic al creației literare, estetii (sau autonomiștii) îl „exagerau” sau îl „absoluzitau”. Formulările de tipul celor de mai sus nu se par a fi totuși nepotrivite. E greu de înțeles cum poate fi „exagerată” importanța funcției estetice a artei. Doar funcția ei socială, forța ei de înfrînare asupra minților și inimilor omenești există numai datorită valorii sale estetice. Marx și Engels au precizat — și nu o singură dată — că orice fenomen de suprastructură, ra să fie înțeles, trebuie să fie studiat și ca un fenomen determinat, dar și ca un fenomen ce ascultă de legi proprii de dezvoltare, iar Lenin îl prevenea pe tovarășii săi de luptă că pentru a cunoaște un obiect, trebuie să-l cuprîndem, să-l studiem toate laturile, toate legăturile și „mijloacele”. În consecință, valoarea socială (politică, morală etc.) a unei opere literare poate fi relevată cu adevărat numai dacă, în prealabil, am determinat cit mai competent valoarea ei estetică. Despre ce fel de exagerare poate fi deci vorba aici? Ar însemna că acei critici care știu să reliefeze mai bine specificul artistic al unor opere literare sint estetizanți, iar aceia care o fac mai stingacii sint scutiți de păcatul respectivelor!

De fapt, greșeala estetismului și a autonomismului nu constă de loc în exagerarea și nici chiar în absolutizarea specificului estetic al creației artistice, ci în interpretarea cu totul greșită a acestui specific. E un adevăr bine cunoscut că specificul unui fenomen poate fi definit clar numai în comparație cu fenomene asemănătoare. Asta înseamnă că pentru a defini specificul creației artistice e necesar să identificăm locul ei în ansamblul manifestărilor spirituale ale omului. Nu se poate

spune că descoperirea acestui adevăr aparține marxismului. I-a intuit și Aristotel, l-a apărut cu pasiune iluministii, apoi criticii democrați revoluționari, însă el a fost întemeiat științific abia după descoperirea de către Marx a legilor obiective de dezvoltare a societății omenești. Creația artistică este un fenomen social, un fenomen de suprastructură, o formă a conștiinței sociale, și îi sint deci proprii toate trăsăturile caracteristice fenomenelor sociale de suprastructură. Estetistii (sau autonomiștii) tocmai acest adevăr nu vor să-l admită; pentru ei, specificul artei nu este specificul unui fenomen social (comparabil din acest punct de vedere cu alte fenomene sociale), ci acesta rezidă în ruperea de social, în independența față de ansamblul manifestărilor sociale. De aici și arbitrarul aprecierii, absența unor criterii științifice în fixarea judecării de valoare, impresionismul, eguarea în cercetarea formei, făcîndu-se abstracție de determinarea acesteia de către conținut și... toate celelalte păcate.

Pentru un critic literar marxist-leninist, dimpotrivă, aprecierea valorii specifice estetice a unei opere de artă nu poate avea un scop în sine. Ea conduce către descoperirea valorii sociale a operei, a eficienței ei ca armă de luptă într-o bătălie mult mai cuprinzătoare. De aici și necesitatea de a considera confruntarea cu viața ca principalul criteriu în efectuarea judecății de valoare. Din păcate, însă, modul cum se susține și se folosește uneori acest criteriu în loc să-i reliefeze însemnătatea, o diminuează. Și azi se mai pot citi în presa literară pladoarii pentru transformarea criticului într-un fel de judecător de instrucție, cu sarcina de a verifica la față locului dacă ceea ce a povestit scriitorul e adevărat sau nu. Dar cum să verificăm aceasta, din moment ce arta e ficțiune? Poezia e

de libertate. Dorința de eliberare din strînsarea unei orînduiri nedrepte se încerca a fi interpretată ca o aspirație irealizabilă, viața în societate fiind prezentată ca o frînă de neînălțat în năzuința omului către libertatea individuală. S-a insinuat, astfel, că libertatea „absolută” se poate obține doar prin eliberarea „totală” de orice obligații față de societate. Mistificările acestea au lăsat urme în conștiința oamenilor. Una din sarcinile pe care și le-a asumat literatura realist-socialistă este și aceea de a contribui la înlăturarea acestor mistificări. Prin chiar structura ei partinică, literatura realist-socialistă luptă pentru redresarea demnității umane, pentru creșterea conținutului și încrederea omului în forțele sale, pentru generalizarea concepției după care împlinirea forțelor creatoare nu se poate obține decît prin îndeplinirea unei misiuni sociale. Libertatea, inclusiv libertatea individuală, spre care omul a năzuit din întotdeauna, nu poate fi cucerită decît prin încadrarea efortului fiecăruia în efortul general; libertatea e necesitate înțelșă. Nu viața în societate închidează libertatea individuală a omului, ci neînțelegerea rostului lui în societate.

Interesul pentru problema împlinirii omului în condițiile societății socialiste se convertește în literatură, de cele mai multe ori, în interesul pentru variate „cazuri de conștiință”. Literatura pe teme morale, cu încercări tot mai rodnice în rezultate de a investiga din ce în ce mai adînc diversele zone ale psihicului se încadrează, evident, în tema largă pe care noi am încercat s-o definim. Omul eliberat nu poate să nu se frămînte, uneori mai lucid, alteori mai confuz, în legătura cu modul de valorificare a propriei individualități în condițiile orînduirii noastre. Această frămîntare o găsim larg ogîndită

Observații cu privire la specificul criticii noastre

doar — cum o spune atît de frumos Maiakovski — o „călătorie în necunoscut”. Scriitorul e un explorator, care, dacă e într-adevăr artist, descoperă întotdeauna tîneturi noi ale umanului. Cum putem verifica, de pildă, cit de exact a descris Jules Verne „insula misterioasă”, dacă aceasta s-a scufundat îndată ce i-a poruncit auterul? Criteriul confruntării cu viața, criteriul principal în critica marxist-leninistă, trebuie înțeles mai larg și mai profund totodată, el fiind strîns legat de o altă trăsătură organică a criticii marxist-leniniste — partinitatea.

Criticul marxist-leninist militează pentru o literatură pătrunsă de spirit de partid, deci pentru o literatură menită a servi în modul cel mai eficient cauza luptei revoluționare a clasei muncitoare. Ca atare, confruntarea cu viața înseamnă confruntarea cu direcțiile de atac ale ofensivei socialismului. Mesajul unei opere literare poate fi opus cauzei noastre, el poate fi deplin concordant cu ea, sau poate să concorde doar prin unele elemente. A descifra acest sistem de relații — iată îndatorirea principală a criticului marxist-leninist.

Înși voi permite să recurg la un exemplu mai general. Este îndobșle cunoscut că o mare cucerire a revoluției socialiste constă în crearea condițiilor materiale pentru descătușarea deplină a forțelor creatoare ale omului. În țara noastră, de pildă, noi trăim în prezent imensa bucurie a acestei descătușări, ceea ce se și reflectă puternic în creația literară. Dar eliberarea forțelor creatoare este doar o premiză a împlinirii, adevărata împlinire se poate realiza numai prin călăuzirea forțelor umane în direcția unei activități într-adevăr constructive. Acesta și este acum principalul obiectiv de luptă al partidului. Tocmai din acest punct de vedere ne ciocnim încă de unele nepotriviri și neînțelegeri, rezultate, de cele mai multe ori, din concepții și atitudini moștenite de la vechea societate. Folosind situația ei de clasă dominantă, burgheria a căutat și caută — acolo unde se mai află la putere — să mistifice noțiunea

și în proza, poezia și dramaturgia actuală. În consecință, e firesc să ne așteptăm de la scriitorii (și să le cerem) ca, ogîndind această frămîntare, să-i găsească rezolvările cele mai bune. Acest lucru însă nu se poate realiza decît prin încadrarea „cazurilor” în contextul social. Iată de ce observația nu o dată făcută în critică, potrivit căreia, în operele onora dintre prozatori, determinări sociale a „cazurilor” i se acordă o atenție disproporționat de mică, nu vizează o simplă deficiență de măiestrie, ci este o problemă prin excelență ideologică. Pentru că tendința principală în literatura burgheză (sau pentru precizia termenilor: în literatura aflată sub influența ideologiei burgheze) este tocmai de a izola „cazurile de conștiință” de contextul social. Literatura realist-socialistă combate această tendință degradantă pentru om, reliefind necesitatea ca fiecare să se bizuie în luptă pe aliatul său principal — societatea. Iar argumentul excepțional de convingător de care dispune scriitorul unei țări socialiste este tocmai realitatea care-l înconjoară, realitatea în care colectivul nu-l lasă niciodată pe om să sucumbă. Cine scapă din vedere acest adevăr esențial denaturează realitatea socialistă, producînd o lucrare literară care nu rezistă la examenul confruntării cu viața.

Exemplul de mai sus ne-a fost necesar pentru a explica cum înțelegem noi afirmația că folosirea criteriului confruntării cu viața nu înseamnă compararea mecanică a tabloului dintr-un roman, de pildă, cu un anumit tablou din viață, ci confruntarea dintre modul în care se degajă, din ficțiunea dată, dinamica cîntărilor dintre forțele opuse și modul cum se desfășoară în realitate lupta pentru victoria deplină a socialismului, pe toate țărmurile.

Dacă pornim din nou de la ideea că critica marxist-leninistă este în primul rînd o critică pătrunsă de spirit de partid, atunci nu putem să nu recunoaștem implicit că una din întrebările principale pe care un critic e dator să și-o pună este

aceasta: în ce direcție acționează opera analizată și cit de eficient? Dar dacă e așa, atunci din nou criticul e dator să raporteze opera la realitate. Căci fiecare operă literară — dacă e bună — e percepută de cititor ca o realitate posibilă, este întotdeauna în ultimă instanță, subordonată vieții. În trecut „autonomiștii” făceau mult caz de așa-numitul „inefabil” al creației artistice, intraductibil, echipurile, în limbajul obișnuit, arta fiind — spuneau ei — în primul rînd creație, și prin aceasta fiind superioară vieții. Eroare profundă! Căci viața este și ea creație continuă. Ca rezultat al unui act creator, arta reflectă de asemenea realitatea.

Critica marxist-leninistă nu poate să nu țină seama de această legătură indisolubilă între „ogîndă” și obiectul ogîndit. Fiecare operă literară e o descoperire, un nou instrument de cunoaștere a realității, dar este totodată și o reflectare a ei. (Dacă între cunoașterea noastră generală a direcției în care se dezvoltă societatea socialistă și o anumită operă literară există o contradicție ireductibilă — opera respectivă trebuie să fie analizată în primul rînd din acest punct de vedere).

Oricite trăsături specifice ar avea, literatura e întotdeauna ideologie și una din îndatoririle principale ale criticului marxist-leninist este de a interpreta, prin intermediul categoriilor politice și morale, aprecierea pe care a dat-o în opera sa scriitorul. De aici poate fi dedusă, după părerea noastră, încă o consecință importantă. Ea privește încercările de clasificare a criticii literare. Evident, fiecare critic se apropie de opera pe care vrea s-o aprecieze într-un fel propriu numai lui. Pentru că și criticul e creator. Ca și în literatură, variatele moduri de abordare a problemei pot fi clasificate. Între ele pot exista afinități și deosebiri mai pronunțate. Citeodată un critic îl interesează în mod deosebit conținutul de idei al unei opere și — în consecință — el se ocupă de analiza formei numai în măsura în care fără o atare analiză e de neconceput și dezvoltarea (deci și aprecierea) conținutului. Dar pe un critic îl pot interesa îndeosebi procedeele formale folosite de scriitor pentru a da pregnanță ideii artistice a operei. Sint posibile și alte moduri de analiză. N-avem de gînd să le enumerăm pe toate. Ne interesează altceva și anume că, independent de unghiul de vedere, judecata de valoare a unui critic marxist e, într-un fel, întotdeauna globală, intrucit presupune acceptarea, ca punct de plecare, a unității indisolubile între conținut și formă. Oricîtă importanță ar acorda „specificului” estetic al operelor de artă, criticul nu poate, dacă e marxist, să le izoleze din apreciere globală, intrucit el știe că o operă de artă există prin funcția socială pe care o îndeplinește. Critica literară marxist-leninistă nu poate fi împărțită în critică estetică și critică sociologică; ea porneste de la constatarea că, într-o operă de artă, baza socială (comună tuturor formelor de conștiință socială) și specificul estetic formează o tot unic, indisolubil. În consecință, critica marxist-leninistă e întotdeauna și sociologică și estetică.

Înainte de a încheia, așa vrea să reamintesc că, în presa noastră literară, despre critică și funcțiile ei se discută de mult și se discută cu reală competență. În cadrul discuțiilor au fost reluate probleme felurite, avînd, fiecare, importanța ei. De pildă, s-a discutat — și cu îndreptățire — privitor la combaterea apolgetismului; s-a cerut ridicarea nivelului teoretic al criticii; s-a repetat adesea că una din îndatoririle încă neachi-

tate ale criticii este elaborarea unor studii de sinteză asupra literaturii contemporane. Dar preocuparea principală trebuie să fie, astăzi, după părerea mea, orientarea ideologică a criticii, caracterul ei militant, partinic. Criticii li trebuie mai multă îndrăzneală. Cu riscul de a mă repeta, reamintesc că un critic cu adevărat militant niciodată nu se poate scuti un secund al scriitorului (chemat doar să „interpreteze” ceea ce face scriitorul), și e dator să nu uite că e și un „rival” al acestuia în descoperirea și interpretarea vieții.

M. Novicov

„ZDREANȚĂ” — Fotografia: ION MICLEA

Sub semnul exigenței

ANGHEL DUMBRĂVEANU

În volumul său „Fluviile visează oceanul” (Colecția „Luceafărul”, 1961), Anghel Dumbrăveanu, tînd poet care a debutat în revista „Scriisul bîndăjean”, dovedește ceea ce am putea numi o resursă evidentă de a pune în mișcare oactivă teme dintre cele mai variate. Poetul are în poezii o prezență globală — dar, desigur, o prezență vie. El rezolvă, în virtutea unui potențial liric încă insuficient diferențial, fluvența elicace a temelor sale, recurînd la un limbaj uneori intelectualizant, uneori uzual, uneori poetic propriu-zis. Dispoziția de sensibilitate de care vorbim o distribuie cînd cu adresă, cînd mai răsîrat, dar, în întregul fiecărei bucăți poetice cu un anumit relief emoțional. Se pot cita din poeziile sale versuri mai colorate, dar această operație — deși firească și necesară — nu aduce elemente care să fie reprezentative prin ele însele. În bucata „Seară în pustă” găsim de exemplu următoarele imagini, neîndoios frumoase: „Numai vîntul cleștar, îmbrășișind talia subțire a gruiului. / Numai vîntul și gîndul meu cutreieră pustă — orgă a liniștii” (p. 60). Ele ilustrează un poet sensibil, dar nu în maniera curentă poeziei sale. Mai tipică poate fi socotită o bucată simplă luată în întregime cum este „Constructorii visînd”: „Dimineața / oameni trec grăbiți spre șantier / și briza le sîrute lefele aspre / sunîndu-și răcoarea prin plețele lor”. / Uneori se opresc aici, pe colină / și privirile lor limpezesc pe rotesc peste văi / vulturi cu aripi mari de cleștar. / Poate în clipele acelea / văd profilul uzinei, așa cum îl vor ridica în azur. / Poate văd Valea Bistriței, pînă departe / ca un imens fluviu de astre al nopții / curgînd peste Moldova. / Sau poate privesc numai mînjii / acesle celăji de piatră, cu turnuri ciudate / pe care ei le-au supus, cu brațele lor / durînd temelii luninii.” (p. 94). Simplitatea și, am putea spune, romantismul acestei bucăți sint caracteristice pentru modul cum scrie Anghel Dumbrăveanu. Bucata pare a nu aduce, desigur, nimic nou, ea are un accent oarecum cunoscut. Dar ritmul, sinuozitatea, fluiditatea în general a acestei bucăți, climatul ei imediat, sint de luat în seamă. Ea are „incrusțări” de

imagini mai speciale, care, și ele, îl „dau colă”: privirile văzute ca „nisle vulturi mari de cleștar” și plețele „sunîndu-și răcoarea”. Poetul nu a ratat însă totdeauna, în poeziile sale, nici simplitatea bucății de mal sus (el dovedindu-se adesea prea proflerant și aproape retoric, cum se întîmplă de exemplu în poezia „Fluviile visează oceanul”), nici sobrietatea imaginilor speciale, care, pe măsură ce se înmulțesc, uneori, devin și mai puțin ferice. Totuși poezia pe care am citat-o este caracteristică pentru tendința prevalență a versurilor lui Dumbrăveanu din volumul de debut. Poetul se dovedește a fi un cîntăreț al zilelor sale, fără înlăturare și crispare, am putea spune adesea cu un fel de „jurnalism” de bună calitate. În poezia „Cor de dimineață” spune: „Niciodată nu trec absent printre oameni, mă amplific în ei” sau „Înima mea n-a fost cutreierată de cejurile livide ale însingurării”, sau „Fiecare tovarăș e un cer de stele cu care mă rotesc pe aceeași axă de loc” (p. 14).

Se pune întrebarea dacă în poezia pe care a publicat-o după 1961, a întuit sau nu tînetul poet culea justă de a se „îluzioniza” mai mult, exploatarea în mod mai discriminat înfiorul celui elan natural către lucruri pe care-l posedă? Și-a concentrat îndejuns expresia? A ieșit el din acele circumvoluțiuni de versuri, „cu piciorul subțire și pasul larg, ca de cocostire”? A aprofundat aspectele

actualității? Căci, cum spune prea bine Ion Bănuș, prefatorul volumului, „uneori, ceea ce e mai adînc în realitate și mai esențial, scapă notației prea spontane”.

Anghel Dumbrăveanu a publicat în ultimii ani relativ pușin, cîteva zeci de poezii, răspîndite mai în toate publicațiile literare din capitală și din provincie, majoritatea în revista „Scriisul bîndăjean”. Ne-au atras atenția în special două grupaje de versuri din această ultimă publicație. Poetul nu mai este, iară îndoielă, același din „Fluviile visează oceanul”. Am putea spune că el și-a schimbat registrul. Versul lui a devenit în adevăr mai concentrat. Dar eliminînd facilitățile, și-a pierdut și din naturalele, a devenit mai studiat și adesea prețios. Totuși poezia lui Anghel Dumbrăveanu marchează în genere, ca structură, un evident progres. Tematica socială de actualitate — iară a fi sensibil adîncită — include de exemplu două bucăți cu rezonanță înelensivă ca „Bărbajii Carpaților” și „Cîntec de constructor” („Scriisul bîndăjean” nr. 3). Prima poezie se încheie cu această strofă demnă de reținut: „Năzuiesc să adun o poemă ce o apăr frumoasă / în care să răsîrîng salul și luna natală / și-n care să se recunoască bărbajii Carpaților / cînd îmi vor întreba cîntecul — despre timpul și sufletul meu”. Socotim vrednică de citat (spre a ilustra mai ales noul accent al versului lui Dumbrăveanu, ce amintește totuși unele

lonalități ale lui Aurel Rău) și începutul acestui „Cîntec de constructor”: „Cînd trec în crepuscul / zgîrîind cerul cu umerii / arborii se întorc după mine / cu corănele nîșe de cîntec / iar țîrîna în urma mea scînteie / ca o pulbere lactee”.

O poezie bine încheagă este și „Dobroteasa”, dedicată satului natal văzut în ipostaza „arhaică”. O excelență și — expresiv — foarte matură și personală poezie de dragoste este bucata „Copacii tineri”, unde toate strofele sint ca aceeași: „Copacii tineri seara ne primiră / sub limpedele lor frunzar. / Tu-mi atîrni de umăr ca o liră / și beam al lunii înspulmat pahar”. Finalul ei, reluat un motiv din strofa de mai sus, este de asemenea, remarcabil: „Tu-mi atîrni de umăr ca o liră / Scriind cu poezii stele mari în lut”. În evoluția sa recentă, poetul a imprimat, iară îndoielă, unele note personale distincte, exprîmîndu-le sale poezice. El își da însă dese ohoale a ceea ce e „hiperbolizării eului”, existență la o bună parte din poezii noastre tinere. Aceasta îl duce la momente excesiv eulorice în ce privește felul cum se vede pe sine ca poet: „Iubește mișcarea din care s-a născut zborul / și ritmul, care-mi curge în singe și-n cîntec”. Alături de mișcări „din care s-a născut soarele” de ritmul care curge în cîntecul poetului, mi se pare exagerată. De asemenea, într-un poem, se adresează muncitorilor astfel: „Voi teceți necentenți prin pocmele mele / și cuvintele sub pașii voștri sună ca dălele străzii. / Uneori vă simțiri în amfiteatrele lor largi / ca-n vultul aspru al halelor”. Comparăția este interesantă de reținut dar — ce să spunem? — poetul iese prea avantajat din ea. Noi socotim că măsura și nivelul la care se ogîndește pînă acum viața muncitorilor în cuvintele lui Anghel Dumbrăveanu, nu-l dau dreptul să situeze la egalitate — fie și metaforic — poezia sa cu „Vuietul aspru al halelor”. Aceasta nu-l împiedică însă, înșeși, pe poet, să năzuiască cu tenacitate spre asemenea fel nobil. Gloria este un pămînt al tuturor, la care ajunge cînd e poete.

Dragoș Vrinceanu

P

rimele zile ale acestei primăveri capricioase, cu ceasuri de soare îmbietor, alterând cu altele de vântoasă și de brumă — rediind adoma și pe mările. Senci „zilele babelor” carpatice — Tudor Argehi le a petrecut la Paris. În timpul celor două săptămâni și mai bine cât a rămas aici, „patriarhal poeziei romine”, cum a fost numit la unison, prin scris și pe calea undelor, a stat în centrul atenției vieții literare pariziene.

În momentul sosirii sale în marea capitală a culturii europene, vitrinele librăriilor aveau expusă la loc de cinste în colțul poeziei culegera de versuri argeziene, apărută recent în cunoscuta colecție „Poètes d'aujourd'hui” a editurii Seghers. După ani de zile de truda, cu migala arizantului și conștiința artistului, dublate de „o intuiție extraordinară” — cum a apreciat public însuși maestrul — tânărul poet Luc-André Marcel a reușit să redea în limba franceză bogata și ațit de proprie expresie poetică a artei argeziene.

În amplul studiu monografic de la începutul volumului, Luc-André Marcel avizează pe cititor că are în față o mică parte din vasta operă a „celui mai mare poet al României contemporane”, neștiind să adauge cu fermecute: „și unul dintre cei mai marcanți ai Europei”. De fapt, constatarea o făcuse mai înainte Rafael Alberti (el însuși tălmăcit de la Argehi în Argentina), care-l așeză pe poetul român printre cei mai mari poeți ai lumii contemporane „și, poate, chiar cel dinții dintre ei”. Reputata personalitate a lui Louis Aragon venea să confirme această apreciere atunci când, în cadrul unei amicale întâlniri recente, se adresa unui grup de poeți francezi de frunte, strînși în jurul „veteranului român”: „Mă simt mai puțin provincial la Paris de când Tudor Argehi se află aici”.

Îată pentru ce n-a surprins pe nimeni (în afara lui Argehi, ca-ntoideana proverbial de modest) vinturarea reporterilor și croniceților literari, ca și vizitele numeroaselor personalități la hotelul „La Bourdonnais” care l-a găzduit pe maestrul într-o frumoasă încăpere spațioasă de la etajul al treilea, cu vedere largă spre „Cimpul lui Martie” în mijlocul căruia strălucete, imensă și sgeată cu profil în filigran, Turnul Eiffel.

Cele mai mari și de renume reviste literare pariziene — „Les Nouvelles Littéraires”, „Le Figaro Littéraire”, „Les Lettres Françaises”, „Arts” — radioul și televiziunea franceză, la care s-au adăugat publicații și posturi de radio străine cu reprezentanța la Paris (Radio Canada, „Gazete de Lausanne” și altele) au solicitat lui Argehi interviuri și articole, acordându-i loc de cinste în paginile și emisiunile lor.

Personalitatea l s-a impus într-atiță, încit cei care urmau să-l aștearnă pe hirtie rostirea au simțit nevoia să-i prezinte portretul aproape pictural, cum a făcut-o cunoscutul critic Claude Couffon în „Les Lettres Françaises”: „O față foarte fină, cu ochi mici, vii, amuzați, care se umplu de mistere atunci când i se pune o întrebare ce-l obligă să vorbească prea mult de el însuși. Un suris mîndru sub mustața deasă, albă... La 84 de ani, Tudor Argehi a făcut călătoria la Paris cu bereta sa baso și bastonul de bambus...”

Puhoiul întrebărilor se ostia adeseori la ceasuri tiriz din noaptea. Dar Argehi n-a lăsat pe nimeni fără răspuns. Și întotdeauna cu verva lui științifică și cu o înțelegere deosebită. Fie că era vorba de evocarea unei amintiri din copilăria petrecută în ceblat veac („M-am născut în Oltenia, în ținutul Gorj, cel mai sărac și mai pietros din regiune” — Interviu din „Les Lettres Françaises”), fie că era vorba de episoade din viața poporului, al căror ecou a sunit ca o sevă în opera sa: răscolita făcătoare din 1907 („Unsprezece mil de morți într-o săptămână. Morții ecua m-au urmărit toată viața. Unul dintre volumele mele de poezie este intitulat 1907...” — Interviu pentru Radio Canada), fie că era vorba de neobosită-l căutare în aflarea simbolurilor artei și al adevărului („Cale ușoară n-am ales niciodată. Să-mi percheză două cuvinte nu-i greu. Am dorit însă ca fiecare cuvânt să fie așezat la locul său în frază, ca o piatră-n pavaj, fără să strîmbură” — Interviu pen-

TUDOR ARGHEZI — CU BASTONUL PRIN... PARIS

Correspondență specială pentru revista „Lucoafărul”

tru „Les Nouvelles Littéraires”). E mîndru că aparține poporului și că arta lui servește omului („Acum el mă interesează. Vreau ca el să fie respectat, să fie demn, să fie fericit” — Interviu în „Les Lettres Françaises”). Desori a adus elogiuri marilor săi înaintași — Eminescu, Creangă, Caragiale — și cu dragoste de părinte a sprînjinit noua literatură care înfloarește în țara sa.

Instițiuții de frunte au ținut să-l aibă pe Argehi oaspete de onoare. Iată-l într-o zi urcînd treptele Institutului de studii romine de la Sorbona. Studenții și profesorii ai bătrînei universități, cărora li se adăugau — auto-invitați — colegii de la lectoratul de romină al Școlii de limbi orientate, umpluseră sala de conferințe pînă la refuz. I-au făcut o primire triumfală, aplaudind frenetic. Îl aveau în față lor, în persoană, pe poetul ale cărui versuri măiestre le îndrăgiseră, citindu-le deseori și analizându-le în timpul orelor consacrate învățării limbii și literaturii rominești. I-au pregătit și o surpriză: în prezența lui, studenții Odette Duval, Philippe de Suremain și Brigitte Bergson, sub conducerea profesorului Alain Guillemin, au frabus ad hoc în franceză nuzia Cîntec de-adormit Mitzura. Iar Mitzura, care se afla de față, însoțindu-și tatăl, a fost rugată să recite poemul în rominește. O puternică emoție electrică întreaga asistență. Și poate Argehi o încerca cel mai mult. Multumind cu voce vibrîndă, el a cerut gazdelor permisiunea să cvoce necesită înfîlire într-o vitoare tablă. A doua zi dimineața, pe masa de lucru a maestrului, tablăta aștepta să fie comunicată la „Gazeta Literară”. Argehi a precizat o obișnuință, poate un crez: „Nu las niciodată pe altădată ce am de spus acum... Emoția nu se mai repetă, aceeași, niciodată”.

În altă zi, a răspuns invitației Societății oamenilor de litere din Paris. Sediul societățiii aflat pe strada Faubourg St. Jacques este un vechi palat a cărui așezare și ornamentație de epocă îl face intrucivă asemănător Casei scriitorilor din București. Aici, într-un salon somptuos, președintele Jacques Chabanne și ceilalți membri ai comitetului director, înconjurăți de cîteva zeci de scriitori și oameni de litere, au primit pe Tudor Argehi, întreținîndu-se cu acesta timp de aproape două ore și toastînd în onoarea sa. Jacques Chabanne a evocat marea personalitate a „confratelui român, pe care simțem fericiți că-l avem în mijlocul nostru. Salutăm pe cel mai mare poet român al timpurilor moderne și pe tenul literaturii franceze, traducător în rominește al lui Moliere, al fabulelor lui La Fontaine, al versurilor nemuritoare ale lui François Villon, Baudelaire, Rimbaud”. Emoționat și parcă stîngherit de laudă, Argehi răspunde în marea-i modestie: „Meseria mea, zice-se, de scriitor, m-a obișnuit să rîmîn mut, mai ales în fața unui auditoriu strălucit ca cel care a binevoit a-mi acorda marea onoare de a mă primi aici. Societatea oamenilor de litere este sinteza de la Rabelais pînă la geniele contemporane...”

De aceeași primire deosebită s-a bucurat maestrul și la PEN-Clubul francez unde a fost salutat cordial de secretarul general Jean de Beer. La fel de editura Seghers unde reporterul Televiziunii l-a surprins la înfîlirea cu editorul și traducătorul primei sale culegeri de versuri în limba franceză...

„După aproape 60 de ani, Tudor Argehi a regăsit Parisul” — nota convinsă că spune un adevăr, revista „Les Nouvelles Littéraires”. Adevărul însă este altul: Parisul acum îl cunoaște pe Tudor Argehi. Este drept că în 1905, orașul de pe malurile Senci găzduia înția oară un tînăr scund, viguros, cu o voință de fier. Venea, gonit de sărăcia Gorjului pietros și de refuzul Bucureștilor de a-l îngădui un rost, să afle un răspuns la multele întrebări — și lămurite și nu — pe care și le pusea. A colindat Parisul în lung și-n lat, din Montmartre — unde vîdea ziare — pînă pe cheiul Senci — unde era hamal, și de acolo la Sorbona — unde se strecura în amfiteatru să audize cursuri de care era avid. Era necunoscut. Dar răspunsul nu l-a primit de nicăieri, nici aici, nici în țară — atunci. S-a întors acasă lînd cu aceeași dirzenie viața pieptis. Învîngătorul este cel pe care l-a primit recent, cu onoarea ce se cuvine poetului național, Parisul. El este Tudor Argehi și vine dintr-un alt univers.

Claude Emmanuel

Sevchenko, poetul

S-ar fi căzut să vorbim despre înțelegerea personalității creatoare a lui Toras Șevchenko. Însă cele citeva reproduceri după tablourile sale nu ne îngăduie să facem referiri mai detaliate asupra picturii lui — pe cînd volumul cu opera poetică, integral și excepțional lălmăcit de Victor Tulbure, ne oferă astăzi posibilitatea să cunoaștem un mare poet al lumii în toată diversitatea genului său. Șevchenko, la 24 de ani, fusese răs-cumpărat de la stăpînul său de un preț de 2.500 de ruble. Într-un joc nu numai al loteriei la care s-a oștinut suma cu acesta, dar și al destinului, banii au fost cîștigați pe portretul poetului Jukovski, lucrat de pictorul Briullov. Trebuia răs-cumpărat genul plastic al aceluia care avea să devină cel mai mare poet al Ucrainei. Mijloacele poeziei îi erau mai la îndemînă și îi ofereau posibilitatea să comunice mai direct oamenilor tumultul spiritului său, revolta împotriva nedreptăților sociale. Aș spune astăzi, privind în urmă peste un secol și jumătate, că genul lui Șevchenko era atît de puternic încit trebuia cu orice preț să se afirme.

Și-a cîștigat interesul egoist al stăpînului care l-ar fi vrut pictor la curtea sa. Într-un mediu al umilărilor și al abuzurilor s-a format și a răzbit, deci, o voință creatoare, o energie care avea să ia forme plastice și să se răspîndească în cuvînt. Să nu uităm că în cei patruzeci și șapte de ani citi trăit, Șevchenko n-a cunoscut decit treisprezece ani de libertate (și aceasta în regimul țarist), restul anilor de după răs-cumpărare pe trecîndu-și-i ca soldat întemnițat, dus dintr-o fortăreață în alta, cu interdicție asupra oricărei manifestări artistice. Va să zică, după ce termină studiile Academiei de arte și se formează ca artist și intelectual, în anii maturității și intensi activități, cel mai mare și mai popular poet al Ucrainei se întoarce la condiția de rob, în care pentru fiecare vers ori linie trebuia să găsescă locul și momentul potrivit ori, uneori, bună-voința superiorilor: „Să țineti minte, frații mei... / Și-acele vremi opuse fie, / Cînd ochii voștri și ai mei / Priveau prin gratii, în robie”. De-acolo din fortăreață își sfătuieste prietenul cazac: „și la prunții tăi povești / Dă-le, și-i învață / Niciodată să nu scrie / Cîntece, în viață. / Toluși, unul de va-ncepe / Fac-o și pe asta / Da-nr-ascuns scrie numai, / Că e grea năpasta. / Într-un colț, și fără larmă, / Pe

ascuns, să scrie. / Și nici Dumnezeu, nici oameni, / Nimeni să nu știe; / Să n-ajungă-oșca ca mine — / Om cu simple surse, / În robie și-n baloacuri / Chinul să-l indure”. Așa, „în robie și-n baloacuri”, a realizat Șevchenko zguduitoră monografie poetică a poporului și a secolului său. Pentru că acesta este caracterul Cobzarului, de frescă în care poetul liric și vizionarul epic,

într-o multitudine de planuri și motive, colaborează la zugrăvirea și la comunicarea dramatică vieții a Ucrainei. Cobzarul, cîntărețul popular, căruia poetul i se substituie în multe dintre baladele sale, îl însoțește mai ales în primele poeme și în cele din anii de libertate, poeme a căror substanță reală se întrepîtrunde cu un turburător patos romantic popular. În felul acesta figurile haidamacilor

dintr-un trecut istoric de glorie și de eroism din lupta poporului împotriva panilor asupritori sint reviviate într-un cadru de mare poezie a naturii, trădînd în mișcarea elementelor cosmice în care peisajul Ucrainei, cu Nicur, stepa, holdele, plopii, gorganele, vîntul tremurînd la răsucirea anolimpurilor, întrein o permanentă dragoste față de trecut și o sete pentru dreptate și libertate. Acest cadru, ori, mai bine zis, sentimentul intens al naturii, devenit motiv în admirabile cîntece ori poezii lirice, îndeosebi cele stăpînite de gîndul morții, al dragostei, ori de nostalgia lucrurilor nălate, e mai puțin pregnant în poemele și în pe-zilele scrise în cei zece ani de de-tențiune. Locul lui, în versuri mai puțin colorate, îl ia necruțătoare satiră împotriva țarilor și o dispera-tă căutare a dreptății, a ome-niei, a libertății. Patriotismul lui Șevchenko este susținut, pe lîngă spiritul de revoltă socială, de ie-rea unității popoarelor și de triste-țea dezbinării sociale dintre frați, ajungînd în ultima perioadă la o căutare și o înțelegere a dreptății, niciodată însă cu patimă, ci tol-deaua cu o înțelegere a sensului social de clasă al acestei dreptăți. Motivele biblice pe care le prelucrează sînt în acest sens grăitoare pentru spiritul satiric în scopul că-ruia le interpretează. Ura lui Șevchenko față de stăpînirea țaristă și față de întreaga orînduire feuda-lă nu poate fi egalată în poezia lui decit de simpatia afectuoasă pentru țetele înșelate și siluite, părăsite ori vindute, rămase pe dru-

muri cu copii, de baloacura oame-nilor. În alte condiții sociale, Șevchenko ar fi fost un mare poet liric al dragostei. În poezia lui însă, domină sentimentul de revoltă împotriva nedreptăților sociale și a-colo unde găsescă linia ome-nescă mai umilită și mai baloacorită, este în dragostea mințită și înșelată. Unul dintre cele mai frumoase poeme ale Cobzarului, „Katerina”, simbolizează însăși tragedia Ucrainei înrobite de stăpînirea țaristă. Aceleai chip al patriei parcă-l vedem în figura Oxanei din Haidamaci, baloacorită de pa-nii asupritori. Dar sînt nenu-mărate eroinile poemelor lui Șevchenko, țetele „sprincenate” părăsite de cazacii rămași în război, de ciuacii morți pe drumuri, de boierii destrăbălați, ajunse pe mîna vrăjitoarelor, ori a rușă-cilor, logodnice așteptînd în zadar, mame cerșetoare, părăsite, înnebunite. Prin această înțelegere și cîntare dureroasă a dragostei și a femeii sărace în condițiile sociale ale timpului său, Șevchenko ră-dime un poet cu un înțeles al artei de-o inegalabilă frumusețe și o re-ferie. Poet al dragostei, al durerii, al naturii, dar mai cu seamă al li-bertății și al luptei pentru libertate, Șevchenko, prin poezia lui de factură și frumusețe populară, este unul dintre marii poeți ai secolu-lui al XIX-lea. Sărbătorindu-l, la o sută cincizeci de ani de la naștere, lumea întreagă va cunoaște mai bine sufletul său liber.

Ion Horea

CĂLĂTORIE ÎN BRAZILIA

„SAMBA” ȘI „MACUMBA” — TOT IMPORT!

Asemeni pămînturilor ei nesfîrșite și încă nestrăbătute de om pe de-a-ntrégul, istoria Braziliei se pierde în ceața trecutului, fără urme, fără nume; începe să se clarifice după 1500, cînd vase portugheze debarcă primii europeni în aceste locuri pe care ei le numesc „Terre dos Papagaios” („Meleagurile papagalilor”). Zahărul, lemnul, cafeaua, au atras oameni de pretutîndea. Lăcomia, pofta de îmbogățire rapidă l-au determinat să îndure și să se lupte cu o climă aspră. Cînd în Rio de Vohos s-au descoperit aur și diamante, în această regiune neoplatăteră s-a păsădit migrația negrilor. Etnicitații de blanții (1807) și pe mare de Anglia pleacă însoțit de 15.000 de oameni — nobili, magistrați, cler, generali — în colonia Brazilia și-și stabilesc reședința la Rio și Bahia. Catastrofa Portugaliei contribuie așadar la generalizarea limbii portugheze în întreaga Brazilie. Se ridică palate, se nasc instituții. Rio devine o veritabilă capitală. Bahia o reședință de vară. Dintr-o țară a exilului, Brazilia ajunge o țară a refugiuului. În puțini ani, principalele orașe se transformă în replici ale civilizației europene. Această dezvoltare impetuoasă aduce însă cu sine luptele parlamentare, intri-gile, instabilitatea, cărora li se adaugă antagonismul între abolitioniști și sclavagii.

Am reconstituit Iesne această istorie datorită zecilor de monumente, palate și clădiri vechi în stil baroc, datorită muzeelor istorice sau ale celorlate. „Muzeu de magie neagră”, „Muzeul și Pinacoteca Educației Sexuale”, „Muzeul Do Indio”. Am căutat urme ale civilizațiilor milenare: ustensile de argilă. La Bienala de la São Paulo era organizată o expoziție de artă pre-columbiană: opere de artă de mare valoare artistică; piese din aur, metal, plectru, ceramică, dar numai din Peru, Columbia și Argentina. Am cercetat muzele: vechi și neingrijite, reconstruite o istorie legată de Portugalia sau de luptele interne. Cele noi sînt coplesite de produsele moderniste europene. Cei o urmă a unei religii braziliene arhaice, nici o me-odie sau legendă populară păstrată peste secole. Chiar celebrele samba și macumba sînt de import.

DE CE NU FOTOGRAFIAZĂ TURISTUL

În mijlocul orașului Rio, pe stîncile care-l împart în cartiere și care dau orașului o mare întindere — se găsesc favelele — cabanele negrilor — cățărare ca niște cîmburi de pasăre. Din argilă, bambus sau tablă, deschise și fără protecție — ele par pe munte un mozaic. Am pășit printre aceste mocambo cu un ciudat sentiment de umil-ință în fața celei mai neînchipuite mizerii. Cîteva bețe de bambus înfîpte în stîncă, cîteva scinduri, pînza sau tablă deasupra și gata mocambo! Pe treptele scărilor strădă, o adevărată procesiune de femei și copii, cîrînd vase cu apă sau alte obiecte pe cap. Mă consideră curioși și-mi fac loc să urc. N-am curaj să fotografiez. Nu vreau să subliniez și prin asta că sînt doar trecător, turist. O perdea se dă la o parte și-mi dezvăluie tabloul unei familii. O masă, o rogojină și, prinse în perete, ilustrații multicolore din reviste.

Nu poți să uiți că jos, la trei minute distanță, se află celebrele plaje Copacabana, Botafago și Flamengo.

BRAZILIANUL POATE FI VĂZUT ÎN „CARIOCA”

Nici o fotografie și nici cuvintele nu pot reda nepuizabilele culori, varietatea peisajului, miile de scene cotidie-ne din Rio. Aici găsești cite ceva din tot ceea ce există în întreaga țară. Marea în zig-zag-uri, munții cu celebrose stînci „Capătina de zahăr” („Pão de Açúcar”) și Corcovado, cu lacurile Tijuca și Freitas, cu riuri, căderi de apă, împodobite de multiplele nuante ale verdeții; pădurea tropicală virgină, grădini, zgîrie-nori, străzi cu un colorit oriental alături de autostrade, centrul comercial alături de unul turistic, portul și fabricile, tuneluri ce străbat stîncile alături de scări întortocheate ale favelelor. Între atmosfera de pe țărmul mării și cea din interiorul orașului, o diferență de climă, de aer, de umiditate, și, firește, de tipologie umană.

Bulevardele din Rio sînt grandioase, strălucite de blocuri mari. Am căutat străzile din Carioca — mici, ascunse, fără nume — înzestrate cu un farmec meridional, sărace și fără pretenție. Pe-aci nu circuli mașinile care îngroșează prin vîntul pietonii pe bulevarde. Aici în Carioca am văzut brazilianul. Pe străzile în care casele cu un etaj au aproape toate cite-un magazin la parter — de cele mai adeseori o cafenea — oamenii merg încet, fără zgomot, parcă fără preocupări.

MUZEU DE ARTĂ ÎN SAO PAULO

Pentru a descrie Rio de Janeiro ar trebui să fii poet sau pictor; pentru São Paulo trebuie mai cu seamă cunoscător, înțelegător. Am simțit lucrul acesta încă de pe aeroport, mai bine organizat decît la Rio, cu mai multe cîme și decît mai comercial. Apoi, taxii, în drum spre hotel Lord, a străbătut străzi variate: case moderne, vile sau blocuri foarte înalte. São Paulo nu are un aspect determinat. Este un oraș care avea în 1910 aproape 50.000 de locuitori; azi are peste 4 milioane. E dominat de citeva mii de fabrici pe-aci căror patroni îi găsesc răspîndiți în cele cinci continente. Climă chiar, mai dulce, a înlesnit aici o mare concentrare de oameni și comerțul de toate felurile.

La Rio găsești frumusețea în natură. Aici este de prisos. Am căutat muzeul de artă din São Paulo, muzeul al cărui fondator și președinte de onoare este trustmanul ziarelor din Brazilia, Assis Chateaubriand. Bogat în opere, dar cu înfășășare de bancă de comerț. La etajul al III-lea al unei mari clădiri comerciale, urcînd cu liftul, este situat muzeul. Două săli mari, cuprînzînd din italianii mai cunoscuți: Botticelli, Mantegna, Giovanni Vellini, Raffaello, Tiziano, Tintoretto, Magnasco. Impresionat rămîi, în primul rînd, de pictorii francezi: Clouet, Poussin, Fragonard, Corot, patru Delacroix, doi Courbet, patru Manet, cinci Cézanne, treisprezece Renoir și tot alții Gauguin, Van Gogh, Toulouse-Lautrec (zece tablouri), Matisse, Picasso, Modigliani, Lurcat și alți artiști contemporani. Sărui lung în fața tablourilor lui El Greco — îndeosebi asupra lui San Francisco, precum și asupra portretului duceleui de Olivares de Diego Velasquez. Cele patru tablouri de Goya, printre care portretul contesei de Casa Flores m-au făcut să meditez asupra ciudătenilor orașului São Paulo. Lista operelor din acest muzeu ar fi completată în ceea ce privește raritățile — dacă mai amintesc de tablourile lui Hans Memling, Hieronymus Bosch, Holbein, Rubens, Frans Hals, Rembrandt, ale lui Reynolds sau Gainsborough.

O emoție deosebită îi-o prînciputesc tablourile lui Siqulires sau Diego Rivera. Aici l-am descoperit și pe Candido Portinari, pictor paulistan, născut în 1903, fiul unui emigranț italian. Pictorul Strigățul morții sau Inmormîntarea dezvăluie cu atîta dramatism traiul țarilor de pe plătarea de cafea, încit pot fi considerate simboluri ale ourerii; o personalitate puternică, la care nu știi ce să admiri mai întîi, singele rece al picturului, virtuozitatea lui, seduția pe care o exercită tonurile subtile... Portinari este unul dintre artiștii brazilieni care a întors spatele lirismului excesiv al orașelor braziliene, reășinad atmosfera misterioasă și fascinantă oferită de existența celor numiți adesea „oamenii ultiții”, oamenii care ne dau ceea ce este mai autentic la tropice.

La São Paulo am găsit puține vestigii ale trecutului. Nici măcar din secolul al XIX-lea. Nomazi și emigranții

VEDERE DIN RIO DE JANEIRO

care au ridicat acest oraș par să nu fi avut simțul durabilului și al continuității.

De sus, de pe terasa hotelului Lord — la al 20-lea etaj — deslușești acest aspect. Noului oraș îi sint caracteristice dinamismul, spiritul de afaceri, activitatea. Cei care nu lucrează se plitesc, stau pe străzi, în preajma cafe-nelilor, în holul cinematografulor sau la magazinelor de discuri împund urechile străzilor de ritmul tobelor.

Sînt mulți. Cu greu străbăți străzile printre ei. Par să aștepte ceva.

TOTUL E NOU LA BRASILIA

Am plecat cu greu din São Paulo spre Brasilia. Greva șoferilor de taxiuri mă imobilizase la hotel. Noroc de amabilitatea unui liftier care — pentru 2000 de cruzeiros — mi-a procurat un microbus, și astfel am reușit să prind timp avîonul. Am pornit deci cu emoție, spre necunoscut, în interiorul continentului, Plantații, păduri, munți și apoi savana tropicală. Pădurea tropicală ne întîmpina cu jerbe de foc. Din loc în loc, junglia ardea din pricina secetei. Cercurile și liniile de foc păreau de sus broșe ale pămîntului. La prima escală în savană, pămîntul roșu mi s-a părut lucrul cel mai interesant.

La Brasilia am ajuns seara. Totul era nou: și aerul mai cald și mai uscat, și oamenii mai domoli și mai resemnați și locul mult mai pustiu decît pe litoral. Cîm am intrat în holul hotelului Național — mare, spațios, luxos — mi s-a părut că intru într-un muzeu în care oamenii se mișcă încet, în tăcere. De altfel, în timp ce mi se făceau formele de înregistrare, o tapiserie de Lurcat îmi atrăgea insistent privirea și mi provoca întrebarea: „Cum a ajuns aici?”

De Oscar Niemeyer auzisem de mult. În septembrie 1956 el a început planurile orașului Brasilia. Doi ani mai tîrziu a început construcțiile. Apoi, în 1961, Brasilia a devenit capitala Braziliei. Situat în mijlocul continentului, într-o regiune de stepă, la o altitudine de aproximativ

care a dus la o arhitectură melancolică și care, aici, ar fi căpătat proporțiile tristeții. A tins spre forme clare, simple, urmărînd volumele, realizarea spațiilor libere, furnizarea vizuală și de perspectivă, caracterul monumental conceput pe forme pur geometrice. Niemeyer, alături de Lucio Costa și de alți arhitecți brazilieni, s-a inspirat din principiile lui Corbusier pentru a construi edificii gantice cu fațade plane, străbătute de alveole. A prezentat aici, într-o aparență dezordonată, un examen al inovațiilor, răsfrînd regulile și modificînd problemele relative ale echilibrului, ale calculului rezistențelor, ale esteticii chiar. Geometria euclidiană, formele statice dispar. Imaginația este dominantă, dînd oare surprinzătoare. Multe forme îi apar străine, ciufoase, ca Piața celor Trei Puteri, ca Palatul Congreselor sau ca Palatul Alvorada. Încet, încet, pădă de seamă că majoritatea clădirilor sint adaptate climatei și ploier tropicale. Ridicate pe piloți din beton, casele sînt desprins de pămîntul incins, lăsînd apa ploilor să se scurgă. Ferestrele caselor sînt umbrite de grileze din beton. Și totuși, oamenii se simt aici exilați.

Totul este prea oficial, prea rece, deși orănduit incins de soare este încălzit de risetele copilor și de lumina optimistă din ochii camenilor.

Mircea Deac

COMITETUL DE REDACȚIE
Eugen BARBU (redactor șef), I. D. BĂLAN (redactor șef-adjunct), Maria BUCUR, Ghea IUTES, Cornelie LEU (secretar general de redacție), AL. OPRISA (redactor șef-adjunct), Dumitru ȘOLIMON, Nicolae STOIAN, Romulus ZAHARIA.